

ความสำคัญ ประเพณีแซนโคนต์เป็นประเพณีไหว้ผีบรรพบุรุษที่หลอมรวมความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร และส่วย ให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นประเพณีพิธีกรรมที่ทำให้ลูกหลานชาวบ้านได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษ มีความผูกพันตามสายเครือญาติ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้อยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย สามารถดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

การดูแลรักษา เมื่อถึงวันจัดงานประเพณีแซนโคนต์ ชาวบ้านจะจัดเตรียมเครื่องเซ่น จัดทำขนมเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ รวมทั้งการไปทำบุญที่วัด ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาประเพณีแซนโคนต์ โดยทุกครอบครัวจะจัดพิธีกรรมให้ลูกหลาน ได้เช่น บวงสรวงผีบรรพบุรุษ ส่วนกิจกรรมที่มีการทำบุญที่วัดเป็นการดูแลโดยผู้นำชุมชนและพระภิกษุ เพื่อรักษาจาริตประเพณีของชาวบ้านให้มั่นคงในวิถีชุมชน

การฟื้นฟู เมื่อถึงวันจัดงานประเพณีแซนโคนต์ ชาวบ้านจะจัดเตรียมเครื่องเซ่น อาหารคาวหวาน จัดทำขนม เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ รวมทั้งการไปทำบุญที่วัด ส่งบุตรหลานชาวบ้านไปทำงานที่ต่างจังหวัดก็จะกลับบ้านเพื่อไหว้บรรพบุรุษเช่นกัน

ปัญหาและอุปสรรค การจัดงานประเพณีการทำบุญทางศาสนาที่ผ่านมามีคนบางส่วนคืบคลานทำให้เสียค่าใช้จ่ายโดยใช่เหตุ ควรกลับคืนสู่ความพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสเศรษฐกิจแบบพอเพียง (สุนทร ลามณี. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๔ ประเพณีบุญบวช

สถานที่จัดงาน จัดงานที่บ้านเจ้าภาพและอุโบสถของวัดบ้านไพรขลา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลไพรขลา อำเภอลำดวนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นสถานที่ทำพิธีอุปสมบท

ภาพประกอบ ๕๔ ชาวบ้านไพรขลาเวลาบวชพระนิยมนำช้างมาแห่หน้า

ประวัติความเป็นมา ประเพณีการจัดทำบุญบวชเป็นประเพณีของชาวพุทธ ที่เชื่อว่าการบวชเรียนทางพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดาหรือการเรียนรู้ หลักธรรมคำสอนเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ยังทำให้ได้บุญกุศลมากยิ่งขึ้น การบวชที่บ้าน ไพรขลาจะแตกต่างจากที่อื่น คือ นิยมแห่หน้าด้วยช้าง ซึ่งสอดคล้องกับบรรพบุรุษเป็นส่วยหรือเขมรที่มีความชำนาญเรื่องช้าง ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ความสำคัญ การบวชในพระพุทธศาสนาชาวพุทธเชื่อว่าได้บุญกุศลมาก เพราะถือเป็นการสละอุทิศตนเพื่อเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา เพื่อให้บุตรหลานได้บวชเรียน อบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี อันเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาให้ยืนยาว จึงถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

การดูแลรักษา เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาจะรักษาแบบแผนการบวช นาคหรือบวชพระภิกษุอย่างเคร่งครัด ในแต่ละปีชาวบ้านจะนำลูกหลานที่มีอายุครบกำหนดบวชเป็น พระภิกษุ ไปมอบตัวให้เป็นผู้รับใช้อยู่ที่วัด เพื่อเรียนรู้วิถีของพระภิกษุ รวมทั้งเรียนรู้คำขอบวช พระภิกษุจากเจ้าอาวาส ซึ่งถือว่าการรักษาประเพณีการบวชในพระพุทธศาสนาที่เจ้าอาวาสและ ชาวบ้านได้ร่วมมือกันรักษาและสืบทอดไว้

การฟื้นฟู โดยชาวบ้านที่มีลูกหลานอายุครบจะบวชก็ร่วมมือกันจัดงานบุญ บวชขึ้น โดยการสละทรัพย์จ้างมหรสพมาสมโภชน์ในงานร่วมกัน ถือว่าเป็นการประหยัดรายจ่าย โดยใช้เหตุของการจัดงานประเพณีบุญบวชด้วย ทั้งนี้ชาวบ้านนิยมใช้ช้างเป็นพาหนะแห่หน้าครอบครัว หมู่บ้านซึ่งถือเป็นประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

ปัญหาและอุปสรรค การจัดงานประเพณีการทำบุญบวช ที่ผ่านมาเจ้าภาพ บางส่วนยังใช้เงินซื้อเหล้าเป็นเครื่องค้ำจุนจำนวนมาก ทำให้เสียค่าใช้จ่ายของมีนเมาโดยใช่เหตุ ควร กลับคืนสู่ความพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (เชิดพงษ์ ทับแก้ว. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์ ; สมบัติ สวามีชัย. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๕ ประเพณีสงกรานต์

ที่ตั้ง วัดบ้านไพรขลา ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านไพรขลา หมู่ที่ ๑๒ ตำบล ไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมา ชุมชนบ้านไพรขลา ถือเป็นประเพณีสำคัญอีก ประเพณีหนึ่งของชุมชน เดิมมีการทำกันแบบพื้นบ้าน จนเมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงมี การจัดริ้วขบวนแห่โดยหมู่บ้านต่างๆจัดขบวนเข้าประกวด ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหมู่บ้านและ องค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยงบประมาณจำนวนมาก ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีสากลของ ชาวไทยทั่วไปในทุกภูมิภาค ในส่วนชาวบ้านไพรขลาถือเป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่สร้างความ ผูกพันระหว่างเครือญาติ โดยการไปอาบน้ำและขอพรจากญาติผู้ใหญ่

ความสำคัญ ประเพณีสงกรานต์ชาวบ้านไพรขลาเป็นประเพณีที่สร้างความผูกพันระหว่างลูกหลานให้มีความรู้จักรากเหง้าผู้ใหญ่ว่าเป็นประเพณีที่มีบทบาทช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งละมั่งคองให้กับสังคมชุมชน ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันของคนทุ้งกูลาร้องให้ มีความรักสามัคคี

การดูแลรักษา เมื่อถึงช่วงเวลาการจัดงานสงกรานต์เดือนเมษายนทุกปีชาวบ้านจะจัดกิจกรรมประเพณี ขบวนแห่นางสงกรานต์ การทำบุญเลี้ยงพระ และการรดน้ำคำหัวการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการจัดงานประเพณีก็เป็นการดูแลรักษาประเพณีของชาวบ้าน

การฟื้นฟู โดยการร่วมมือกันจัดทำขบวนแห่นางสงกรานต์ การเข้าร่วมขบวนแห่รอบๆหมู่บ้าน อีกส่วนหนึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณีสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

ปัญหาและอุปสรรค ควรรักษาประเพณีโดยปลูกฝังให้เด็กเยาวชนได้เข้าถึงแก่นแท้ของงานประเพณีของท้องถิ่นมากกว่าที่จะเน้นในเรื่องการบันเทิง เช่น การทำบุญอัฐิ การรดน้ำและขอพรผู้สูงอายุ เป็นต้น (ศราวุธ ลุนนุ. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๖ สิมพื้นบ้าน

ที่ตั้ง สิมพื้นบ้านโบราณตั้งอยู่ในวัดบ้านไพรขลา ตำบลไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ภาพประกอบ ๕๕ ชาวบ้านทาสิมพื้นบ้านและสร้างชายคาโดยรอบ

ประวัติความเป็นมา สิมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๑ โดยช่างชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยชาวบ้านไพรขลาได้ร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อเป็นถาวรวัตถุทางศาสนาและใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจของสงฆ์วัดบ้านไพรขลา

จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ ชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์ บูรณะซ่อมแซมอุโบสถด้วยการ ทาสีใหม่เพื่อรักษาโบราณสถานของชุมชนต่อไป

ความสำคัญ สิมพื้นบ้านโบราณ เป็นสถาปัตยกรรมพื้นบ้านของชาวไทย เชนมและส่วย มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะการเอื้อประดับด้วยลวดลายปูนปั้น และ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวของรามเกียรติ์อันได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมอินเดีย รวมทั้งลวดลายปูนปั้น รูปทหารซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งถือว่านอกจากจะมีคุณค่าทาง สถาปัตยกรรมท้องถิ่นแล้วยังมีลวดลายและบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกด้วย จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ สำคัญของชุมชนในทุ่งกุลาร้องไห้อีกหนึ่งแห่ง

การดูแลรักษา เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนในการดูแลรักษาให้ เป็นโบราณสถานหรือรักษาไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน สิมพื้นบ้านโบราณของชาวบ้านไพรขลา ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี

การฟื้นฟู ชาวบ้านดำเนินการฟื้นฟูโดยการรับบริจาคผู้มีศรัทธาบริจาค ทรัพย์ เพื่อซื้อสีทาสีพื้นบ้านทั้งหลังให้มีความสวยงามและเหมาะสมยิ่งขึ้นกับความ เป็น สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากสิมเป็นโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ควรที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญเข้าไปดูและจะได้มีวิธีการอนุรักษ์ที่ เหมาะสม และไม่เป็นการทำลายโบราณสถาน (สมบัติ สวามีชัย. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๗ สิมมาน้อย

ที่ตั้ง สิมมาน้อย ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านไพรขลา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลไพรขลา อำเภอยะผลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ภาพประกอบ ๕๖ สิมมาน้อย พื้นที่ผัดคัสสิทธิ์ บ้านไพรขลา

ประวัติความเป็นมา สิมมาน้อยเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของบ้านไผ่ขลา มาตั้งแต่โบราณ ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ มีพระภิกษุเข้าไปตั้งวัดอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว แต่ก็ไม่สามารถอยู่อาศัยได้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ ชาวบ้านร่วมกันบริจาคสร้างวิหารในพื้นที่สิมมาน้อย ด้วยการทรงเจ้า แต่เนื่องจากความไม่ไว้วางใจคนนอกที่มีบทบาทในการสร้าง หากดำเนินต่อไปจะทำให้สังคมมีความแตกแยก กำนันเชิดพงษ์ ทับแก้ว จึงสั่งให้ยุติการก่อสร้างวิหารที่สิมมาน้อย

ความสำคัญ สิมมาน้อยเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัย เช่น การบ่น บอกกล่าวหรือเลี้ยงบวงสรวง เพื่อขอให้ตนเองประสบความสำเร็จในชีวิต หน้าที่การงาน หรือบอกกล่าวในการทำบุญแซนโชนดา ซึ่งทำหน้าที่หลอมรวมชาวให้มีความสามัคคีดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติ และเป็นร่องรอยวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

การดูแลรักษา เป็นสถานที่สาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนดูแลรักษาโดย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเพื่อให้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมบนและเลี้ยงบวงสรวงของชาวบ้านเพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ตลอดปี

การฟื้นฟู พื้นที่ฟูโดยการสร้างศาลาที่พักเพื่อเป็นที่พักในการประกอบพิธีกรรมและนำหินก่อตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักบ้าน รวมทั้งสร้างวงเสาคอนกรีตเสริมเหล็กเตรียมการสร้างอาคารวิหาร เพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน การพัฒนาที่จะสร้างวิหารซึ่งเป็นอาคารพิพิธภัณฑสถาน โดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการที่คนทรงหรือคนนอกเข้าไปกำหนด ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจ ทำให้การสร้างอาคารศาสนสถานต้องชะงัก ไม่สามารถก่อสร้างวิหารต่อไปได้ เพราะจะทำให้สังคมแตกแยกต่อไป จึงทำให้ยุติการก่อสร้างวิหารไปในที่สุด (เชิดพงษ์ ทับแก้ว, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๘ โรงสีข้าวชุมชน

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่ในพื้นที่สิมมาน้อย บ้านไผ่ขลา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลไผ่ขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมา โรงสีข้าวชุมชนบ้านไผ่ขลาดังขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อใช้เป็นสถานที่แปรรูปข้าวของชุมชน ในการที่จะรวมกลุ่มกันพัฒนาอาชีพ พัฒนารายได้จากผลผลิตทางการเกษตรซึ่งดำเนินงานได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่งของประเทศ โดยตัวแทนชาวบ้านได้เข้ารับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร ณ อาคารประกอบพิธีสนามหลวง กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ โรงสีข้าวชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้าน ในการแปรรูปข้าว สร้างรายได้ให้กับกลุ่มหรือสมาชิกของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานด้วยกัน เกิดความเข้าใจกัน ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีและมีความสันติสุข ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีความสำคัญต่อชาวทุ่งกุลาร้องไห้ที่เกษตรกรชาวนาสามารถแปรรูปข้าวได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าภาคเกษตร

ภาพประกอบ ๕๗ โรงสีข้าวชุมชน บ้านไพรขลา

การดูแลรักษา มีคณะกรรมการบริหารโรงสีข้าวชุมชนดูแลรักษา จัดเวรเข้าทำหน้าที่สีข้าว รวมทั้งมีการประชุมแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การดำเนินงานดูแลรักษาโรงสีโดยมีช่างพื้นบ้าน ชาวบ้านไพรขลาเป็นผู้ซ่อมแซมเมื่อเกิดการเสียหาย นอกจากนี้ยังจ้างชาวบ้านผู้มีเวลาทำงานให้มีรายได้ที่เหมาะสม

การฟื้นฟู โดยการซื้อเครื่องจักรสีข้าวที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการสีข้าว การจัดทำป้ายคณะกรรมการบริหาร ป้ายวันเวลาเปิดทำงาน รวมทั้งราคาจำหน่ายและการบริการการซื้อเครื่องคัดแยกเมล็ดข้าวเพิ่มเติม

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านส่วนมากไม่มีเวลาให้กับการบริหารจัดการโรงสีข้าว จึงมอบหมายหรือจ้างให้คนบางคนทำหน้าที่แทน โดยมีค่าตอบแทน จึงทำให้คนส่วนมากที่ถือหุ้นอาจไม่ได้เรียนรู้ระบบการทำงาน (เชิดพงษ์ ทับแก้ว. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๘ ปู่ตา บ้านไพรขลา

สถานที่ตั้ง ปู่ตาบ้านไพรขลาตั้งอยู่ในบริเวณวัดบ้านไพรขลา ตำบลไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมา เดิมปู่ตาของชาวบ้านไพรขลาสร้างด้วยไม้ และศาล

คอนกรีตขนาดเล็ก ภายหลังด้วยความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของปูตาที่สามารถเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันสร้างเป็นอาคารทรงมณฑป เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ ด้วยงบประมาณ ๒๖๐,๐๐๐ บาท ซึ่งมีความสวยงามเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

ความสำคัญ ปูตาเป็นสถานที่สิงสถิตของดวงวิญญาณของบรรพบุรุษของชาวบ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อบรรพบุรุษสิ้นไป จะยังไม่ไปผุดไปเกิดแต่จะคอยดูแลรักษาบ้านเมือง รวมทั้งลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข และยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงไข่ (ไข่ต้ม) ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เพื่อเสี่ยงทายขอฟ้าขอฝนให้ตกตามฤดูกาล ประกอบพิธีเลี้ยงในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ เลี้ยงไก่ต้มทั้งตัวและเห็ดหัว เพื่อเสี่ยงทายข้าวจะออกรวงงามหรือไม่ โดยดูจากกางของไก่ การที่ชาวบ้านร่วมมือกันทำพิธีเลี้ยงปูตา ซึ่งเป็นประเพณีที่ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ภายใต้ผืนดินเดียวกันและทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน

ภาพประกอบ ๕๘ ปูตา ตั้งอยู่ในบริเวณวัดศรัทธาวารี บ้านไพรขลา

การดูแลรักษา เนื่องจากปูตาเป็นสมบัติสาธารณะของชุมชน การดูแลรักษาจึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคน โดยเฉพาะผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เช่น คอเจ้า ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ในส่วนวิธีการดูแลรักษา ชาวบ้านจะร่วมมือกันจัดให้มีพิธีกรรมเลี้ยงปูตาในเดือนหกทุกปี การจัดให้มีพิธีกรรมก็คือการรักษาฮีดของบ้านเมืองซึ่งเป็นการรักษาปูตาให้เป็นสถาบันของสังคมสืบไป

การฟื้นฟู การฟื้นฟูปูตาของชาวบ้านไพรขลาโดยการร่วมมือกันสร้างปูตาด้วยอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีลักษณะเป็นอาคารทรงมณฑป ซึ่งมีความสวยงามเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนมากยิ่งขึ้น

ปัญหาและอุปสรรค ในสังคมปัจจุบันการเข้าไปร่วมประกอบพิธีกรรมส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ ส่วนเด็กเยาวชนบางส่วนอาจจะยังไม่เห็นความสำคัญของปูตา ดังนั้นใน

โอกาสต่อไปควรจัดกิจกรรมให้เด็กเยาวชนเข้าไปเรียนรู้ให้เกิดความตระหนักในป่ายิ่งขึ้น อันเป็นการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่กับสังคมสืบไป (กิตติพงษ์ โสภณ. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๒.๑๐ ศาลาอเนกประสงค์

สถานที่ตั้ง ศาลาอเนกประสงค์ ตั้งอยู่บ้านไพรขลา หมู่ที่ ๔ ตำบลไพรขลา อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตรงกันข้ามกับโรงเรียนชุมชนและสิมนาน้อย ประวัติความเป็นมา ศาลาอเนกประสงค์ สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ด้วยเงินงบประมาณทางราชการ เรียกว่างบ SML งบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ใช้เป็นที่ประชุมของชาวบ้าน และเป็นที่ตั้งสำนักงานกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารหมู่บ้าน

ความสำคัญ ใช้เป็นสถานที่จัดประชุมของชาวบ้าน และการประกอบกิจกรรมทางสังคม การต้อนรับแขกผู้เข้าไปเยือนชุมชน เป็นสถานที่การเตรียมการจัดงานประเพณีสำคัญของชุมชน เช่น งานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคี มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ในชุมชน

ภาพประกอบ ๕๕ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านไพรขลา

การดูแลรักษา ในการดูแลรักษาเป็นหน้าที่ทั้งของผู้นำชุมชนคือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และยังเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคนช่วยกันดูแลรักษา เช่น การเข้าไปทำความสะอาดในการเตรียมพื้นที่เพื่อใช้ในการจัดงานต่างๆ

การฟื้นฟู เช่น การใช้พื้นที่อาคารเป็นที่ตั้งของกองทุนเงินล้าน กองทุนหมู่บ้าน ใช้เป็นที่ตั้งธนาคารหมู่บ้าน

ปัญหาและอุปสรรค ควรใช้พื้นที่ของอาคารให้เป็นประโยชน์มากกว่านี้

เช่น ใช้ผนังจัดให้มีประติมากรรมบ้าน โครงสร้างทางสังคม ประเพณีแซนโคนต์ ประเพณีบุญบวงสรวง พิธีกรรมเลี้ยงสิมมาน้อย ภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็จะกลายเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชนหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนและคนที่สนใจเข้าไปศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่น(กิตติพงษ์ โสภณ. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์

สรุป ชุมชนบ้านไผ่ขลา ยังไม่มีการกำหนดสถานที่ที่จะสร้างเป็นศูนย์ข้อมูล พิพิธภัณฑ์ชุมชน จึงมีสถานภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไผ่ขลา เป็นแหล่งที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ที่หลอมรวมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข มีคติความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสิมมาน้อย แหล่งเรียนรู้สำคัญ ได้แก่ วัดบ้านไผ่ขลา สิมพื้นบ้าน ปู่ตา สิมมาน้อย ประเพณีแซนโคนต์ ประเพณีบุญบวงสรวง ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับคตินับถือศาสนาผี การนับถือพุทธศาสนาและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดความสามัคคี และสร้างความภาคภูมิใจให้คนในท้องถิ่น

๔.๓ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไผ่ขลา

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านไผ่ขลา ตำบลไผ่ขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ในกรณีชุมชนบ้านไผ่ขลาได้กำหนดให้มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้ประเพณีพิธีกรรมที่หลอมรวมชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไผ่ขลา จากการที่คณะนักวิจัยท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ครู และนักเรียน ได้ร่วมมือกันสร้างแหล่งเรียนรู้ มีทั้งบุคคลหรือองค์กรเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการสร้าง (สมบัติ สวามีชัย. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์) ดังนี้

๔.๓.๑ คณะนักวิจัยท้องถิ่น บ้านไผ่ขลา ดำเนินการประชุมสร้างความเข้าใจในการจัดทำโครงการวิจัยท้องถิ่น เพื่อสร้างสำนึกร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้กับผู้นำชุมชนและเยาวชน

๔.๓.๒ พระภิกษุเจ้าอาวาสวัดบ้านไผ่ขลาให้การสนับสนุนในการสร้างแหล่งเรียนรู้ความเชื่อประเพณีพิธีกรรม ในด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์กับคนทั่วไป

๔.๓.๓ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้การสนับสนุนในด้านขั้นตอนพิธีกรรมการทำบุญ เช่น บุญผ้าป่าสามัคคีจัดหาเงินสร้างวิหาร และเข้าร่วมเป็นกรรมการ

๔.๓.๔ ครู เป็นกำลังสำคัญในการประชาสัมพันธ์สร้าง และนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไผ่ขลา

๔.๓.๕ เยาวชนหรือนักเรียนโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนการเรียนรู้อเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งการฟ้อนรำต้อนรับคณะกรรมการการเรียนรู้อ

๔.๓.๖ ชาวบ้านไพรขลา ร่วมประชุมรับทราบแนวทางการสร้างวิหาร และ
บริหารจัดการทรัพย์สินทุนในการสร้างวิหารขึ้นที่บริเวณสิมมาน้อย

๔.๓.๗ หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ สนับสนุนเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ
ข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน เช่น แผนผังแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีชุมชนบ้านไพรขลา แผนผังเครือญาติ เป็นต้น

๔.๓.๘ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้(Node) ทุ่งกุลาร้องไห้) สนับสนุนแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังแผนภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๖๐ แผนภาพเครือข่ายการสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชน
บ้าน ไพรขลา

๔.๔ กระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา

ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ต้นแบบในเรื่องคติความเชื่อประเพณีพิธีกรรมที่หลอมรวมกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิธีการสร้างโดยอาศัยความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของสิมมาน้อย ซึ่งเป็นเปิงบ้าน มาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจคนให้ความร่วมมือในการสร้าง ซึ่งมีกระบวนการวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนการเริ่มดำเนินโครงการวิจัย

๑) ชุมชนยังไม่มีแนวคิดสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน ๒) คณะนักวิจัยท้องถิ่นบ้านไพรขลาเข้าร่วมดำเนินงานวิจัยท้องถิ่นชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เรื่องหลอมรวมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิศึกษา : ชุมชนไพรขลา ตำบลไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑

ระยะที่ ๒ หลังการดำเนินโครงการวิจัย

๑. คณะนักวิจัยเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกิจกรรมที่ศูนย์ประสานงานการวิจัยจัดขึ้น คณะนักวิจัยนำแนวคิดการขยายผลการสร้างพิพิธภัณฑ์ไปสู่ชุมชน โดยผ่านฝ่ายผู้นำทางศาสนา คือ พระภิกษุ ชาวบ้านทั่วไป เด็กและเยาวชน

๒) ผู้นำชุมชนและชาวบ้านประชุมวางแผนการสร้างวิหารที่บริเวณสิมมาน้อยพื้นที่มีศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ก่อสร้างอาคารลักษณะรูปแปดทิศ โดยการออกแบบเป็นพิเศษให้มีรูปทรงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยใช้กุศโลบายอาศัยคนเข้าทรงเพื่อดึงชาวบ้านเข้าร่วมในพิธีกรรมซึ่งก่อให้เกิดพลังการทำบุญของคนในชุมชน

๓) การระดมทุนในการสร้างวิหารด้วยการจัดทำผ้าป่าจากกลุ่มธุรกิจชาวบ้านและเยาวชนร่วมกันบริจาคทรัพย์ และจัดทำผ้าป่าสามัคคีสนับสนุนการสร้างวิหาร

๔) จัดทำพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารพิพิธภัณฑ์ และพิธีทอดผ้าป่าสามัคคี ซึ่งได้ยอดเงินประมาณ ๓๖๐,๐๐๐ บาท

๖. ในวันทอดผ้าป่าได้จัดให้มีเวทีเสวนาแนวทางการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เรียกว่าพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย โดยคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยสรุปเนื้อหาจัดแสดง เช่น วิถีดั้งเดิมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนในชุมชน คุณค่าของชุมชนท้องถิ่น

๗) การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นในโรงเรียนเกี่ยวกับ พิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา พิธีแซนโคندا

๘) ขณะสร้างวิหารเพียงคั้งเสา คนทรงเจ้าซึ่งเป็นคนนอกชุมชน จะนำชาวบ้านสร้างพระพุทธรูป ประดิษฐานไว้ที่สิมมาน้อย ชาวบ้านไม่เห็นด้วยและไม่มีความไว้วางใจคนเข้าทรงเพราะสร้างวิหารยังไม่เสร็จ เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน กำนันซึ่งเป็นคณนักวิจัยท้องถิ่นจึงประกาศยุติโครงการ การจัดสร้างวิหารซึ่งเป็นพิธีกรรมที่กลางแจ้งของชุมชนจึงยุติตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (เชิดพงษ์ ทับแก้ว, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์ ; สมบัติ สวามิชัย, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์ ; บุญตา คุตมาสุนย์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป การสร้างวิหารเพื่อให้เป็นพิธีกรรมที่ชุมชนถือเป็นพลังภายในชุมชนบ้านไพรขลา การสร้างพิธีกรรมที่ใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องขึ้นนำหลอมรวมคนเพื่อให้ความร่วมมือในการสร้างถือเป็นกุศโลบายที่ดี แต่บทเรียนที่ชุมชนได้รับคือคนนอกเข้าไปมีบทบาทในการสร้าง และชุมชนไม่ไว้วางใจในเรื่องผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น กระบวนการสร้างไม่ถูกต้องและไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน อีกนัยหนึ่งชาวบ้านกล่าวว่าสิมมาน้อยเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ กล่าวกันว่าใครไปแตะต้องไม่ได้ แต่คนนอกจะนำพาสร้างพระพุทธรูปไปประดิษฐาน จึงทำให้เกิดอาเพศขึ้นและทำให้การสร้างพิธีกรรมที่ไม่สำเร็จซึ่งเป็นการสร้างที่ไม่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวทางนักวิจัยท้องถิ่นที่ได้ศึกษาไว้ด้วยเหตุนี้จึงกำหนดให้ชุมชนมีสถานภาพเป็นแหล่งเรียนรู้แห่งหนึ่งของทุ่งกุลาร้องไห้

๔.๕ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชน

บ้านไพรขลา

จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา ทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย ทั้งก่อนดำเนินการทำวิจัยและหลังการทำวิจัย (เชิดพงษ์ ทับแก้ว, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์ ; สมบัติ สวามิชัย, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์) ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๔ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา ระหว่างก่อนและหลังทำวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา	
ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u>	<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑.ครูและผู้นำชุมชนนำเอาความรู้ประวัติศาสตร์ในชุมชนไพรขลาและท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ๒.เจ้าภาพงานฉาปนกิจบริจาคทรัพย์เป็นกองทุนพัฒนาพิพิธภัณฑ์ งานละ ๑,๐๐๐ บาท
<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรนอกชุมชน</u>	<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรนอกชุมชน</u> ๑.ร่วมมือกับเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อสร้างสำนึกร่วมของเด็กและเยาวชน ๒.มีการประสานงานกับคณบดีภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน

๔.๖ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา

จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้านไพรขลา ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ ทำให้เห็นพลังจิตสำนึกร่วมที่เป็นรูปธรรม ดังต่อไปนี้

๔.๖.๑ ผู้นำชุมชนเชิญผู้เข้าทรง มาประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อเรื่องผี เพื่อจุดประกายแนวคิดในการสร้างวิหารขึ้นบริเวณสิมมาน้อย

๔.๖.๒ ชาวบ้านร่วมกันจัดทำผ้าป่าสามัคคีจากกรุงเทพมหานคร เพื่อนำมาเป็นกองทุนสร้างวิหารบริเวณสิมมาน้อยเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้

๔.๖.๓ ชาวบ้านดำเนินการก่อสร้างวิหารที่บริเวณสิมมาน้อย โดยการตั้งเสา
สร้างอาคารมีลักษณะแปดทิศ

๔.๖.๔ การสร้างหลักบ้านด้วยหินศิลาแลงขึ้นบริเวณสิมมาน้อยเพื่อให้เป็น
สถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านไพรขลา

๔.๖.๕ การสร้างศาลาที่พักที่พักระหว่างผู้ประกอบพิธีกรรมขึ้นบริเวณ
สิมมาน้อย

๔.๖.๖ การทาสีสิมโบราณ ที่อยู่ในบริเวณวัดให้สวยงาม (เชิดพงษ์ ทับแก้ว,
๒๕๕๔ : สัมภาษณ์ ; สมบัติ สวามีชัย, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๔.๖.๗ การสร้างชาคารอบสิมพื้นบ้าน ขึ้นนอกด้านละประมาณ ๑.๕๐ เมตร
เพื่อบังแดดฝนให้กับสิมที่ทาสีโบสถ์ใหม่

๔.๖.๘ ชาวบ้านยังรวมพลังกันสร้างวิหารที่สิมมาน้อย เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์
ชุมชน โดยในส่วนที่กั้นรับผิชอบมีงบประมาณ โดยประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท และส่วนหลวง
พ่อเจ้าอาวาสมีกองทุนประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท

สรุป จากการดำเนินงานสร้างแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์เขมร ลาว ส่วย ชุมชนบ้าน
ไพรขลา สิ่งที่แสดงให้เห็นพลังและสำนึกร่วมของคนภายในชุมชน คือ การร่วมมือกันจะสร้างวิหาร
และพระพุทธรูปที่บริเวณสิมมาน้อย อันเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน การจัดทำผ้าป่าสามัคคี การ
สร้างหลักบ้านด้วยหิน การทาสีสิมพื้นบ้าน เป็นต้น

๕. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา ตำบล
เมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย จินตภาพพิพิธภัณฑ์ ศูนย์ข้อมูล
และแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ กระบวนการสร้าง
พิพิธภัณฑ์ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ พลังและสำนึกร่วมของ
ชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑ์ ดังนี้คือ

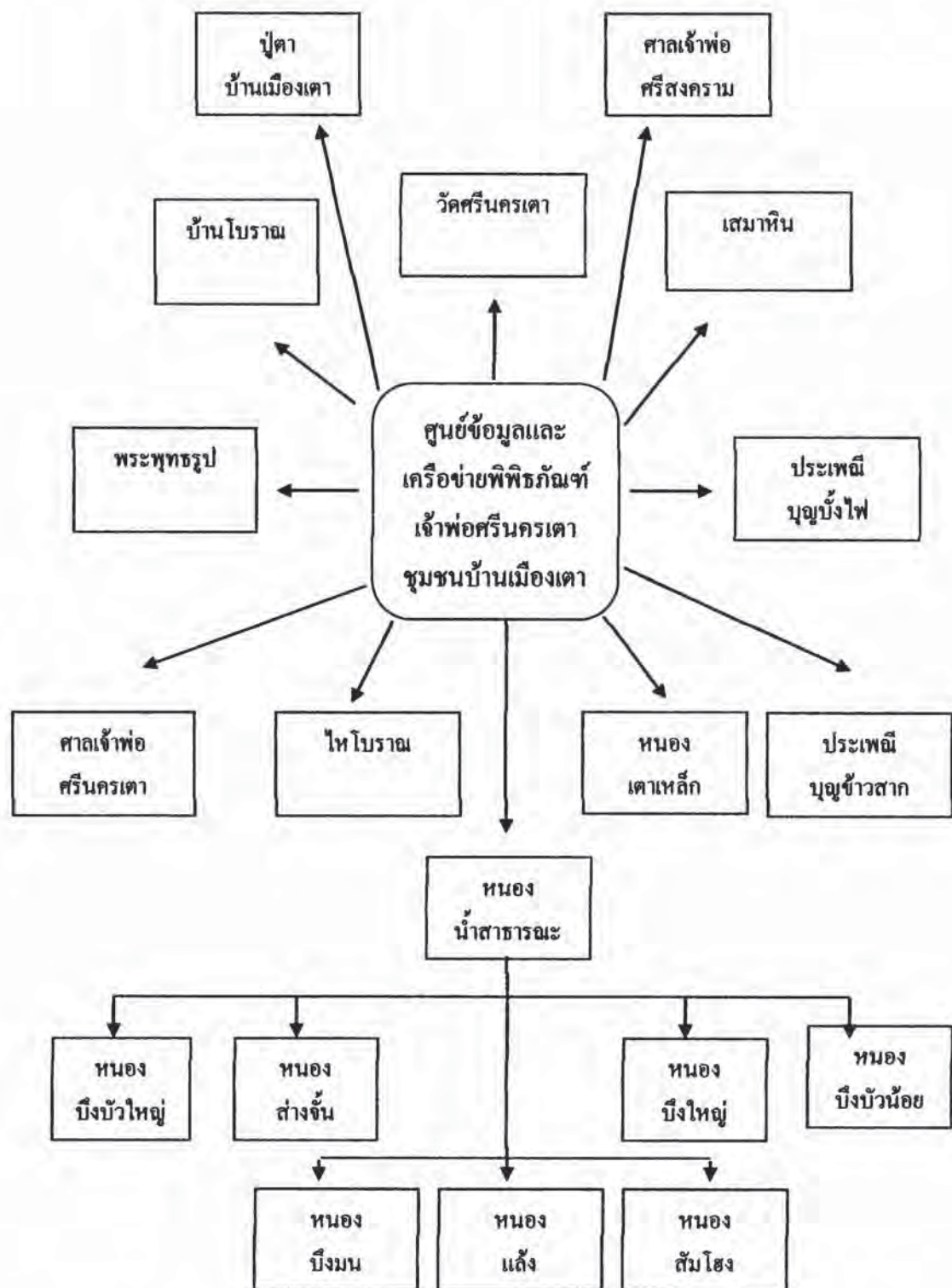
๕.๑ จินตภาพพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

จากการจัดเวทีประชุมในระดับชุมชนระหว่าง นักวิจัยท้องถิ่นชุมชนบ้านเมืองเตา
และศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node หุ่นกลาร้องไห้ ทำให้ได้กรอบแนวคิดจินตภาพ
พิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ระดับชุมชน

ชุมชนบ้านเมืองเดา เป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย โดยหลักฐานเป็นชุมชนที่มีคูคลองน้ำรอบชุมชน มีชื่อเสียงเกี่ยวกับเป็นแหล่งถลุงเหล็ก และสืบเนื่องในสมัยประวัติศาสตร์ มาถึงสมัยวัฒนธรรมลาว เช่น เสมาคิน และมีคนเคยพบฐานปราสาทเป็นคันพิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเดา มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ ประเพณีพิธีกรรมความเชื่อ เจ้าพ่อศรีนครเดาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเมืองเดา และหมู่บ้านอื่นๆ ในเครือข่าย โดยเมื่อจะจัดงานประเพณี ต้องการน้ำฝน ไปทำงาน ไปรับราชการ ไปค้าขาย ก็จะบอกกล่าวเจ้าพ่อ โดยเฉพาะตามคำบอกเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชาวบ้านเชื่อว่าพระศรีนครเดา ชาวส่วยที่อพยพมาตั้งเมืองรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ เคยมาอยู่อาศัยที่บ้านเมืองเดา และเคยใช้เหล็กตีดาบไปถวายราชสำนักสยาม และตามประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้าน เชื่อว่าท่านเป็นพระสหายกับพระมหากษัตริย์แห่งราชสำนักสยาม

ชาวบ้านเมืองเดาเชื่อว่า เจ้าพ่อศรีนครเดาเป็นบรรพบุรุษ เทียบได้กับเป็นปู่ตาของชาวบ้าน จึงสร้างศาลไว้เป็นที่สักการบูชา มีเลียงบวงสรวงปีละหลายครั้ง ชาวบ้านเมืองเดาเชื่อว่า เจ้าพ่อศรีนครเดา เป็นมหาบุรุษแห่งทุ่งกุลาร้องไห้ ที่ชาวบ้านในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ให้ความเคารพนับถือสืบทอดต่อกันมา โดยเชื่อว่าเจ้าพ่อศรีนครเดามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องรักษา ปกป้องคุ้มครอง ดูแลช่วยเหลือ ขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายทั้งปวง เพื่อให้ลูกหลานพี่น้องชาวทุ่งกุลาร้องไห้ สามารถอยู่อย่างมีความสุข หากชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ก็สามารถบอกกล่าวให้เจ้าพ่อศรีนครเดาช่วยเหลือได้ ซึ่งที่ผ่านมาหลายครั้งที่ชาวบ้านพบเหตุการณ์ต่างๆ หรืออภินิหารเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ดังนั้นก่อนที่ชาวบ้านจะมีกิจกรรมใดๆ ก็ตาม จะต้องบอกกล่าวเจ้าพ่อศรีนครเดาก่อน ทั้งกิจกรรมประเพณี กิจกรรมส่วนบุคคล (บุญทัน กมล และคณะ. ๒๕๕๒ : ๕๘) จึงกล่าวได้ว่าคติความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีนครเดา เป็นคติความเชื่อที่แน่นแฟ้นในวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเมืองเดาและหมู่บ้านต่างๆ ในทุ่งกุลาร้องไห้ และถือว่าเป็นเบ้าบ้านของชุมชนบ้านเมืองเดา ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวชุมชนบ้านเมืองเดา และถือเป็นเบ้าบ้าน (สิ่งเคารพสูงสุดที่ชาวบ้านยึดถือและปฏิบัติร่วมกันทั้งหมู่บ้าน)

ตามจินตนาการพิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเดา ชุมชนบ้านเมืองเดา มีอาคารหรือห้องศูนย์ข้อมูลที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชน มีลักษณะโดดเด่นคือมีชุมชน บ้านเรือนและถนนในชุมชนเป็นเอกลักษณ์ของเมืองโบราณ ซึ่งไม่มีถนนสี่แยกให้พบเห็นเหมือนชุมชนอื่นๆ ส่วนแหล่งเรียนรู้สามารถเดินเข้าหาได้ในชุมชนได้ เช่น ไห พระพุทธรูป อยู่ตามบ้านเรือนชาวบ้าน เป็นต้น และมีแหล่งเรียนรู้ในวิถีชุมชนเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่อศรีนครเดา ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม วัดศรีนครเดา ปู่ตา ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญข้าวสาก เสมาคิน หนองเดาเหล็ก บ้านโบราณ พระพุทธรูป ไหโบราณ และหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่ หนองบึงบัวใหญ่ หนองลำจั่น หนองบึงใหญ่ หนองบึงบัวน้อย หนองบึงมน หนองแล้ง หนองส้มโอง ดังแผนภาพประกอบต่อไป

ภาพประกอบ ๖๑ แผนภาพศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานเจ้าพ่อศรีนครเตา

๕.๒ ศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

จากการสังเคราะห์ข้อมูลนำมาออกแบบสร้างศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นักวิจัยท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ข้อสรุปอัตลักษณ์ของ ศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม วัดศรีนครเตา ปู่ตา ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญข้าวสาก เสมากิน หอนงเตาเหล็ก บ้านโบราณ พระพุทธรูป ไหโบราณ และหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่ หนองบึงบัวใหญ่ หนองต่างัน หนองบึงใหญ่ หนองบึงบัวน้อย หนองบึงมน หนองแฉัง หนองส้มโฮง ดังนี้

๕.๒.๑ ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

สถานที่ตั้ง ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ตั้งอยู่ห้องเรียน ในอาคารเรียน โรงเรียนบ้านเมืองเตา บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ ๖๒ นักท่องเที่ยวเข้าชมชมศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา

ประวัติความเป็นมา เดิมพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา บ้านเมืองเตายังไม่มี จนกระทั่งเดือนประมาณเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๔ นางเจริญศรี ชินรัตน์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเมืองเตา ซึ่งเป็นนักวิจัยท้องถิ่นชุดประวัติศาสตร์บ้านเมืองเตาได้ขอใช้ห้องเรียนเป็นสถานที่ตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นในโรงเรียนบ้านเมืองเตา หลังจากนั้นก็ได้เชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมเป็นกรรมการและร่วมมือกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ เจ้าพ่อศรีนครเตาตั้งแต่นั้นมา

ความสำคัญ พิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเตา บ้านเมืองเตา เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้อัตลักษณ์ร่วมของคนบ้านเมืองเตา ให้มีความรู้และความเข้าใจรากเหง้าตัวตนของคนเมืองเตา ในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมของชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ สร้างสำนึกร่วมกันในการที่จะปกป้องคุ้มครองประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การดูแลรักษา พิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเตา บ้านเมืองเตา เนื่องจากพิพิธภัณฑตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนบ้านเมืองเตา การดูแลรักษาจึงเป็นหน้าที่ของคณะครูและนักเรียนเป็นผู้ดูแลรักษา และอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

การฟื้นฟู โดยการบริหารจัดการสิ่งของเพื่อจัดแสดงข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนในห้องศูนย์ข้อมูล เช่น ประเพณีพิธีกรรม โครงสร้างเครือญาติ ประวัติเจ้าพ่อศรีนครเตา

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านโดยทั่วไปยังไม่เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเตา ดังนั้นควรจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวพิพิธภัณฑเจ้าพ่อศรีนครเตา และควรพัฒนาให้เป็นศูนย์ข้อมูลที่ใ้วามสมบูรณ์มากขึ้น(เจริญศรี ชินรัตน์. ๒๕๕๔)

๕.๒.๒ ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา

สถานที่ตั้ง ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ตั้งอยู่บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์กนิษฐา จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ ๖๑ ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชุมชนบ้านเมืองเตา

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านเมืองเตาเชื่อว่าเจ้าพ่อศรีนครเตาหรือพระศรีนครเตาซึ่งเป็นส่วยมาจากเมืองแสนปาง (ปัจจุบันอยู่ประเทศกัมพูชา)และเป็นผู้ตั้งเมืองรัตนบุรี ภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองรัตนบุรี เชื่อว่าท่านนี้เคยมาตั้งภูมิลำเนาอยู่บ้านเมืองเตา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเชื่อว่าท่านนี้เป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านมีความศักดิ์สิทธิ์ยึดถือเป็นที่พึ่งทาง

ใจจึงสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อสักการบูชา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบุญมี รามะ ได้นำชาวบ้านสร้างศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ปั้นรูปเหมือนไว้สักการะและจัดงานฉลองใหญ่โตสามวันสามคืน หลังจากนั้นปี ๒๕๒๐ สร้างกำแพง ปี ๒๕๔๑ สร้างเพิงพัก ปี ๒๕๔๔ สร้างซุ้มประตู เป็นต้น

ความสำคัญ ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา เจ้าพ่อศรีนครเตาถือว่าเป็นเทพหรือเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ จนแทบกล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของทุ่งกุลาร้องไห้ โดยชาวทุ่งกุลาร้องไห้ได้ยึดถือเป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ คติความเชื่อดังกล่าวก่อให้เกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นแพร่กระจายอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้

การดูแลรักษา การดูแลรักษาโดยผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่เตรียมสถานที่ปัดกวาดทำความสะอาดและจัดงานฉลองทุกปี นอกจากนี้ผู้ดูแลในด้านพิธีกรรมได้แก่ คาจ๊าและนางเทียมและชาวบ้านทุกคน

การฟื้นฟู ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ดำเนินการฟื้นฟูโดยกำหนดให้ชาวบ้านร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานฉลองศาลเจ้า โดยสละทรัพย์บริจาคสมทบ คร่าวเรือนละ ๑๐๐ บาท นอกจากนี้มีการสร้างเหรียญที่ระลึก จัดให้มีดอกไม้สักการบูชา รวมทั้งสร้างรูปเหมือน ประตู กำแพง โดยรอบศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา

ปัญหาและอุปสรรค การขาดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาภูมิทัศน์ บริเวณรอบศาลให้มีความสวยงาม และมีความเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งควรสร้างศาลให้มีขนาดใหญ่สวยงามเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน (สุดตา ประทุมทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; สมพงษ์ อาษากิจ, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๓ ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม

สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณคอนกอก บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์กมภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ ๖๔ ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม บ้านเมืองเตา

ประวัติความเป็นมา เจ้าพ่อศรีสงครามมีสถานภาพเป็นทหารเอกหรือบริวารของเจ้าพ่อศรีนครเตา มีบุคลิกค่อนข้างดุคั่น เค็ดขาดเหมือนทหาร ถ้าไม่พอใจสิ่งใดจะแสดงออกมาตรงๆ เช่น ใช้เท้าเตะ เป็นต้น เดิมทีเดียวชาวบ้านจะสร้างศาลเจ้าพ่อศรีสงครามโดยใช้ศาลอาคารเรือนไม้ ภายหลังปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ ในสมัยนายพัน ไชยสงคราม เป็นกำนันตำบลเมืองเตา ได้สร้างอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กมีความมั่นคงแข็งแรง พร้อมกับสร้างรูปเหมือนเจ้าพ่อศรีสงครามไว้สักการบูชา และชาวบ้านได้กำหนดจัดงานฉลองศาลเจ้าพ่อศรีสงครามในช่วงวันสงกรานต์ของเดือนเมษายนของทุกปี

ความสำคัญ ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม เป็นเทพหรือเจ้าพ่อคนหนึ่งที่ เป็นบริวารของเจ้าพ่อศรีนครเตา กล่าวได้ว่ามีส่วนช่วยเสริมสนับสนุนคติความเชื่อเรื่องผี หรืออำนาจเหนือธรรมชาติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมของทุ่งกุลาร้องไห้ให้มีความเชื่อที่เข้มแข็งเด่นชัดขึ้น และเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเมืองเตาให้มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

การดูแลรักษา ดำเนินการดูแลรักษาเหมือนกับศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาโดยผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่เตรียมสถานที่ปิดกวาดทำความสะอาดและจัดงานฉลองทุกปี นอกจากนี้ผู้ดูแลในด้านพิธีกรรม ได้แก่ คาจ้ำและนางเทียม และชาวบ้านทุกคน

การฟื้นฟู ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างศาลคอนกรีตแทนศาลเดิมที่สร้างด้วยไม้ เขียนป้ายทางเข้าศาล รวมทั้งจัดงานฉลองศาลและทำบุญตักบาตรในวันสงกรานต์ทุกปี และกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านหรือส่วนบุคคลจัดทำคันดอกไม้เงินมาถวายเจ้าพ่อ

ปัญหาและอุปสรรค ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม ปัจจุบันยังไม่มีรั้วรอบที่ชัดเจน ทำให้มีสัตว์ล่องล่ำเข้าไปในสถานที่อาจทำให้ทรัพย์สินเสียหายได้ (สุคตา ประทุมทอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; สมพงษ์ อาษากิจ. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๔ วัดศรีนครเตา

สถานที่ตั้ง วัดศรีนครเตา ตั้งอยู่บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา วัดศรีนครเตา เดิมเป็นสถานที่เก่าแก่และเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ ดังปรากฏเป็นสิมโบราณสร้างด้วยอิฐทำจากดินเหนียวก้อนขนาดใหญ่ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ พระภิกษุทองมี งามะมะ ได้มาตั้งสำนักสงฆ์ขึ้น กล่าวกันว่าในสมัยนั้นชาวบ้านในตำบลเมืองเตานิยมนำบุตรหลานไปบวชที่สิมโบราณวัดศรีนครเตาแห่งนี้ จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ จึงมีการสร้างโบสถ์หลังใหม่ค้อมโบสถ์หลังเก่า หลังจากนั้นได้มีการสร้างศาลาการเปรียญ วัดบ้านเมืองเตา สร้างอุโบสถ สร้างกุฏิสงฆ์ สร้างหอระฆัง เป็นต้น

ภาพประกอบ ๖๕ วัดศรีนครเตา

ความสำคัญ วัดศรีนครเตาเป็นศูนย์รวมการทำบุญตามคติทางศาสนา เป็นสถานที่หล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้ยึดถือแนวทางคำสอนทางพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติตนอย่างไม่ประมาท ส่งผลให้วิถีชีวิตชาวบ้านเมืองเตาและชุมชนอื่นๆ ในทุ่งกุลาร้องไห้ อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตา และอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

การดูแลรักษา ดูแลรักษาโดยเจ้าอาวาส ซึ่งวัดมีความเป็นนิติบุคคล นอกจากนี้มีรูปคณะกรรมการวัดหรือไวยาวัจกรวัดเป็นผู้ดูแล อย่างไรก็ตามเนื่องจากวัดเป็นสาธารณะของชุมชน ดังนั้นชาวบ้านทุกคนและชาวพุทธก็มีหน้าที่ดูแลรักษา

การฟื้นฟู เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ ปีพุทธศักราชสร้างประตูโขงทางเข้าวัด ปีพุทธศักราช ๒๕๖๒ สร้างอุโบสถหลังใหม่ และปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ สร้างกุฏิสงฆ์หลังใหม่ และจัดให้ขึ้นทะเบียนสงฆ์ ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาทั่วไปของวัดของชาวบ้านคือการขาดแคลนคนรุ่นใหม่ที่จะสละและอุทิศตนบวชในการสืบทอดพุทธศาสนา ดังจะเห็นว่าในปัจจุบันจะมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่จำนวนน้อย หากมีพระภิกษุบวชใหม่ก็จะอยู่ในระยะสั้นๆ เพียง ๓ วัน หรือ ๑ เดือน เป็นต้น หากปล่อยทิ้งไว้อาจทำให้วัดศรีนครเตาหรือวัดต่างๆ ต้องร้างไปในอนาคต (เคน พรเสนา. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๕ ประเพณีบุญบั้งไฟ

สถานที่จัดงาน การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ คือ การตั้งขบวนแห่บั้งไฟที่ศาลเจ้าพ่อศรีสงครามและแห่ไปรวมกันที่วัดทุ่งศรีเมืองของบ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๕ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา โดยบ้านเมืองเตาเป็นชุมชนเก่าแก่มาดั้งแต่โบราณกาล ชาวบ้านได้ถือตามจารีต เมื่อถึงเดือนปีตามกำหนดจะต้องจัดทำบุญบั้งไฟทุกปี เนื่องจากเชื่อว่าหากไม่ทำจะทำให้ได้รับการลงโทษจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนหรือเป็นโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น การจัดทำบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านเมืองเตามีมาตั้งแต่โบราณ จนไม่ทราบว่เกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงเวลาใด ทุกคนกล่าวตรงกันว่า เมื่อเกิดขึ้นมาก็พบเห็นคอนบั้งไฟโบราณ ดังหลักฐานคอนจุกบั้งไฟอายุไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ปี ทำจากไม้ ๕-๗ ต้น ปัจจุบันยังมั่นคงแข็งแรงดี อยู่บริเวณทิศตะวันออกหนองบึงใหญ่ ซึ่งมีประเพณีต่อกันมาว่าเมื่อชาวบ้านจะทำบุญบั้งไฟต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปบอกกล่าวสมมาคอนบั้งไฟเก่า

ภาพประกอบ ๖๖ ประเพณีบุญบั้งไฟ บ้านเมืองเตา

ความสำคัญ ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีขอฝนจากพระชาแลนในการประกอบอาชีพทำนาเพื่อให้มีหลักประกันที่มั่นคงในทางการดำเนินชีวิตความมั่นคงทางจิตใจท่ามกลางสภาพแวดล้อมในอดีตที่แห้งแล้งกันดาร เพื่อให้มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ที่ทำให้ชาวบ้านได้ทำงานร่วมกันอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนที่ได้อนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านและแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

การดูแลรักษา การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟบ้านเมืองเตา จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา จัดงบประมาณสนับสนุนปีละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท และร่วมมือกับชาวบ้านให้จัดขบวนแห่บั้งไฟและขบวนฟ้อนรำเข้าร่วมงานประเพณี

การฟื้นฟู จากเดิมเคยจัดในระดับหมู่บ้านเปลี่ยนมาจัดในระดับตำบล โดยให้โรงเรียนเข้าร่วม ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดาสนับสนุนงบประมาณในการจัดงาน ปีละประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท ทำให้งานประเพณีดีขึ้นกว่าเดิมเป็นการแบ่งเบาภาระของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดาเข้ามาเป็นเจ้าภาพจัดงาน และได้ดึงประเพณีชาวบ้านไปจัดการโดยส่วนราชการ ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของน้อยลง ขณะเดียวกันอำนาจตัดสินใจไปอยู่ที่ส่วนราชการ ที่สำคัญคือการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในปัจจุบันต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก จึงควรที่จะยึดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สุคตา ประทุมทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๖ ประเพณีบุญข้าวสาก

สถานที่ตั้ง การจัดทำบุญข้าวสาก มีศูนย์รวมการทำบุญอยู่ที่วัดของหมู่บ้าน เช่น วัดศรีนครเดา บ้านเมืองเดา ตำบลเมืองเดา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา การทำบุญข้าวสากเป็นบุญที่จัดทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลแต่ผีโดยผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๑๐ ของทุกปี บุญข้าวสากถือเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเมืองเดา ลักษณะเด่นของชุมชน คือ มีการฆ่าวัวหลายตัวเพื่อเลี้ยงลูกหลานชาวบ้าน เป็นต้น

ความสำคัญ ประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญตามคติทางพระพุทธศาสนาและการนับถือผีเพื่ออุทิศส่วนกุศลต่อผีบิดามารดา ผีไร้ผืนา ให้ดูแลรักษาชีวิตลูกหลานชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ขณะเดียวกันก็ขอให้ผีไร้ผืนาในทุ่งกุลาร้องไห้ ให้ดูแลรักษาข้าวปลาอาหารให้อุดมสมบูรณ์ ฝนตกตามฤดูกาล ทั้งมวลก็เพื่ออยู่เย็นเป็นสุข ที่สำคัญ คือ เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันทางสังคมไปมาหาสู่กันเป็นสังคมที่เข้าใจและสันติสุข

ภาพประกอบ ๖๗ ประเพณีบุญข้าวสาก บ้านเมืองเดา

การดูแลรักษา การดูแลรักษาประเพณีบุญข้าวสาก เป็นหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้านทุกคน ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานประเพณี โดยแต่ละครัวเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของอาหารการกินไว้ประกอบพิธีกรรมและส่งหรือแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน

การฟื้นฟู ประเพณีบุญข้าวสาก การฟื้นฟูเกี่ยวกับอาหารการกินดีขึ้นกว่าเดิมและยอดเงินการทำบุญมากขึ้นกว่าเดิม งานประเพณีที่จัดกันตามปกติปรากฏว่าเป็นงานใหญ่ขึ้นกว่าเดิม

ปัญหาและอุปสรรค งานประเพณีการทำบุญแต่เป็นการฆ่าสัตว์จำนวนมาก กล่าวกันว่าวัวตายประมาณ ๑๐ ตัว และค่านิยมเรื่องเงินมากขึ้น จึงควรจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กเยาวชนหรือคนทั่วไปได้เรียนรู้ เกิดความเข้าใจแก่นของงานประเพณี และควรลดเล็กลบบายมุขด้วย (สุคตา ประทุมทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๗ เสมานิน

สถานที่ตั้ง โบเสมานินตั้งอยู่บริเวณวัดศรีนครเตา และตั้งอยู่ในบ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๕ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ภายในชุมชนบ้านเมืองเตา ภายในรั้วบ้านอยู่ระหว่างหลังบ้านกับรั้วบ้าน โดยห่างจากรั้วบ้านประมาณ ๒ เมตร

ภาพประกอบ ๖๘ เสมานิน อยู่ในชุมชนและตั้งอยู่หน้าโบสถ์วัดศรีนครเตาชุมชนบ้านเมืองเตา

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านโดยทั่วไปไม่ทราบประวัติโบเสมานิน เพราะเกิดมาก็พบเห็นในชุมชนแล้ว แต่ก็พอจะบอกได้ว่า เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองเตาเป็นชุมชนที่มีภูมิบ้านเก่าแก่มากตั้งแต่โบราณ ส่วนโบเสมานที่ชาวบ้านรู้จัก คือ ใช้เป็นที่ปักเขตของอุโบสถ โบเสมานเคยพบบริเวณใต้คันโพธิ์หน้าอุโบสถวัดทุ่งศรีนครเตา ชาวบ้านได้เคลื่อนย้ายนำไปฝังรอบอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ เสมานเป็นวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนโบราณ

โบราณสมัยทราวดีในภาคอีสาน(พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) เป็นการแสดงเขตบริเวณศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา หรือเป็นเครื่องหมายของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

ความสำคัญ เสมาคินเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยทราวดีที่ปรากฏพบที่บ้านเมืองเดา จำนวนหลายหลัก ถือว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงความบริเวณแหล่งศักดิ์สิทธิ์ใช้ประกอบพิธีกรรมร่วมกันของหมู่บ้านของคนโบราณ เช่น เป็นประเพณีนับถือผีบรรพบุรุษ พอถึงสมัยทราวดีพุทธศาสนาลัทธิหินยาน เสมาคินทำหน้าที่เป็นเขตของอุโบสถ คิงชาวบ้านเมืองเดานำเสมาคินรอบอุโบสถในเวลาต่อมา

การดูแลรักษา เสมาคินที่อยู่บ้านเมืองเดา มี ๒ กรณี คือ วัดศรีนครเตา เป็นผู้ดูแลรักษา และอีกหลักหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเจ้าของบ้านดูแลรักษา คือ นายทองใบ แก้วประเสริฐ ทางราชการควรเข้าไปดูแลรักษาให้ความรู้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์โบราณวัตถุที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่วนโรงเรียนควรจัดการเรียนรู้เสมาคิน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ จึงจะเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ

การฟื้นฟู คณะกรรมการวัดศรีนครเตา ได้นำเสมาคินที่เคยตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถ ไปฝังไว้เป็นเขตรอบอุโบสถ

ปัญหาและอุปสรรค เสมาคินที่พบในบริเวณบ้านเมืองเดา ยังขาดการเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ทำให้คนส่วนหนึ่งไม่เข้าใจความหมายและคุณค่าที่มีชุมชน (สุคตา ประทุมทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๘ หนองเดาเหล็ก

สถานที่ตั้ง หนองเดาเหล็ก ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ โรงเรียนเมืองเดาวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบลเมืองเดา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา หนองเดาเหล็กเดิมมีลักษณะเป็นที่ลุ่มเหมือนตากล้าและมีขอบสูงและมีแร่เหล็กก้อนเล็กก้อนใหญ่ทิ้งกระจายอยู่ทั่วไป ปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ ทางราชการนำดินไปถมบริเวณหนองเดาเหล็กเพื่อสร้างอาคารเรียน หนองเดาเหล็กจึงถูกทำลายไปบางส่วน ส่วนบริเวณโรงเรียนบ้านเมืองเดามีตะกอนของเหล็กกระจายอยู่จำนวนมาก ถือเป็นแหล่งอุตสาหกรรมถลุงเหล็กที่สำคัญของชุมชนในอดีต ซึ่งการถลุงเหล็กในทุ่งกุลาร้องไห้มีอายุช่วงประมาณ ๒,๕๐๐-๒,๒๐๐ ปีผ่านมาแล้ว

ความสำคัญ หนองเดาเหล็กแห่งนี้มีความสำคัญในลักษณะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายที่มีการถลุงเหล็ก แสดงให้เห็นความพยายามของชาวบ้านที่จะพยายามนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หาก

พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างสำนึกร่วมเด็กเยาวชนได้ดี

ภาพประกอบ ๖๕ หนองเตาเหล็ก พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่ในพื้นที่โรงเรียนมัธยมศึกษา บ้านเมืองเตา

การดูแลรักษา ปัจจุบันหนองเตาเหล็กอยู่ในพื้นที่ของโรงเรียนเมืองเตาวิทยาคม โดยโรงเรียนเป็นผู้ดูแลรักษาพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันสร้างศาลไว้แสดงให้เห็นเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของชุมชน

การฟื้นฟู โรงเรียนได้สร้างศาลไว้เป็นที่สักการะของนักเรียนและคนทั่วไป และกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทำให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทำให้คนหว่นเกรงไม่กล้าเข้าไปทำลาย หรือการละเมิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ปัญหาและอุปสรรค ปัจจุบันหนองเตาเหล็กซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนบ้านเมืองเตา และเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญของชุมชน ไปอยู่ในการปกครองของส่วนราชการ จึงทำให้พื้นที่ทางวัฒนธรรมชาวบ้านขัดขวางจากการดูแลรักษาโดยประชาชน และขึ้นอยู่กับโรงเรียนจะพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นแหล่งเรียนรู้การถลุงเหล็กโบราณได้อย่างไร (สุคตา ประทุมทอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๕ บ้านโบราณ

สถานที่ตั้ง บ้านโบราณ ตั้งอยู่ บ้านเมืองเตาหมู่ที่ ๑๔ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา บ้านโบราณ ซึ่งเป็นบ้านของนางสาวประกาย ประทุมทองมีอายุประมาณ ๑๔๐ ปี ก่อสร้าง ประมาณปีพุทธศักราช ๒๔๑๑ บ้านโบราณเป็นซึ่งรับมรดกจากบรรพบุรุษคือบิดามารดา ต่อเนื่องกันมา ปัจจุบันยังสามารถใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้ และยังเก็บรักษาสิ่งของเครื่องใช้แต่โบราณไว้เป็นอย่างดี โดยเปิดบริการให้ผู้สนใจไปศึกษาอยู่

ความสำคัญ บ้านโบราณ เป็นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชาวบ้านเมืองเตา ในลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมพื้นบ้านชาวอีสานโบราณ ซึ่งในปัจจุบันค่อนข้างหาชมได้ยาก โดยเฉพาะจุดเด่นของเทคนิคการสร้าง คือ การสร้างด้วยไม้ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวอีสานที่สร้างบ้านทั้งหลังจุดเด่นของเทคนิคการเข้าหน้าไม้ให้ยึดเหนี่ยวโดยไม่ใช้ตะปู สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชน ระบบสังคมในอดีตของชาวทุ่งกุลาร้องไห้

ภาพประกอบ ๗๐ บ้านโบราณ บ้านเมืองเตา

การดูแลรักษา บ้านโบราณ เป็นสมบัติส่วนบุคคล คือ นางสาวประกาย ปทุมทอง เป็นผู้ดูแลรักษา โดยยังใช้เป็นที่อยู่อาศัยสืบเนื่องในปัจจุบัน

การฟื้นฟู บ้านโบราณเจ้าของบ้านยังรักษาสภาพบ้านและใช้เป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนมาจนถึงปัจจุบัน และเก็บรักษาสิ่งของเครื่องใช้บ้านโบราณไว้เป็นอย่างดี

ปัญหาและอุปสรรค บ้านโบราณ เป็นสมบัติส่วนบุคคล เก็บรักษาไว้ตามบ้านและยังไม่มีการจัดทำทะเบียนรักษาโบราณวัตถุ โดยเฉพาะยังไม่มีภาครัฐเข้าไปสนับสนุนงบประมาณเพื่ออนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน (จิรยุทธ์ แสงมณี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๑๐ พระพุทธรูป

สถานที่ตั้ง พระพุทธรูปโบราณ บ้านเลขที่ ๔๑ บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา พระพุทธรูปโบราณนี้เป็นสมบัติของ นางบาง นราธรรมย์ ซึ่งจุดพบที่บริเวณทุ่งนา โดยเบื้องต้นเข้าความฝันฝันขึ้นจึงไปจุดพบพระพุทธรูปโบราณที่จุดพบ

ในพื้นที่ดินลักษณะเป็นกรุในที่นาหนองโพนง ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเจ้าของบ้านเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติสำคัญ

ภาพประกอบ ๗๑ พระพุทธรูปโบราณ อยู่บ้านหลังหนึ่งของชุมชน

ความสำคัญ พระพุทธรูป พระพุทธรูปโบราณเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดูที่มีต่อพื้นที่ มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะ และมีความหมายต่อความเจริญทางวัฒนธรรมของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ และยังสามารถบอกความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นในอดีตได้เป็นอย่างดี สามารถนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เด็กเยาวชนหรือผู้สนใจ ได้เข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง และใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ให้เด็กเยาวชนและคนทั่วไปได้ศึกษา สร้างสำนึกร่วมของคนทุ่งกุลาร้องไห้

การดูแลรักษา พระพุทธรูปเป็นสมบัติของส่วนบุคคล เป็นหน้าที่ดูแลรักษา ผู้เป็นเจ้าของ คือ นางบาง บุราณมัย

การฟื้นฟู พระพุทธรูปเป็นโบราณวัตถุหรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเมืองเตา โดยเมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือเยาวชนเข้าไปท่องเที่ยวที่ชุมชน คณะนักวิจัยท้องถิ่นจะจัดเส้นทางให้เข้าไปบ้านเจ้าและได้รับความร่วมมือจากเจ้าของบ้านให้เข้าชมพระพุทธรูปโบราณอยู่เสมอ

ปัญหาและอุปสรรค พระพุทธรูป เป็นสมบัติส่วนบุคคล เก็บรักษาไว้ตามบ้าน และยังไม่มีการจัดทำทะเบียนรักษาโบราณวัตถุ ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อป้องกันการสูญหาย (ทองพูน อามาตย์เสนา. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๑๑ ไหโบราณ

ที่ตั้ง ไหโบราณ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้บ้านของนายวันชนะ รามมะมะ อยู่ที่บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติความเป็นมา ไหโบราณขุดพบโดยบังเอิญในบริเวณชุมชนโบราณบ้านเมืองเตา ขณะที่ชาวบ้านกำลังขุดดินทำห้องน้ำในบริเวณหลังบ้าน ของนายวันชนะ รามมะมะ มีลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์ สันนิษฐานว่าเป็นโบราณวัตถุร่วมในสมัยวัฒนธรรมขอมหรือเขมร

ภาพประกอบ ๑๒ ไหโบราณ อยู่ในบ้านหลังหนึ่งของชุมชนบ้านเมืองเตา

ความสำคัญ ไหเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่มีต่อพื้นที่ มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะ และมีความหมายต่อความเจริญทางวัฒนธรรมของพื้นที่ทุ่งกุลารัศมีในอดีต สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ให้เด็กเยาวชนและคนทั่วไปได้ศึกษา

การดูแลรักษา ไหโบราณ เป็นสมบัติส่วนบุคคล คือ นางแหวน ประทุมทองเป็นผู้ดูแลรักษา โดยยังใช้เป็นที่อยู่อาศัยสืบเนื่องในปัจจุบัน

การฟื้นฟู บ้านเก็บรักษาไหโบราณไว้ในบ้านในสถานที่ปลอดภัย และจัดเป็นวัดหรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเมืองเตา โดยเมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือเยาวชนเข้าไปท่องเที่ยววิถีชุมชน คณะนักวิจัยท้องถิ่นจะจัดเส้นทางให้เข้าไปบ้านเจ้าและได้รับความร่วมมือจากเจ้าของบ้านให้เข้าชมไหโบราณอยู่เสมอ

ปัญหาและอุปสรรค ไหโบราณ เป็นสมบัติส่วนบุคคล เก็บรักษาไว้ตามบ้านและยังไม่มีการจัดทำทะเบียนรักษาโบราณวัตถุ ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อป้องกันการสูญหาย(สุทธา ประทุมทอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; ทองพูน อามาตย์เสนา. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๑๑ ปู่ตา

สถานที่ตั้ง บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านเมืองเตา ได้ตั้งหมู่บ้านอยู่อาศัยเป็นกลุ่มก้อน และเพื่อให้ชาวบ้านมีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จึงได้สร้างศาลปู่ตาขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่เลี้ยงบวงสรวง ขอฟ้าขอฝนเป็นประจำทุกปี โดยเชื่อว่าปู่ตาเป็นวิญญาณบรรพบุรุษ เมื่อตายไปท่านไม่ไปเกิด แต่จะเฝ้าดูแลรักษาลูกบ้านหลานเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าปู่ตาเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๑๓ ปู่ตาบ้านเมืองเตา ตั้งอยู่บริเวณหนองบึงบัวน้อย / ใหญ่

ความสำคัญ ปู่ตาบ้านเมืองเตาถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนแห่งหนึ่ง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษของชาวบ้าน ในช่วงเข้ามาสร้างบ้านแปงเมือง เมื่อท่านถึงแก่กรรมชาวบ้านยังเคารพบูชายึดถือเป็นที่ยึดทางใจ โดยเฉพาะเมื่อประสบปัญหาในชีวิต เช่น การสอบแข่งขัน สิ่งของหาย หรือมีเรื่องลำบากใจใดๆ ก็จะไปบนบอกล่าวปู่ตาให้ช่วยเหลือให้ประสบผลสำเร็จ

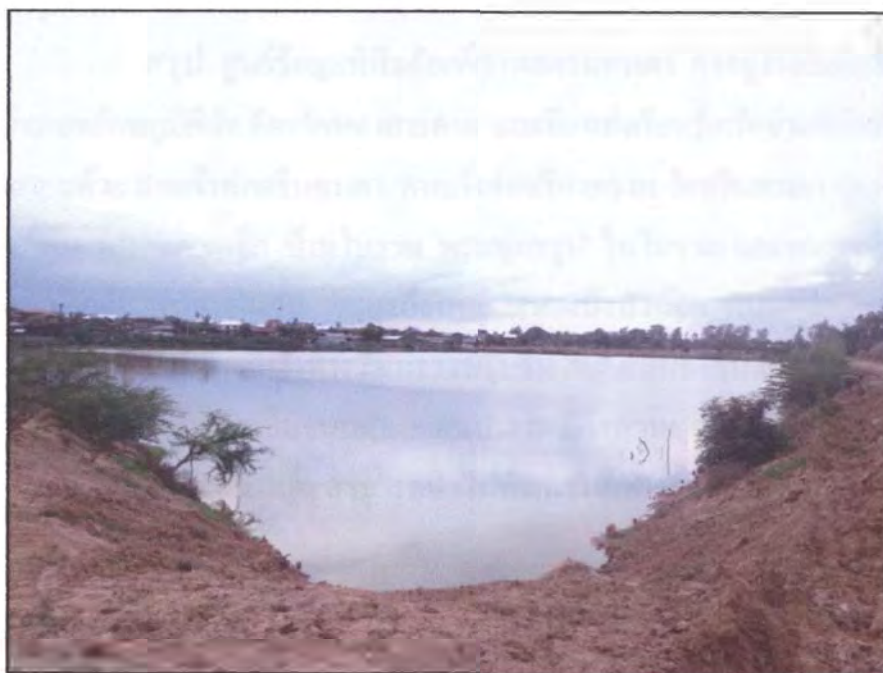
การดูแลรักษา ผู้ดูแลรักษาปู่ตาเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคน เช่น ตาเจ้าผู้นำที่อาวุโสของหมู่บ้าน เป็นผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น วิธีการดูแลรักษาที่สำคัญคือ เมื่อถึงวันพุธแรกของเดือนหกทุกปี ชาวบ้านจะร่วมมือกันจัดพิธีเลี้ยงบวงสรวงปู่ตาเพื่อขอฝน ขอให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข สิ่งเหล่านี้ถือเป็นจารีตสำคัญของชาวบ้าน

การฟื้นฟู การฟื้นฟูปู่ตาของชาวบ้านเมืองเตาเห็นได้จากการสร้างศาลปู่ตาให้มีขนาดใหญ่โตกว่าเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับภูมิบ้านโบราณและเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

ปัญหาและอุปสรรค ปูตาดั้งอยู่ไกลจากหมู่บ้าน ป่าปูตาส่วนหนึ่งถูกทำลายไปแทบไม่เหลือความเป็นป่าชุมชนส่งผลต่อความเชื่อความศรัทธาที่มีมาแต่เดิม ส่วนคนรุ่นใหม่ได้เรียนความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ อาจถือว่าคติความเชื่อปูตาจึงไม่ให้ความสำคัญต่อปูตา (สุคตา ประทุมทอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๕.๒.๑๒ หนองน้ำสาธารณะชุมชน

สถานที่ตั้ง หนองน้ำสาธารณะชุมชนคือ หนองบึงบัวใหญ่ หนองสำงจั่น หนองบึงใหญ่ หนองบึง บัวน้อย หนองบึง หนองแก้ง หนองส้มโฮง ตั้งอยู่ชุมชนบ้านเมืองเตา

ภาพประกอบ ๑๔ หนองบึงบัวน้อย

ประวัติความเป็นมา บ้านเมืองเตาเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เป็นชุมชนที่มีคูคลองน้ำล้อมรอบชุมชน และผู้คนโบราณที่อยู่อาศัยได้ปรับและดัดแปลงสภาพธรรมชาติให้เป็นคูคลองน้ำรอบชุมชน

ความสำคัญ หนองน้ำสาธารณะชุมชนบ้านเมืองเตา อันได้แก่ หนองบึงบัวใหญ่หนองสำงจั่น หนองบึงใหญ่ หนองบึงบัวน้อย หนองบึงหนองแก้ง หนองส้มโฮง นอกจากจะถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์การแก้ไขปัญหาระบาดน้ำของผู้คนสมัยโบราณแล้ว ยังถือเป็นแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภคของคนในปัจจุบัน โดยใช้เลี้ยงปลาสร้างรายได้นำไปพัฒนาสังคม ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์ ผลิตน้ำประปา การทำนา รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารในการหาผัก ปลา เพื่อรับประทานในชีวิตประจำวัน

การดูแลรักษา การดูแลรักษาเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านที่จะจัดกิจกรรมขึ้นมา เช่น การเลี้ยงปลาเพื่อประมูลสร้างรายได้ให้ชุมชน การเลี้ยงปลาเพื่อจับปลาใช้ในงานประเพณีของชาวบ้าน การใช้เป็นน้ำคิบในการผลิตน้ำประปา เป็นต้น

การฟื้นฟู โดยการขุดลอกหนองน้ำสาธารณะที่ตื้นเขิน ให้ลึกจนสามารถเก็บน้ำได้ในปริมาณมากๆ รวมทั้งการปลูกต้นไม้เป็นเขตแนวของหนองน้ำ การกำหนดกติกาในการใช้หนองน้ำร่วมกันของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค หนองน้ำมีขนาดใหญ่และตั้งอยู่นอกชุมชน การดูแลรักษาอาจไม่ทั่วถึงอาจทำให้คนละเมียดกติกาของสังคมได้ (สุคตา ประทุมทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; ทองพูน อมาตย์เสนา, ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

สรุป ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ตั้งอยู่โรงเรียนบ้านเมืองเดา ตำบลเมืองเดา อำเภอพิชัยภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และมีแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ศาลเจ้าพ่อศรีสงคราม วัดศรีนครเตา ปู่ตา บุญบังไฟ บุญข้าวสาก เสมาคิน หนองเตาเหล็ก บ้านโบราณ พระพุทธรูป ไหโบราณ และหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่ หนองบึงบัวใหญ่ หนองสา่งจัน หนองบึงใหญ่ หนองบึงบัวน้อย หนองบึงมน หนองแฉ่ง หนองส้มโฮง ซึ่งเป็นทรัพยากรรากเหง้าทางวัฒนธรรมชุมชน ที่เกี่ยวเนื่องกับคติการนับถือศาสนาผี การนับถือพุทธศาสนา อันก่อให้เกิดเป็นขนบแบบแผนประเพณีทั้งส่วนบุคคลและสังคม ก่อเกิดเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และสามารถนำไปพัฒนาให้เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

๕.๓ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเดา

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ตำบลเมืองเดา อำเภอพิชัยภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในส่วนกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ มีทั้งบุคคลและคณะบุคคลเข้ามาเป็นเครือข่ายในการสร้างการเรียนรู้

(เจริญศรี ชินรัตน์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังนี้

๕.๓.๑ คณะนักวิจัยท้องถิ่นบ้านเมืองเดา ได้แก่ นายทองพูน ประทุมทอง นางเจริญศรี ชินรัตน์ นายพรมา ประทุมทอง และคณะ ได้ตกลงร่วมกันที่จะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชุมชนบ้านเมืองเดาขึ้นที่โรงเรียนบ้านเมืองเดา

๕.๓.๒ นางเจริญศรี ชินรัตน์ ซึ่งเป็นนักวิจัยท้องถิ่น จึงทำหน้าที่ประสานกับผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครู เพื่อขอใช้ห้องเรียนจัดเป็นศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ ซึ่งก็ได้รับความเห็นชอบจากโรงเรียนด้วยดี เนื่องจากสอดคล้องกับภารกิจของโรงเรียนในการจัดการศึกษาอยู่แล้ว

๕.๓.๓ ผู้อำนวยการโรงเรียน จึงรับเป็นที่ปรึกษาโครงการสร้างพิพิธภัณฑ์ ขณะเดียวกันคณะครูซึ่งมีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานก็เข้ามาช่วยในการสร้าง พิพิธภัณฑ์

๕.๓.๔ นักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านเมืองเตาเข้าช่วยในกิจกรรม เช่น การปิดกวาดรักษาความสะอาดห้องพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงโบราณวัตถุ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็น การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาชาวบ้าน

๕.๓.๕ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ถือเป็นกำลังสำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ คุณพ่อเคน ประทุมทอง ซึ่งท่านยังเป็นนักวิจัยท้องถิ่นบ้านเมืองเตา เข้าช่วยให้คำปรึกษาแนะนำในการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์

๕.๓.๖ ฝ่ายปกครอง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๗ และ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเมืองเตา หมู่ที่ ๑๘ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการการดำเนินงานสร้างพิพิธภัณฑ์

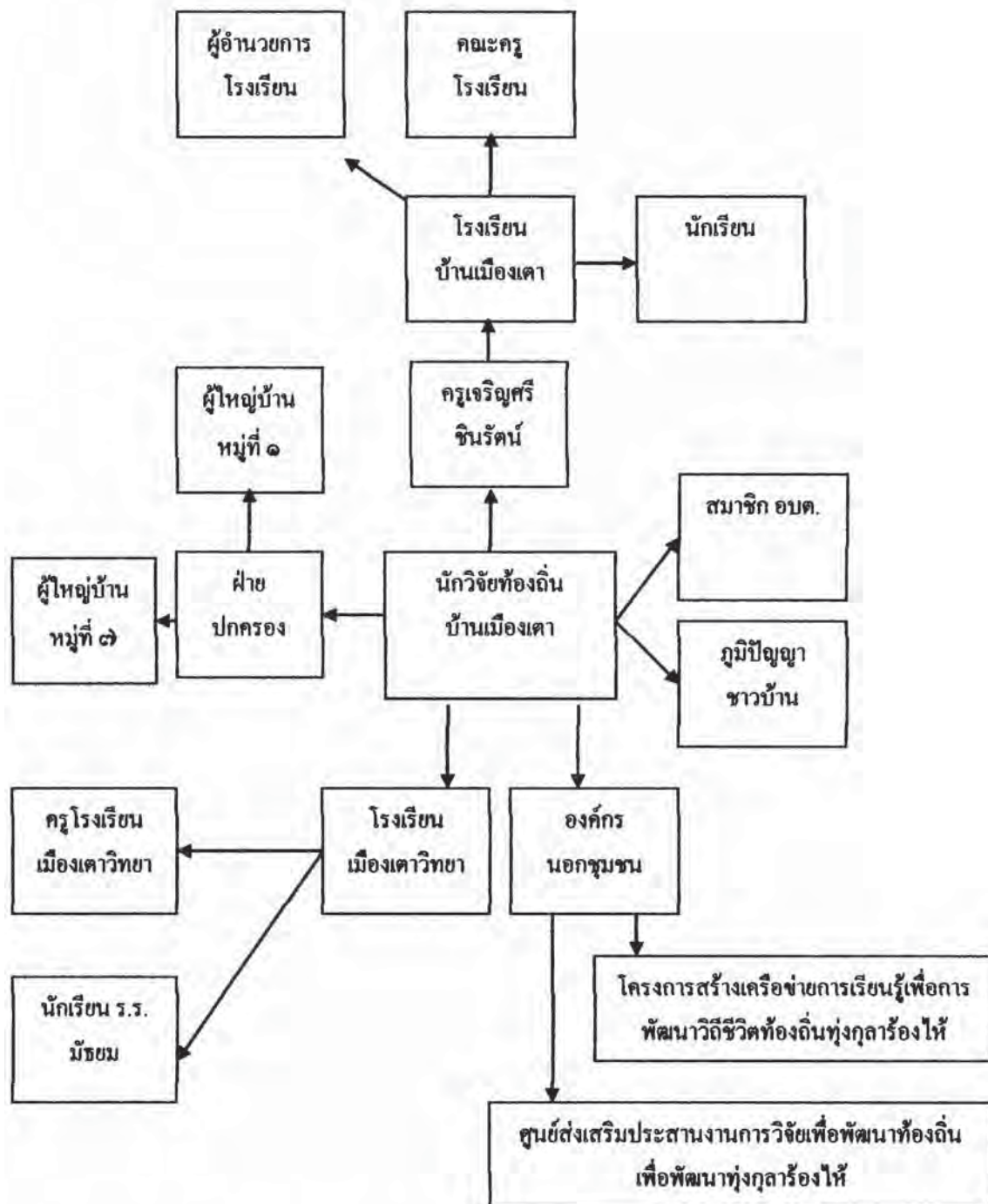
๕.๓.๗ เด็กเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างพิพิธภัณฑ์ มีความสัมพันธ์ กับนักวิจัยท้องถิ่นทั้งเป็นศิษย์เก่าตั้งแต่อยู่โรงเรียนประถมศึกษา และเป็นลูกหลานของนักวิจัยท้องถิ่น โดยเข้ามาช่วยเหลือการ เชื้ออบรมและจัดทำจัดทำทะเบียนแหล่ง รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผน เรียนรู้กระบวนการสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้

๕.๓.๘ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา เข้ามามีส่วนสร้างโดยเป็นที่ ปรึกษาในการสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมี นายทองพูน ประทุมทอง เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ประสานงาน

๕.๓.๙ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นNodeทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นที่เลี้ยงใน การให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการสร้างพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชุมชน สนับสนุนทางวิชาการ

ผังแผนภาพเครือข่ายการสร้างและการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา

ต่อไป

ภาพประกอบ ๑๕ แผนภาพเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพินิจทัศน์เจ้าพ่อศรีนครเตา

๕.๔กระบวนการวิธีการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

ในการสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชนบ้านเมืองเตา ได้ใช้สถานการณ์ที่ชาวบ้านจะวางศิลาฤกษ์สร้างศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาแห่งใหม่เพื่อให้มีความใหญ่โตสง่างามเหมาะสมกับสถานภาพของมหาบุรุษของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นการอาศัยพลังความเชื่อและศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อ และใช้ชื่อเป็นมงคลนามในการเปิดป้ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา มีการดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนการดำเนินโครงการวิจัย

เบื้องต้นชุมชนยังไม่มีแนวคิดในการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน หลังจากนั้นนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วมโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เรื่องศึกษาดำเนินเจ้าพ่อศรีนครเตาและพลังความเชื่อที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชนหัวเมืองเตาให้เกิดความยั่งยืน

ระยะที่ ๒ หลังการดำเนินโครงการวิจัย

๑. คณะนักวิจัยท้องถิ่น ประชุมปรึกษาเรื่องการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา กับคณะนักวิจัยท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น บ้านเมืองเตา

๒. ครูเจริญศรี ชินรัตน์ เสนอแนวคิดการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ต่อผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูในที่ประชุมของโรงเรียน ซึ่งได้รับความเห็นชอบและอนุมัติจากผู้อำนวยการโรงเรียน โดยได้รับอนุญาตใช้ห้องในอาคารเรียนเป็นห้องจัดแสดงวัตถุ

๓. การจัดหาห้องเรียนที่เหมาะสมในการจัดห้องแสดงข้อมูลหรือจัดนิทรรศการอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์ข้อมูลบ้านเมืองเตา

๔. ประสานให้นักพัฒนาและศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้เป็นปฏิบัติการสร้างพิพิธภัณฑ์

๕. การเสนอแผนงานการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา การทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ การจัดนิทรรศการ การจัดทำเอกสารเผยแพร่ การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ

๖. ครูเจริญศรี ชินรัตน์และคณะเก็บรวบรวมวัตถุ และรับบริจาควัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ โดยค้นหาโบราณวัตถุต่างๆเบื้องต้นเท่าที่มี และรับบริจาคจากคนใกล้ชิดหรือผู้มีความประสงค์มอบให้พิพิธภัณฑ์

๗. การนำนักเรียน เด็กเยาวชนบ้านเมืองเตาเข้ารับการอบรมการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ ที่วัดศรีอริยวงศ์บ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๘. กำหนดเนื้อหาจัดแสดงอัตลักษณ์ชุมชนบ้านเมืองเตา ได้แก่ ๑) ประวัติการตั้งบ้านเรือนบ้าน ๒) ชุมชนโบราณถูกล้อมรอบเมืองเสมานิน แห่ลงถลุงเหล็ก ๓) แผนผังโครงสร้างเครือญาติ ๔) ประเพณีฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา เจ้าพ่อศรีสงคราม บุญบั้งไฟ บุญข้าวสาก ๕) ปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมชุมชนในรอบปี ๖) คติและเครือข่ายเจ้าพ่อศรีนครเตา ๗) แผนที่เครือข่าย

พิพิธภัณฑ์ในชุมชน ๘)ทะเบียนโบราณวัตถุ ๙)กลุ่มอาชีพในชุมชน ๑๐)สินค้าพื้นบ้าน ๑๑)แผนผัง
เครือข่ายเจ้าพ่อในทุ่งกุลาร้องไห้

๘.ลงมือปฏิบัติการสร้างพิพิธภัณฑ์ จัดทำสื่อป้ายแสดงเนื้อหาอัตลักษณ์
ชุมชน ประวัติเจ้าพ่อศรีนครเตา โดยการทำความสะดวกห้องเรียน จัดสถานที่ตั้งโต๊ะ จัดแสดงวัตถุ
จัดทำป้ายความรู้และจัดแสดงวัตถุ

๑๐.นักเรียนและเด็กเยาวชน ลงมือปฏิบัติการสำรวจแหล่งเรียนรู้ และ
จัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

๑๑.ทำพิธีเปิดป้ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตาโดยเจ้าคณะอำเภอพยัคภูมิ
พิสัย ในวันพืชมงคลฤกษ์ โดยเจ้าคณะตำบลเมืองเตา (เจริญศรี ชินรัตน์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป พิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในโครงการ
เกิดขึ้นจากครูและโรงเรียนนับเป็นเรื่องดีที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ให้เด็กเยาวชน โดยมีคณะนักวิจัย
สนับสนุน เกิดขึ้นในสถานการณ์ว่างศิลาฤกษ์ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ซึ่งเป็นเบงบ้านหรือสิ่งเคารพ
สูงสุดของชาวบ้าน แต่ผู้นำชุมชนโดยทั่วไปยังไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าใดนัก

๕.๕ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างพิพิธภัณฑ์ ทำให้เห็นความ
สัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ทั้งก่อนดำเนินการทำ
วิจัยและหลังการทำวิจัย (เจริญศรี ชินรัตน์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๕ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา
ระหว่างก่อนและหลังทำวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา	
ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> -	<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑.ครูและผู้นำชุมชนนำเอาความรู้ประวัติศาสตร์ในชุมชนบ้านเมืองเตาและท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ สร้างสำนึกร่วมในความเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน ๒.ผู้นำชุมชนและชาวบ้านประชุมวางแผนการจัดงานวางศิลาฤกษ์สร้างศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ๓.เครือข่ายและผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ร่วมมือกันบริจาคทรัพย์สร้างศาลและอนุสาวรีย์เจ้าพ่อศรีนครเตา ในงานวางศิลาฤกษ์ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ๔.ชาวบ้านบริจาคทรัพย์และเป็นเจ้าภาพสร้างซุ้มประตู (ประตูโขง) ทางเข้าศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา
<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรนอกชุมชน</u> -	<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กรนอกชุมชน</u> ๑.ครูและผู้นำชุมชนบ้านเมืองเตา และเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้ร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อสร้างสำนึกร่วมเด็กเยาวชน ๒.ผู้นำชุมชนบ้านเมืองเตา ประสานให้เครือข่ายเข้าไปร่วมงานประเพณีท้องถิ่นงานฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมืองเตา

๕.๖ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา

จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ ในกรณีการสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา ชุมชนบ้านเมืองเตา ทำให้เห็นพลังจิตสำนึกร่วมที่เป็นรูปธรรม มีลักษณะดังนี้ :

๕.๖.๑ ครูเจริญศรี ชินชนะ นำเสนอแจ้งความจำนงค์ที่ประชุมครูในโรงเรียนและได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการ โรงเรียน ให้ใช้ห้องในอาคารเรียนเป็นห้องศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์

๕.๖.๒ ครูเจริญศรี และคณะเก็บรวบรวมโบราณวัตถุศิลปวัตถุในท้องถิ่น และดำเนินการจัดแสดงวัตถุ และข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

๕.๖.๓ ครู โรงเรียนบ้านเมืองเตา และผู้นำชุมชนส่งเสริมเยาวชนเข้าร่วมอบรมการจัดทำทะเบียนวัตถุ ที่วัดศรีอริยวงศ์บ้านเมืองบัว

๕.๖.๔ นักเรียนโรงเรียนบ้านเมืองเตา และเยาวชนร่วมกันจัดทำทะเบียนวัตถุและทะเบียนแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตา

๕.๖.๕ ชาวบ้านเมืองเตาร่วมทำบุญโดยบริจาคทรัพย์เป็นเจ้าภาพสร้างประตูโขงทางเข้าศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นเงินประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ บาท

๕.๖.๖ การตั้งงบประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อพัฒนาศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาและปรับทัศนียภาพหลังจากนั้นสร้างศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาหลังใหม่ให้เหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

๕.๖.๗ คุณพ่อพรมา จำปาทอง ประสานงานกับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา ใ้งบประมาณ ๗,๐๐๐ บาท เพื่อซื้อเสาและลวดหนาม และร่วมกันฝังเสารั้วรอบศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา

๕.๖.๘ ครู และนักวิจัย/ชาวบ้านร่วมกันสร้างศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้นในห้องของอาคารเรียน โรงเรียนบ้านเมืองเตา และทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์โดยเจ้าคณะอำเภอพยุหะคีรี จ.มหาสารคาม

๕.๖.๙ เด็กเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมและเรียนรู้เรื่องเจ้าพ่อศรีนครเตา

สรุป สิ่งบ่งบอกพลังสำนึกร่วมของคนในชุมชนบ้านเมืองเตาที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ การสร้างศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้นในโรงเรียนบ้านเมืองเตา เด็กเยาวชนเข้าร่วมอบรมการจัดทำทะเบียนวัตถุ ชาวบ้านบริจาคทรัพย์ร่วมมือกับผู้มีจิตศรัทธาสร้างศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเจ้าพ่อศรีนครเตา

การขยายผลการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑสถานชุมชนหลักชุมชนรอบข้าง

การขยายผลกระบวนการเรียนรู้การสร้างพิพิธภัณฑสถานชุมชนไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นจากชุมชนหลักสู่ชุมชนรอบข้างจากเดิมโครงการวิจัยได้ตั้งเป้าหมายการขยายผลกระบวนการสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจากชุมชนหลักสู่ชุมชนขยายไว้ ๕ ชุมชน ดังนี้คือ

๑. จากชุมชนบ้านเมืองบัว ขยายไปสู่ชุมชนบ้านโพนเงิน ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๒. จากชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย ขยายไปสู่ชุมชนวัดกู่พระโกนา ตำบลสระคู อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด

๓. จากชุมชนบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา ขยายไปสู่ชุมชนบ้านหนองกก – หนองขาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

๔. จากชุมชนบ่อพันขัน ตำบลเค่นราษฎร์ อำเภอหนองฮี ขยายไปสู่ชุมชนจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด

๕. จากชุมชนบ้านไพรขลา ตำบลไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี ขยายไปสู่ชุมชนบ้านพรหมเทพตำบลพรหมเทพ อำเภอสตึก จังหวัดสุรินทร์ แต่เมื่อมีการดำเนินการโครงการไปแล้วระยะหนึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนชุมชนรอบข้าง ให้มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ เนื่องจากเงื่อนไขของชุมชนหลักและชุมชนรอบข้าง ดังนี้

กรณีที่ ๑ ชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ได้เปลี่ยนชุมชนรอบข้างที่จะขยายไปสู่ชุมชนวัดกู่พระโกนา อำเภอสว่างแดนดิน มาเป็นชุมชนบ้านจานทุ่ง ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากผู้นำชุมชนวัดกู่พระโกนากำลังพัฒนาชุมชนเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการของจังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้ไม่มีเวลาพอเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย ที่สำคัญชุมชนวัดกู่พระโกนา เป็นชุมชนที่มีเงื่อนไขความขัดแย้งค่อนข้างสูง เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรโบราณสถานระหว่างผู้นำทางศาสนาและชาวบ้านกับส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ที่พยายามเข้าไปดำเนินการขุดแต่งบูรณะกู่พระโกนา แต่พระสงฆ์และชาวบ้านไม่เห็นด้วยจึงทำให้กระบวนการขยายผลการสร้างพิพิธภัณฑสถานไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันชุมชนบ้านจานทุ่ง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ด้านการตีหม้อ และมีสายสัมพันธ์เครือญาติกับชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ โดยในอดีตชาวบ้านจานทุ่งส่วนหนึ่งได้อพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยที่คุ้มตะวันตก ชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ เป็นเหตุให้คนทั่วไปเรียกคุ้มตะวันตกว่า “คุ้มบ้านจาน” เป็นต้น

กรณีที่ ๒ ชุมชนบ้านไพรขลาขยายไปสู่ชุมชนบ้านพรหมเทพ เนื่องจากชุมชนบ้านไพรขลาซึ่งเป็นชุมชนหลักได้ดำเนินการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานของตนเอง แล้วเกิดปัญหาระหว่างผู้ประกอบการพิธีกรรมซึ่งเป็นคนทรงเจ้ากับชาวบ้านโดยทั่วไป เนื่องจากการสร้างอาคารยังไม่เสร็จเพียงครึ่งเดียวแต่กลับจะพาชาวบ้านดำเนินการเททองหล่อพระพุทธรูป ทำให้ชาวบ้านไม่เห็นด้วยและมองเป็นเรื่องผลประโยชน์ ส่งผลต่อการเมืองระหว่างผู้นำฝ่ายปกครองในชุมชนท้องถิ่น กำนันต้องสั่งให้ระงับโครงการและส่งผลให้การขยายผลไปสู่บ้านพรหมเทพต้องหยุดงักไปด้วย ประกอบชุมชนบ้านพรหมเทพตั้งอยู่ห่างไกลไม่มีความสะดวกในการสื่อสารและการคมนาคม จึงทำให้ชุมชนขยายผลที่วางเป้าหมายไว้ ๕ ชุมชน เหลือเพียง ๔ ชุมชน

ดังนั้นการสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมชาวทุ่งกุลาร้องไห้ ชุมชนรอบข้าง จึงมีจำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ๒) ชุมชนบ้านจานทุ่ง ตำบลสิงห์โลก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ชุมชนภูเฒ่าเตาศรีคอนเตา ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ๔) ชุมชนบ้านโพนเงิน ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีกระบวนการสร้างตามลำดับต่อไปนี้

๑. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑสถานเมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน

ชุมชนจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ และชุมชนบ่อพันขัน ตำบลเด่นราษฎร์ อำเภอหนองฮี เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น เคยร่วมมือกันหรือหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานแข่งขันเรือยาวที่อ่างเก็บน้ำบ่อพันขัน เป็นต้น และนักวิจัยท้องถิ่นชุมชนจำปาขันได้เข้าร่วมวิจัยท้องถิ่น เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ่อพันขันกับคณะนักวิจัยหลักมาตั้งแต่ต้น

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑสถานเมืองจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย อัตลักษณ์ชุมชน จินตภาพพิพิธภัณฑสถาน ศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑสถาน กระบวนการสร้างพิพิธภัณฑสถาน ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑสถาน และพลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑสถาน ดังนี้คือ

๑.๑ อัตลักษณ์ชุมชนจำปาขัน ตำบลจำปาขัน

โดยการทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชนจำปาขันจากงานวิจัยท้องถิ่น รวมทั้งการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่น และการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาข้อสรุปในด้านอัตลักษณ์ชุมชนจำปาขัน เพื่อนำไปสู่การสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ พบดังนี้

๑.๑.๑ เป็นชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังปรากฏหลักฐานถูลองเมืองโบราณรอบหมู่บ้าน ความมหัศจรรย์ของคนทั่วไปคือ มีถูลองรอบเมืองมีลักษณะเหมือนดวงตาของมนุษย์และยังไปพร้อมกันด้านานทุ่งกุลาร้องไห้ ที่กล่าวว่าพระยานาคที่บ่อพันขันโผล่

ขึ้นมาพ่นพืชมอกควันถูกชาวบ้านจนตากระเด็น ถ้าว่าตากระเด็นยังสอคค้องซื้อหมู่บ้านซื้อหมู่บ้านว่า “บ้านตาเณร” สืบมาจนถึงปัจจุบัน

๑.๑.๒ เปิงบ้านของชาวบ้านตาเณรหรือชุมชนจำปาขันแห่งนี้คือ ธาตุพนันชั้นที่ตั้งอยู่กลางแจ้งถือว่าเป็นภูมิบ้านภูมิเมืองแต่โบราณ ซึ่งเมืองนี้เกิดจากการค้าเกลือทำให้หอมเขมรในกัมพูชาเข้ามาสร้างโบราณสถานในเมืองจำปาขันเป็นแห่งแรก ส่วนบ่อพนันชาวบ้านเชื่อว่าเป็นของคู่กับธาตุพนันมาแต่โบราณ และเป็นศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์

๑.๑.๓ ปู่ธาตุเป็นศูนย์รวมความศักดิ์สิทธิ์และคติความเชื่อของชาวบ้าน ถือเป็นเปิงบ้านที่ชาวบ้านให้การสักการบูชา ชาวบ้านเมื่อได้รับความเดือดร้อน ลูกที่เลี้ยงยากต้องการให้เลี้ยงง่ายและหายป่วย ไม่ต้องการถูกคัดเลือกไปเป็นทหาร อยากได้รับเลือกเป็นเป็นผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ก็จะไปบนขอให้ปู่ธาตุซึ่งประดิษฐานในธาตุพนันชั้นให้ช่วยเหลือ เมื่อประสบผลสำเร็จก็จะเลี้ยงบวงสรวง

๑.๑.๔ ประเพณีสำคัญ คือประเพณีสงกรานต์ธาตุพนัน จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี ถือเป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน (ลำสิ นมจินทร์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป อัตลักษณ์ชุมชนจำปาขันคือ เป็นชุมชนโบราณมีคูคลองรอบชุมชน มีลักษณะเหมือนควงดา มีธาตุจำปาขันหลักฐานสถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมเขมรตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางเมือง ประเพณีสงกรานต์ธาตุพนัน นอกจากนับถือพุทธศาสนาแล้วยังนับถือศาสนาผี คือปู่ธาตุ แม่ย่าหม่อม เจ้าหญิงอินทรา เป็นเทพศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่ธาตุพนัน

๑.๒ จินตภาพพิพิธภัณฑสถานเมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน

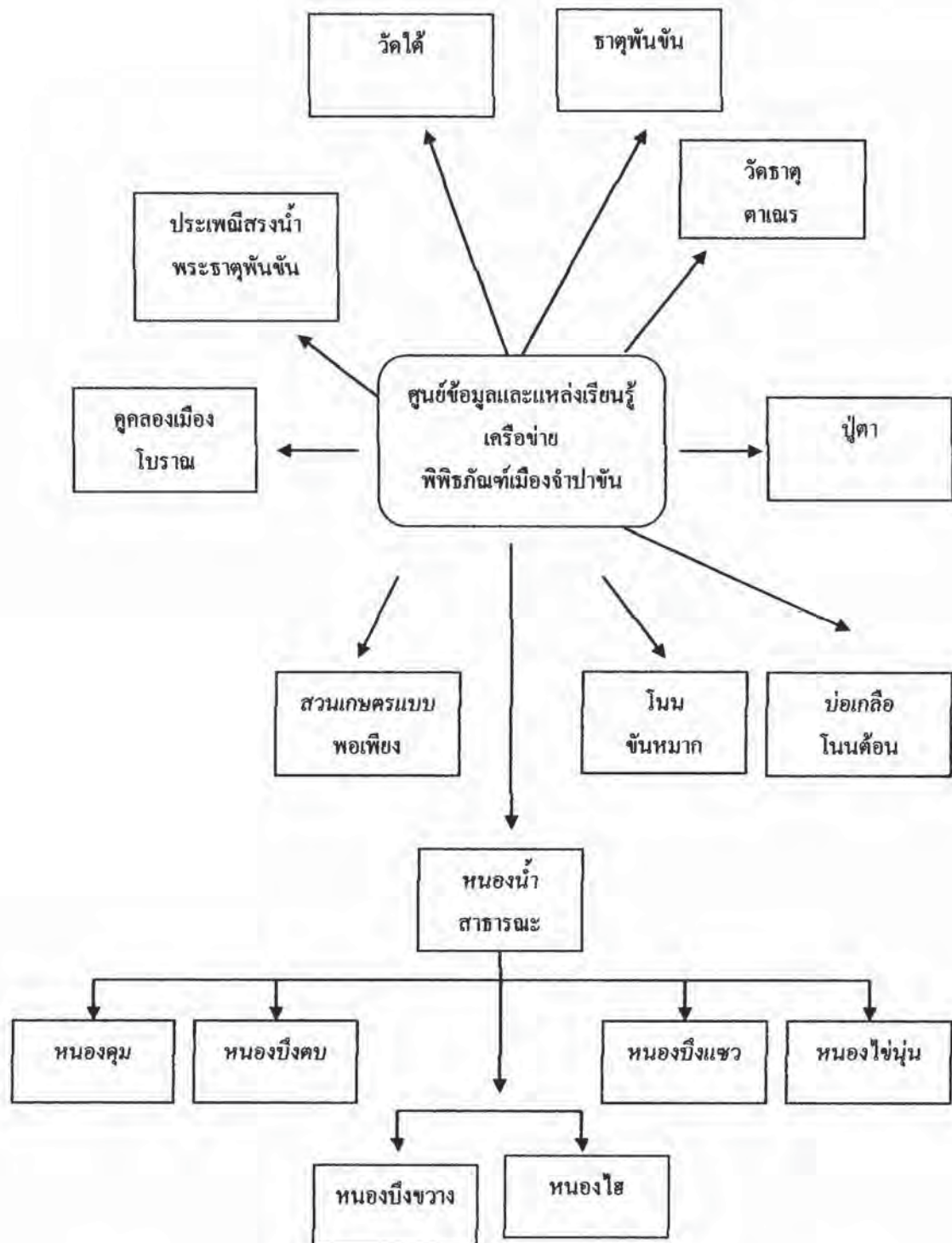
ชุมชนจำปาขันประกอบด้วยหลายหมู่บ้านคือ บ้านตาเณร บ้านคำแย บ้านหนองจาน บ้านหนองมะดุม บ้านหนองมะเหียะ และบ้านหัวดง ทั้งหมดมีอัตลักษณ์ร่วมกันคือ การเป็นเมืองโบราณที่มีคูคลองรอบเมืองที่มีลักษณะคล้ายควงดาของมนุษย์หรือสัตว์

พิพิธภัณฑสถานเมืองจำปาขัน บ้านตาเณร ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต โดยก่อรูปขึ้นจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมทรัพยากรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยจำปาขันเป็นชุมชนโบราณมีธาตุพนันตั้งอยู่กลางแจ้ง เป็นศูนย์กลางจักรวาลของชุมชนบริเวณบ่อพนัน และยังเป็นศูนย์กลางความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ ในวิถีสังคมส่วนรวม ชาวบ้านยึดเป็นที่พึ่งทางใจ โดยมีขนบแบบแผนปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและสังคม ซึ่งก่อให้เกิดเป็นประเพณีพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรอื่นในวิถีชุมชนที่สามารถนำมาเรียบเรียงให้เกิดจินตภาพใหม่ โดยมีพิพิธภัณฑสถานจำปาขันซึ่งมีลักษณะเป็นสถานที่หรืออาคารรวบรวมข้อมูลที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชน ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น

วิถีชาวบ้านต้องผูกพันกับทรัพยากรชุมชน ผูกพันในด้านคติความเชื่อทางพุทธศาสนาและการนับถือผี โดยเชื่อว่าธาตุพนันเป็นศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เมื่อถึงวันเพ็ญ

เดือนหก ชาวบ้านก็จะร่วมมือกันประกอบพิธีกรรมสงฆ์ธาตุพันขัน ในใจกลางธาตุพันขันมีพระพุทธรูปปูนปั้นชาวบ้านเรียกว่า “ปู่ธาตุ” ลูกหลานชาวบ้านหากเลี้ยงยาก เจ็บป่วยไม่สบายก็จะมอบให้เป็นลูกหลานของปู่ธาตุ ในส่วนวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางทำบุญทางพุทธศาสนา ชาวบ้านก็จะร่วมมือกันทำบุญตามฮีต ๑๒ หรือวันสำคัญทางศาสนา เมื่อถึงเดือนหก ในวันพุทธแรกของเดือน ชาวบ้านก็จะทำพิธีเลี้ยงปู่ตา เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล และขอให้ปู่ตาช่วยเหลือให้สำเร็จผลอันปรารถนา เมื่อบนไว้ก็จะพากันไปเลี้ยงตามประเพณี ส่วนลูกลองโบราณหรือหนองน้ำสาธารณะที่อยู่ในและนอกชุมชน นอกจากจะเป็นที่เลี้ยงปลาตามธรรมชาติหรือเป็นสถานที่เลี้ยงปลา ก็จะเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้านบางแห่งก็จะประมงขายเพื่อนำรายได้ไปพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ส่วนเกษตรแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นสถานผลิตพืชผักให้ชาวบ้านได้รับประทานผักปลอดสารพิษ และส่วนหนึ่งนำไปจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้านและชุมชน เรียกได้ว่าทรัพยากรต่างๆที่เป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานมีอิทธิพลและผูกพันกับวิถีชีวิตชาวบ้านในวิถีชุมชน

พิพิธภัณฑสถานเมืองจำปาสัก จะทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน และมีแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานที่ผูกพันกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ได้แก่ ธาตุพันขัน ลูกลองเมืองโบราณ วัดใต้ วัดธาตุตาแฉง ประเพณีสงฆ์ธาตุพันขัน โนนขันหมาก สวนเกษตรแบบพอเพียง บ่อเกลือ โนนค้อน (คำลี มณีจันทร์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังแผนภาพจินตภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๗๖ แผนภาพศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เมืองจันทบุรี

๑.๓ ศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก มุขมจำปาสัก

จากการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อออกแบบสร้างศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก ตำบลจำปาสัก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ของนักวิจัยท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หัวหน้าโครงการวิจัย และตัวแทนศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้ ทำให้ได้ข้อสรุปอัตลักษณ์ของศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก ประกอบด้วย ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก ชาติพันธุ์ ฤดูกาลเมืองโบราณโนนชั้นหมาก วัดใต้ตาเฒ่า วัดธาตุตาเฒ่า ประเพณีสงกรานต์พันขัน ศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งดื่มเกลือโนนค้อน ดังนี้

๑.๓.๑ ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก มุขมจำปาสัก

สถานที่ตั้ง ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก ห่างจากบ้านตาเฒ่าประมาณ ๑ กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณโนนค้อน ติดถนนริมฝั่งแม่น้ำเสียวในพื้นที่ประมาณ ๒๐ ไร่ ตำบลจำปาสัก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

+

ภาพประกอบ ๘๘ ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก สร้างขึ้นใหม่โดยเทศบาลจำปาสัก

ประวัติความเป็นมา ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก สร้างขึ้นโดยเทศบาลตำบลจำปาสักในสมัย นายแสวง จำปา เป็นนายกเทศมนตรี พร้อมคณะผู้บริหารและปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลจำปาสัก ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑๐ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยนายทวีศักดิ์ จำปาวิพงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ ด้วยงบประมาณ สร้างอาคารบ้านอีสานและฐานตั้งอาคาร จำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท

อาคารชมทิวทัศน์ จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท อาคารอนุสาวรีย์ จำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท ห้องน้ำ จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หอและถังประปา จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เทศบาลและชาวบ้านบริจาคเงินสร้าง พระพุทธสุวรรณภูมิโลกนาถ จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และงบประมาณปรับปรุงภูมิทัศน์ จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น จำนวนเงินทั้งสิ้น ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ อนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติบ้าน อนุรักษ์วิถีชีวิต ชุมชนน้ำเลี้ยว การประมง การค้าเกลือ (ปลัดเทศบาลตำบล จำปาศัน) โดยเฉพาะ ดร.ชาวสมอาสา ได้ประสานงานให้ชาวบ้านได้ลงไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ จากพระเทพสารเมธี เลขาสมเด็จพระสังฆราช ที่วัดบวรนิเวศ กรุงเทพมหานคร มาประดิษฐานไว้ที่เศียรพระประธาน (แสง จำป. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

ความสำคัญ พิพิธภัณฑสถานตำบลจำปาศัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่แสดงเนื้อหาอัตลักษณ์ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้เข้าใจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ประเพณีสงกรานต์พื้นบ้าน การค้าเกลือ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนท้องถิ่น และให้คนนอกชุมชนได้เรียนรู้เข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น

การดูแลรักษา เทศบาลตำบลจำปาศันเป็นผู้ดูแลรักษา โดยแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เข้าไปรับผิดชอบดูแล รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มคนสนใจศึกษาดูงาน

การฟื้นฟู โดยเทศบาลร่วมกับคณะนักวิจัยร่วมกันจัดทำอบรมการจัดทำทะเบียนพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้เด็กเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการลงทะเบียน และสามารถจัดการลงทะเบียนโบราณวัตถุได้เอง นอกจากนี้ได้ปรับปรุงเนื้อหาการจัดแสดงให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชนและวิถีของชุมชนท้องถิ่น

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านโดยทั่วไป ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ ดังนั้นการจัดแสดงศิลปวัตถุต่างๆ ในพิพิธภัณฑสถานยังไม่เป็นอัตลักษณ์และยังไม่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นบ้านคาแฉะ ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน แนวทางแก้ไขควรประสานหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าไปร่วมพัฒนาให้มีสาระที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สำลี มณีจันทร์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๒ ฐานชุมชน

สถานที่ตั้ง ฐานชุมชนตั้งอยู่บ้านหนองมะเหียะ ในพื้นที่วัดธาตุตาแฉะ บ้านคาแฉะ ตำบลจำปาศัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากบ่อพันขันประมาณ ๒ กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา ชาวเชื่อว่าฐานพันขันเป็นสิ่งคู่กันกับบ่อพันขันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ฐานพันขันสร้างตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ดังที่พบชิ้นส่วนปราสาทและศิลาแลง ต่อมาพุทธศตวรรษที่ ๑๖ สมัยขอมเมืองพระนครได้มีการบูรณะปราสาทอีกครั้ง จนประมาณพุทธ

ศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ปราสาทถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นธาตุเจดีย์ในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เดิมชาวบ้านเรียกว่า ธาตุตาณเฑระ เมื่อทางราชการเข้าไปดูแลบูรณะได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า ธาตุพนัน

ภาพประกอบ ๑๘ ชาวชนเี่ยมชมธาตุพนันและชาวบ้านร่วมงานสร้างธาตุพนัน

ความสำคัญ ธาตุพนันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมเขมรที่มีต่อท้องถิ่น มีความสำคัญต่อชุมชนเนื่องถือเป็นศูนย์รวมคติความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ก่อให้เกิดประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ที่หล่อหลอมให้คนในท้องถิ่นร้องไห้ให้มีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวเป็นกลุ่มก้อนและมีความสามัคคี มีความหมายในลักษณะเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต

การดูแลรักษา การดูแลรักษาธาตุพนันโดยสำนักโบราณคดีที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด ได้จัดตั้งชาวบ้านเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทำความสะอาด และอีกส่วนคือพระภิกษุและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาโดยใช้ประเพณีพิธีกรรมสร้างภู สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโบราณสถาน ให้เกิดสำนึกร่วมของคนในชุมชน

การฟื้นฟู ทางราชการได้ดูแลบูรณะธาตุพนัน เพื่อศึกษาและอนุรักษ์รูปแบบสถาปัตยกรรม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนชาวบ้านฟื้นฟูโบราณสถานโดยใช้ประเพณีพิธีกรรมเพื่อให้โบราณสถานมีความศักดิ์สิทธิ์

ปัญหา และอุปสรรค คือ การมีสิทธิทับซ้อนในการใช้โบราณสถานระหว่างทางราชการและชาวบ้าน ที่สำคัญชาวบ้านโดยทั่วไปยังไม่มีความรู้ความเข้าใจวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานตามหลักทางวิชาการ จึงเกิดปัญหาในการนำรูปปั้นไปวางตั้งไว้ในบริเวณธาตุพนัน

และมีการสร้างอาคารขึ้นบริเวณรอบ ทำให้คั้งความสง่างาม (สำลี มณีจันทร์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๓ คูคลองเมืองโบราณ

สถานที่ตั้ง คูคลองเมืองโบราณ ตั้งอยู่รอบชุมชนบ้านตาเฒ่า บ้านหนองมะเหียะ ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา นักวิชาการเชื่อว่าชุมชนบ้านตาเฒ่า มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยพื้นที่แห่งนี้ เป็นชุมชนโบราณเรียกว่าเมืองจำปาขัน ซึ่งเมืองนี้เกิดขึ้นจากการค้าขายเกลือที่บ่อพันขัน เป็นเหตุให้ชาวเขมรโบราณเข้ามาสร้างศาสนสถาน ธาตุพันขันเป็นแห่งแรก หลังจากนั้นวัฒนธรรมเขมรได้แพร่กระจายไปในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ภาพประกอบ ๑๕ คูคลองเมืองโบราณ เมืองจำปาขัน มีลักษณะคล้ายดวงตา

ความสำคัญ คูคลองเมืองโบราณของชุมชนจำปาขัน ถือเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่แก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ โดยการขุดให้เป็นที่เก็บกักน้ำไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน และแหล่งน้ำนี้มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของชุมชน โดยชาวบ้านได้ใช้น้ำเป็นแหล่งอุปโภคบริโภคในวิถีชีวิตชาวบ้าน รวมทั้งการจัดงานประเพณีลอยกระทงเพื่อบูชาแม่น้ำ

การดูแลรักษา เป็นหน้าที่ดูแลรักษาของผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป โดยในงานประเพณีลอยกระทงจะใช้คูคลองเมืองโบราณ เป็นสถานที่จัดงานซึ่งเป็นพิธีกรรมบูชาแม่น้ำ เป็นการนำคติความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำหรือผิวน้ำสู่การอนุรักษ์น้ำของชาวบ้าน

การฟื้นฟู คูคลองเมืองโบราณมีการขุดลอกใหม่เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคในชุมชน และมีการปล่อยเลี้ยงปลาเพื่อการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค ลูกหลงเมืองโบราณ เป็นโบราณสถานที่อยู่ในชุมชน ปัจจุบันถูกชาวบ้านบุกรุกเข้าไปอยู่ทับซ้อนพื้นที่ที่โบราณสถานทำให้ประสบปัญหาในการพัฒนาและส่วนหนึ่งส่งผลกระทบต่อความเสียหายของน้ำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน (ถ้าลิ มณีจันทร์.

๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๔ โนนขันหมาก

สถานที่ตั้ง โนนขันหมาก ตั้งอยู่บ้านหญ้าหน่อง หมู่ที่ ๘ ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา โนนขันหมากมีที่มาจากฐานหินรูปเคารพซึ่งรองรับ ศิวลึงค์ของพระอิศวร ตามลัทธิศาสนาฮินดู (พราหมณ์) เนื่องจากฐานที่ตั้งรูปเคารพมีลักษณะคล้ายกับเขื่อนหมากชาวบ้านจึงเรียกที่แห่งนี้ว่าโนนขันหมาก จากโบราณวัตถุนี้เป็นหลักฐานยืนยันให้ทราบว่าพื้นที่แห่งนี้มีการใช้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อเนื่องมาถึงสมัยประวัติศาสตร์ และใช้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของคนในสังคมชุมชนบ้านหญ้าหน่องในการประกอบพิธีกรรมตามจารีตชุมชน ส่งผลให้ชุมชนในทุ่งกุลารุ้งคุดด้วยกันอย่างสันติสุข ชาวบ้านทั่วไปกล่าวกันว่าพื้นที่แห่งนี้เดิมเคยมีพระภิกษุองค์หนึ่งเดินทางมานั่งวิปัสสนา ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ ทางราชการเข้าไปขุดบูรณะ โนนขันหมากเพื่อศึกษาและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง

ภาพประกอบ ๘๐ โบราณวัตถุเขมรที่โนนขันหมาก

ความสำคัญ โนนขันหมากถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความเป็นมาของท้องถิ่น ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต และเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ที่ชาวบ้านใช้ประ โยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดความมั่นใจและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข

การดูแลรักษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษา โดยสร้างศาลปู่ตาไว้สักการบูชาไว้บริเวณโนนชันหมาก และประกอบพิธีเลี้ยงทุกปี

การฟื้นฟู โดยทางราชการคือกรมศิลปากรขุดแต่งบูรณะโนนชันหมาก ส่วนชาวบ้านได้สร้างศาลปู่ตาขึ้นที่บริเวณโนนชันหมากและกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค ปัจจุบันยังไม่มียงบประมาณเข้าไปพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้รวมทั้งการปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม เหมาะสมกับการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

๑.๓.๕ วัดใต้คาแฉร

สถานที่ตั้ง อุบลราชธานี เมืองโบราณ ตั้งอยู่รอบชุมชนบ้านคาแฉร บ้านหนองมะเหียะ ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา นักวิชาการเชื่อว่าชุมชนบ้านคาแฉร มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะพื้นที่แห่งนี้ เป็นชุมชนโบราณเรียกว่าเมืองจำปาขัน ซึ่งเมืองนี้เกิดขึ้นจากการค้าขายเกลือที่บ่อพันขัน เป็นเหตุให้ชาวเขมรโบราณเข้ามาสร้างศาสนสถาน ธาตุพันขันเป็นแห่งแรก หลังจากนั้นวัฒนธรรมเขมรได้แพร่กระจายไปในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ภาพประกอบ ๘๑ วัดใต้คาแฉร

ความสำคัญ ได้ เป็นวัดหนึ่งที่เป็นศูนย์รวมการทำบุญตามคติทางศาสนา การจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมตามฮีต ๑๒ นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังมีใช้พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ในการบำบัดดูแลรักษาชาวบ้าน เพื่อให้มีความมั่นใจและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

การดูแลรักษา วัดใต้ การดูแลรักษาวัดและพื้นที่ที่มีจำนวนมากเป็นหน้าที่ของพระภิกษุ ซึ่งมีจำนวนน้อย ทางวัดต้องการให้ชาวบ้านและเด็กเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เช่น การช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัด เป็นต้น

การฟื้นฟู วัดใต้ เป็นศูนย์กลางการทำบุญของชาวบ้าน การสร้างถาวรวัตถุ ทางศาสนาการพัฒนาเป็นสถานทำบุญของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค คือ มีพระภิกษุจำนวนน้อยที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาวัด ทำให้มีกำลังงานไม่เพียงพอที่จะดูแลรักษาพื้นที่ของวัดจำนวนมาก เช่นด้านการทำความสะอาด สถานที่ต่างๆ เป็นต้น การพัฒนาสถานที่ให้เป็นที่น่ารื่นรมย์ (ประมวล มาหินกอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๖ วัดธาตุพันขัน

สถานที่ตั้ง วัดธาตุพันขัน ตั้งอยู่ชุมชนบ้านตาเฒ่า บ้านหนองมะเหียะ ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา วัดธาตุพันขัน เป็นวัดเก่าแก่มากตั้งแต่สมัยโบราณเมื่อชาวบ้านเข้ามาตั้งชุมชนอยู่บริเวณธาตุพันขัน และได้สร้างวัดขึ้น เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมการทำบุญของชาวบ้าน และเป็นสถานที่บวชเรียนเขียนอ่านในการสืบทอดพุทธศาสนา ของบุตรหลานชาวบ้านตาเฒ่า และชุมชนจำปาขัน

ความสำคัญ วัดธาตุพันขัน เป็นวัดหนึ่งที่เป็นศูนย์รวมการทำบุญตามคติทางศาสนา การจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมตามฮีต ๑๒ นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังมีใช้พุทธคุณธรรมคุณ สังฆคุณในการบำบัดดูแลรักษาชาวบ้าน เพื่อให้มีความมั่นใจและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ภาพประกอบ ๘๒ วัดธาตุพันขัน

การดูแลรักษา เป็นหน้าที่ของพระภิกษุซึ่งมีจำนวนน้อย ทางวัดต้องการให้ชาวบ้านและเด็กเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เช่น การช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัด เป็นต้น

การฟื้นฟูวัดให้เป็นศูนย์กลางการทำบุญของชาวบ้าน การสร้างถาวรวัตถุทางศาสนาการพัฒนาเป็นสถานทำบุญของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาที่พบของวัดได้ คือ มีพระภิกษุจำนวนน้อยที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาวัด ทำให้มีกำลังงานไม่เพียงพอที่จะดูแลรักษาพื้นที่ของวัดจำนวนมาก เช่น ด้านการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ และการพัฒนาสถานที่ให้เป็นที่น่ารื่นรมย์ เหมาะสำหรับเป็นสถานพักผ่อนและการทำบุญ (สำลี มณีจันทร์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๖ ประเพณีสงกรานต์พื้นถิ่น

สถานที่ การจัดงานสงกรานต์พื้นถิ่น คือ บริเวณวัดธาตุดาเณร บ้านดาเณร ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา บุญสงกรานต์เป็นเรื่องสำคัญของชาวอีสาน เริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๕ จะอันเชิญพระพุทธรูปลงมาสงกรานต์ สงกรานต์พระสงฆ์ รดน้ำผู้ใหญ่ในตอนบ่ายจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ แล้วจึงจัดพิธีสวดมนต์อันเชิญพระพุทธรูปกลับประดิษฐานที่เดิมและขอขมาพระพุทธรูป พิธีสงกรานต์อยู่ ๑๕ วันหรือ ๑ เดือน ส่วนประเพณีสงกรานต์ธาตุดาเณรสืบเนื่องมาจากมีโบราณสถานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ก่อนถึงวันเพ็ญเดือนหกจะสร้างเป็นหอพระพุทธรูปให้ชาวบ้านสงกรานต์บหนึ่งเดือน วันเพ็ญเดือนห้า ซึ่งเป็นวันนำพระพุทธรูปลงมาประดิษฐานและวันเพ็ญเดือนหกจัดทำคอนช้างใหญ่โตกว่าวันเพ็ญเดือนห้า

ภาพประกอบ ๘๓ ประเพณีสงกรานต์พื้นถิ่น

ความสำคัญ ประเพณีสงฆ์นำธาตุพนันขึ้น เป็นประเพณีที่เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน มีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม โดยหลอมรวมคนในชุมชนให้มีความสามัคคีกัน โดยธาตุพนันขึ้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และยึดเป็นที่พึ่งทางใจร่วมกัน

การดูแลรักษา ในทุกปีเป็นหน้าที่ของพระภิกษุในวัด และผู้นำชุมชน ร่วมกันจัดงานประเพณี สงฆ์นำธาตุพนันขึ้น ซึ่งเป็นการใช้คติความเชื่อประเพณีพิธีกรรมหลอมรวมคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าความสำคัญของโบราณสถาน เคารพโบราณสถาน

การฟื้นฟู ชาวบ้านได้พัฒนาประเพณีสงฆ์นำธาตุพนันขึ้นโดยทำพิธีแห่น้ำศักดิ์สิทธิ์จากบ่อน้ำขึ้น และนำไปสงฆ์นำธาตุพนันขึ้นจำนวน ๑,๐๐๐ ขึ้น ไปสงฆ์นำธาตุพนันขึ้น และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าภาพเป็นรอบรรทุกน้ำ

ปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากพิธีกรรมสงฆ์นำธาตุพนันขึ้นมีคติความเชื่อทับซ้อนหลายประการ ควรที่จะจัดความสำคัญเชิงอำนาจให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นแบบแผนในการจัดงานให้ชัดเจน และควรรักษาไว้ซึ่งมิติประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้าน (ประมวถ มาหินกอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๓.๘ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สถานที่ตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ บ้านหญ้าหนอง
พอเพียงตั้งอยู่บ้านหญ้าหนอง ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ ๘๔ สวนเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ บ้านหญ้าหนอง

ประวัติความเป็นมา นายประมวล มาหีนทอง กำนันตำบลจำปาขัน เป็นผู้ดำเนินการร่วมกับกลุ่มชักชวนชาวบ้านปลูกผักสวนครัว บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำบ่อพันขัน เบื้องต้นชาวบ้านทำกันแบบเรียบง่ายตามวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านและได้ใช้สารเคมีบางชนิด ต่อมาได้ประสานงานขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการ การศึกษานอกโรงเรียนสุวรรณภูมิ เกษตรอำเภอสวรรภูมิ และพัฒนาชุมชน และในปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ ได้ปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรแบบเดิมมาเป็นการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นที่ ๒๕ ไร่ มีการขุดบ่อเลี้ยงปลาปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกพืชผัก โดยปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก และเข้าอบรมศึกษาดูงานในที่ต่างๆ

ความสำคัญ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันเข้ามาเรียนรู้การปลูกผักไร้สารพิษ และเรียนรู้การทำงานร่วมกัน สร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งให้กับสังคม โดยเฉพาะการปลูกผักและการรับประทานผักปลอดสารพิษจะเป็นการส่งเสริมให้มีสุขภาพดีแข็งแรงสมบูรณ์ ที่สำคัญยังเป็นการประหยัดรายจ่ายและมีรายได้สู่ครอบครัวและชุมชน

การดูแลรักษาสวนเกษตรแบบพอเพียง เป็นหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหมู่บ้านหนองในการดูแลรักษา ปลูกพืชผักสวนครัวจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวหรือชุมชน โดยมีการหมุนเวียนกันปลูกพืชไว้รับประทานและจำหน่ายสร้างรายได้ตลอดปี

การฟื้นฟู การส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ การจัดการสวนโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพซึ่งเป็นปุ๋ยที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและไม่ทำลายสุขภาพผู้บริโภค

ปัญหาและอุปสรรค เพียง ควรจัดให้มีโฮมสเตย์ที่พักของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักเรียนรู้วิถีชุมชน อันจะเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน (ลาลี มณีจันทร์, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; ประมวล มาหีนทอง, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๑.๑.๘ แหล่งคัมเกลือโนนค้อน

สถานที่ตั้ง สถานที่คัมเกลือโนนค้อน ตั้งอยู่บริเวณสะพานใกล้กับศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา นักวิชาการเชื่อว่าชุมชนบ้านตาเฒ่า มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะพื้นที่แห่งนี้ เป็นชุมชนโบราณเรียกว่าเมืองจำปาขัน เป็นแหล่งคัมเกลือที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งเมืองนี้เกิดขึ้นจากการค้าขายเกลือที่บ่อพันขัน เป็นเหตุให้ชาวเขมรโบราณเข้ามาสร้างศาสนสถาน ธาตุพันขันเป็นแห่งแรก หลังจากนั้นวัฒนธรรมเขมรได้แพร่กระจายไปในเขตทุ่งกุลาร

ความสำคัญ บ่อเกลือโนนค้อนเป็นสถานที่แสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณแหล่งคัมเกลือบ่อพันขัน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เกลือดังกล่าวนอกจากจะเป็นตัว

การรักษาโรค ยังสามารถนำไปแปรรูปจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับส่วนบุคคล ในกระบวนการผลิตยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป

การดูแลรักษา เมื่อถึงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปีซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้ง จะมีชาวบ้านไปค้ำเกลือที่บริเวณแม่น้ำเสียวหรือนอนค้อน เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นการรักษาแบบแผนการค้ำเกลือตามวิถีของชาวบ้าน

ภาพประกอบ ๘๕ แหล่งค้ำเกลือของชาวบ้าน

การฟื้นฟู โดยการสร้างพิพิธภัณฑ์จำปาขัน และผนวกเอาสถานที่ค้ำเกลือโนนค้อนให้เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะนำไปสู่การบอเล่าเรื่องราววิถีชีวิตชาวบ้านที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามาค้ำเกลือบริเวณโนนค้อน เพื่อค้ำเกลือตามวิถีและเป็นการแสดงวิถีชีวิตให้คนสนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค พื้นที่แห่งนี้อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐจากการขุดลอกแหล่งน้ำให้เป็นที่เก็บกักน้ำ เพื่อใช้ในเกษตรกรรม ซึ่งจะทำให้พื้นที่ค้ำเกลือในวิถีชาวบ้านที่มีมาแต่โบราณสูญหายไป (สำลี มณีจันทร์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป ศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก มีลักษณะโดดเด่นเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ ที่มีธาตุพันชั้นตั้งอยู่กึ่งกลางเมือง มีคูคลองรอบเมือง ในด้านอาคารศูนย์ข้อมูล เป็นอาคารไม้ทรงไทย ตั้งอยู่แวดล้อมพื้นที่ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตชุมชน โดยมองออกจากหน้าต่างสามารถมองเห็นบ่อพันขัน การดัดเกลือ การทำนา หาปลาเลี้ยงสัตว์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์สามารถนำมาบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนในชุมชน และมีแหล่งเรียนรู้เครือข่าย ซึ่งเป็นทรัพยากรรากเหง้าทางวัฒนธรรมชุมชน ที่เกี่ยวเนื่องกับคติการนับถือศาสนา การนับถือพุทธศาสนา อันก่อให้เกิดเป็นขนบแบบแผนประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๑.๓ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสัก ตำบลจำปาสัก

การศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาสักชุมชนจำปาสัก ตำบลจำปาสัก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากเริ่มโครงการวิจัยแล้ว ซึ่งดำเนินการโดยเทศบาลตำบลจำปาสัก ในส่วนกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนจำปาสัก มีทั้งบุคคลและคณะบุคคลเข้ามาเป็นเครือข่ายในการสร้างการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ดังนี้

๑.๓.๑ เทศบาลตำบลจำปาสัก เป็นส่วนราชการเทศบาลตำบลจำปาสักเข้าไปดำเนินการสร้างโดยตั้งงบประมาณสนับสนุน จำนวน ๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างอาคาร สร้างพระประธานและประติมากรรมให้เหมาะสม รวมทั้งประสานบุคคลและกลุ่มบุคคลเข้าร่วมดำเนินการสร้าง

๑.๓.๒ ช่างในท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่เข้าไปรับเหมาก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์อาคารหอประชุม ศาลาที่พัก หอสูง และห้องน้ำ

๑.๓.๓ โรงเรียนจำปาสัก โดยผู้อำนวยการโรงเรียน และครูสำลี มณีจันทร์ ดำเนินการนำนักเรียนเข้าไปเรียนรู้ เช่น การจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ

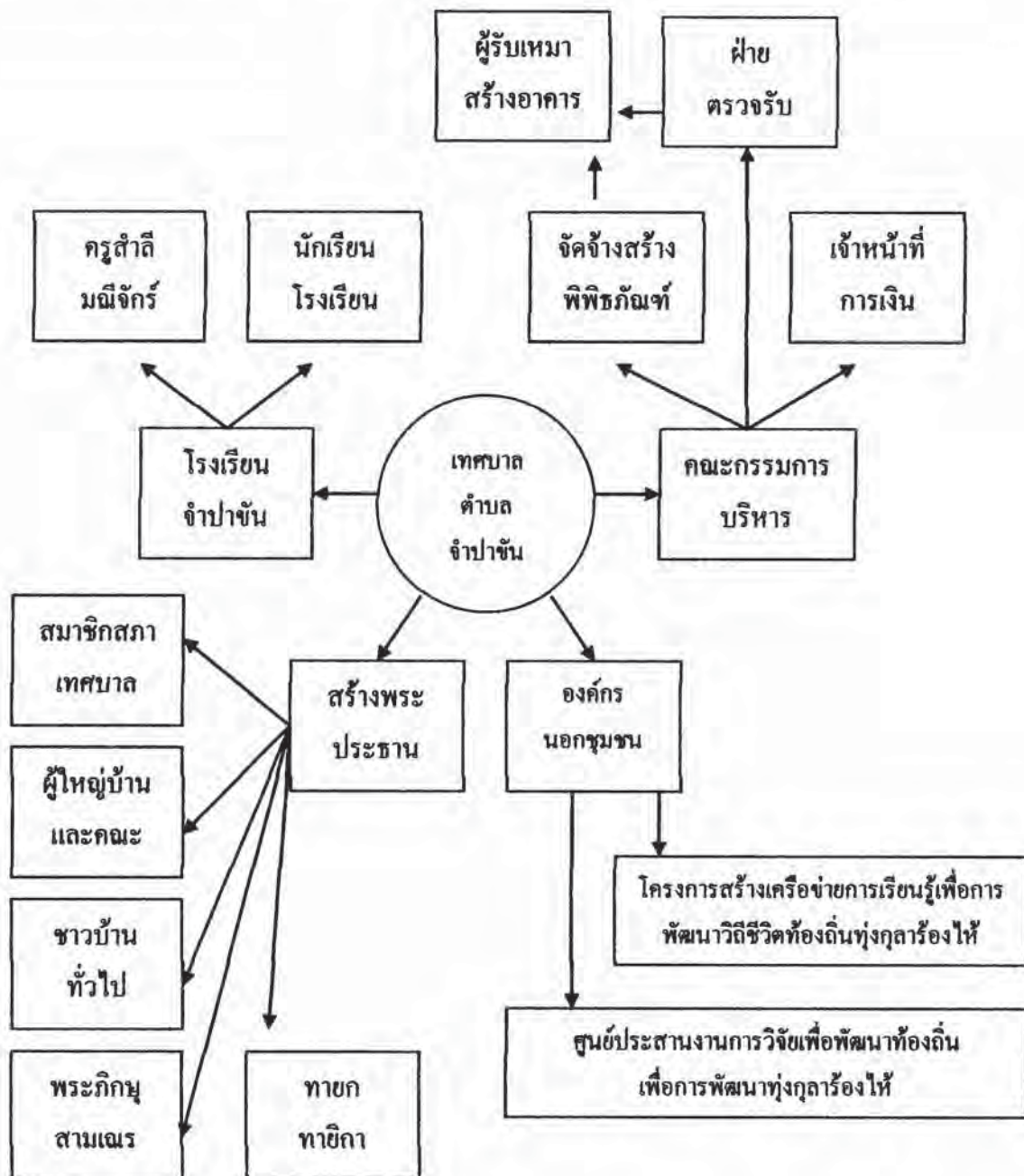
๑.๓.๔ พระครูเจ้าอาวาสวัดใต้ และพระภิกษุ สามเณร ให้การสนับสนุนในการสร้างพระประธาน ขึ้นบริเวณโนนดอน เพื่อเป็นสถานที่สักการะของชาวพุทธ

๑.๓.๕ โครงการวิจัยท้องถิ่น โดยคณะนักวิจัย เข้าไปสนับสนุนการสร้างพิพิธภัณฑ์ในทางวิชาการ เช่น การจัดอบรมเยาวชนนักเรียนในด้าน การจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ

๑.๓.๖ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประสานและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการเททองหล่อพระพุทธรูปพระประธาน ที่บริเวณโนนดอน

๑.๓.๗ ผู้นำฝ่ายพิธีกรรม นำชาวบ้านประกอบพิธีพุทธาภิเษก พระประธานบริเวณโนนดอน

๑.๓.๘ คร.ขาว สมอาษาและผู้นำชุมชน นายกเทศมนตรีเดินทางไป กรุงเทพมหานคร เพื่ออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำไปประดิษฐานที่ พัทธภัณฑ์ เพื่อความเป็นสิริมงคล ทายกทายิกาพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมพุทธาภิเษกพระประธาน ที่บริเวณพัทธภัณฑ์ (จารึก สุขคำภา. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ๘๖ แผนภาพเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างพัทธภัณฑ์เมืองจำปาศัน

๑.๕ กระบวนการสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน

ในการสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ และเป็นต้นแบบในเรื่องรูปลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสาน ตั้งอยู่ระบบนิเวศที่เป็นภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์มีกระบวนการสร้าง ดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนการดำเนินโครงการวิจัย

ชุมชนจำปาขันยังไม่มีแนวคิดสร้างพิพิธภัณฑ์ ๒) ตัวแทนชุมชน เข้าร่วมโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ่อพันขันกับ คร. ชาว สมอาสา และคณะ

ระยะที่ ๒ หลังการดำเนินโครงการวิจัย

๑. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ตัวแทนเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิและชาวบ้าน เข้ารับฟังการชี้แจงโครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ที่มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

๒. จัดประชุมระดับชุมชนที่วัดพระธาตุพันขันเพื่อชี้แจงโครงการกับผู้นำชุมชน ได้แก่ สมาชิกเทศบาล ไวยาวัจกร กลุ่มแม่บ้านและชาวบ้านทั่วไป

๓. เทศบาลตำบลจำปาขัน ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อนุมัติงบประมาณ จำนวน ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท สร้างพิพิธภัณฑ์จำปาขันขึ้นในพื้นที่โนนค้อน มีพื้นที่ประมาณ ๒๕ ไร่ โดยสร้างประพุทธรูป อาคารพิพิธภัณฑ์ อาคารหอประชุม หอชมทัศนียภาพ ห้องน้ำศาลาที่พัก สร้างล้อมรอบพื้นที่ เททองหล่อพระพุทธรูป พร้อมจัดแสดงวัตถุ

๔. เทศบาลตำบลจำปาขัน เชิญ คร.อำคา แสงงาม ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลกู่กาสิงห์ และหัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อบรรยายสรุปแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์อัตลักษณ์ร่วมทุ่งกุลาร้องไห้ให้กับสมาชิกสภาเทศบาล คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลจำปาขัน

๕. เทศบาลตำบลจำปาขัน เชิญ คร.อำคา แสงงาม เป็นวิทยากรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนโรงเรียนเมืองจำปาขัน จำนวน ๕๐ คน

๖. การจัดทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน และประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป พระประธานในบริเวณพิพิธภัณฑ์

๖. กำหนดเนื้อหาจัดแสดงอัตลักษณ์ชุมชน จำปาขัน ได้แก่ ๑) ประวัติการตั้งบ้านเรือนบ้าน ๒) เมืองโบราณมัญจาคีรีเมือง พระธาตุพันขัน ๓) แผนผังโครงสร้างเครือญาติ ๔) ประเพณีสงกรานต์พระธาตุพันขัน ๕) ปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมชุมชนในรอบปี ๖) แผนที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในชุมชน ๗) ทะเบียนโบราณวัตถุ ๘) กระบวนการค้นเกลือ ๙) กลุ่มแม่บ้าน/อาชีพ ๑๐) ผลิตภัณฑ์ (ลำถั่ว มณีจันทร์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; ประมวล มาหินทอง. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

จุดเด่นของการสร้างพิพิธภัณฑ์ของส่วนราชการหรือเทศบาลคือมีงบประมาณสามารถสร้างให้สำเร็จได้ แต่ชาวบ้านไม่มีสำนึกร่วมไม่มีความเป็นเจ้าของ จะเห็นจากสิ่งของที่จัดแสดงชาวบ้านทยอยนำกลับบ้าน และเป็นที่น่าสังเกตว่านักการเมืองที่เข้าไปเป็นผู้บริหารเทศบาลตำบลไม่นิยมเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่อีกฝ่ายที่เคยสร้างไว้ จึงเป็นข้อจู่คออ่อนของการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น และส่วนราชการในท้องถิ่นไม่มีองค์ความรู้ตามหลักวิชาการในการสร้างพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงควรเข้าไปสนับสนุน

๑.๖ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายของศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์

เมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน

จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างพิพิธภัณฑ์ ทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ทั้งก่อนดำเนินการทำวิจัยและหลังการทำวิจัย ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๖ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขันระหว่างก่อนและหลังทำวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน	
ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑.ยังไม่มีประเพณีสงกรานต์ที่โนนค้อน ๒.ยังไม่มีหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทุ่งกุลาร้องไห้	<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑.เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ร่วมทำบุญในงานประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ขึ้นที่บริเวณโนนค้อน ๒.ครูโรงเรียนจำปาขันนำความรู้ประวัติศาสตร์ในชุมชนจำปาขันและท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้จัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อสร้างสำนึกร่วมคนท้องถิ่นเดียวกัน
<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กร นอกชุมชน</u>	<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กร นอกชุมชน</u> 1. ผู้นำชุมชนและชาวบ้านประชุมวางแผนการจัดงานพุทธาภิเษกพระประธานที่พิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน

ตาราง (ต่อ)

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน

ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
	๒.ครูและผู้นำชุมชนประสานกับชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลภูากาสังห์เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ๓.นำชุมชนจำปาขันประสานให้เครือข่ายเข้าไปร่วมงานประเพณีท้องถิ่นงานประเพณีสงกรานต์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจำปาขัน

๑.๖ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ชุมชน

จำปาขัน

จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ ในกรณีการสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน ชุมชนจำปาขัน ทำให้เห็นพลังจิตสำนึกร่วมที่เป็นรูปธรรม มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑.๖.๑เทศบาลจำปาขันตั้งงบประมาณสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน โดยปรับพื้นที่โนนด่อน การสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงวัตถุต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ การสร้างหอชมทัศนียภาพบ่อพันขัน การสร้างหอประชุม การเททองหล่อพระพุทธรูป พระประธานบริเวณโนนด่อนการสร้างพระพุทธรูป

๑.๖.๒ เทศบาลจำปาขันและครูสำลี มณีจันทร์ ร่วมมือกันจัดอบรมจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุให้กับนักเรียนโรงเรียนเมือง ณ หอประชุมพิพิธภัณฑ์

จำปาขัน

๑.๖.๓ การแต่งตั้งให้เจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลรักษา พิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน เพื่อให้การบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม

๑.๖.๔การจัดทำประเพณีสงกรานต์ขึ้นในบริเวณพิพิธภัณฑ์จำปาขัน เพื่อสร้างสัญลักษณ์ใหม่ให้กับพิพิธภัณฑ์เมืองจำปาขัน

๑.๖.๕ การเดินทางไปกรุงเทพมหานครเพื่อรับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุจากสมเด็จพระสังฆราช การจัดประชุมสภาวัฒนธรรมตำบลจำปาขัน (สำลี มณีจันทร์. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป จะเห็นว่าพลังและจิตสำนึกร่วมจากการดำเนินงานสร้างศูนย์ข้อมูล พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้เครือข่าย จะมีเทศบาลตำบลจำปาสักที่เป็นขับเคลื่อนกระบวนการทางสังคมด้านงานพัฒนา ซึ่งจัดสร้างโดยระบบราชการที่ผ่านมาจะเห็นว่า ชุมชนจำปาสัก เป็นพื้นที่ที่มีเทศบาลจำปาสักซึ่งเป็นส่วนราชการในท้องถิ่นได้มีบทบาทเป็นผู้นำและร่วมมือกับชาวบ้าน แสดงออกถึงการมีจิตสำนึกในการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนเมืองจำปาสัก ทั้งการสร้างพิพิธภัณฑ์โดยส่วนราชการ จุดอ่อนที่พบคือการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และขาดกระบวนการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ถึงกับไม่มีความรู้สึกร่วมว่าเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ จะเห็นได้จากเมื่อมีการทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์แล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้นำสิ่งของที่เข้าไปร่วมจัดแสดง โดยนำกลับไปเก็บรักษาไว้ที่บ้านของตนเอง

๒. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง ตำบลสิงห์โลก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย อัตลักษณ์ชุมชน จินตภาพแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้ กระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างแหล่งเรียนรู้บ้านจานทุ่ง มีดังนี้คือ

๒.๑ อัตลักษณ์ชุมชนบ้านจานทุ่ง

จากการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนบ้านจานทุ่ง โดยการสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่น และการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อค้นหาข้อสรุปนำไปสู่การสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ พบว่ามีลักษณะดังนี้

๒.๑.๑ ชุมชนบ้านจานทุ่ง ตั้งอยู่ทับซ้อนชุมชนโบราณ ซึ่งมีลักษณะเป็นโนนสูงอยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำเสียวน้อย สมัยก่อนเดินเข้าหมู่บ้านจะพบเห็นเศษกระเบื้องแตกกระจายอยู่เต็มถนนทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้ตั้งทับซ้อนอยู่บนร่องรอยวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีความเจริญรุ่งเรือง

๒.๑.๒ กลุ่มชาติพันธุ์ของชาวบ้านจานทุ่งมี ๒ กลุ่มคือ กลุ่มบ้านลาว และกลุ่มบ้านไทยเบ็ง ชาวไทยเบ็งถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่นให้กับชาวบ้านจานทุ่ง โดยสมัยที่ผู้วิจัยเป็นเด็กเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปทุตรศักราช ๒๕๑๑ ยังปรากฏคนเฒ่าแก่ชาวบ้านจานสวมใส่ผ้าถุงโจงกระเบน และพูดเป็นสำเนียงชาวไทยโคราช ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว

๒.๑.๓ คติความเชื่ออันเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน คือ เจ้าพ่อท่าช้างและปู่ตา เมื่อลูกหลานชาวบ้านจานทุ่งจะเดินทางไกล ไปสอบแข่งขัน ไปเลือกตั้ง ไม่ต้องการ

เป็นทหาร ก็จะไปบอกกล่าวขอพรให้ท่านช่วยเหลือ เมื่อประสบผลสำเร็จก็จะไปเลี้ยงบวงสรวง โดยเฉพาะจะเลี้ยงบวงสรวงปู่ตาในวันพุธแรกของเดือนหกในทุกปี

๒.๑.๔ งานหัตถกรรมครัวเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านจันทุง คือ การปั้นหม้อภาษาถิ่นใช้คำว่า ดิหม้อ ซึ่งเป็นอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยเบิ้ง สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านจันทุงมาแต่โบราณ การตีหม้อเมื่อก่อนทำเฉพาะครอบครัวของไทยเบิ้ง ต่อมาคนลาวเห็นว่าอาชีพตีหม้อสร้างรายได้ดี จึงทำการตีหม้อกับพวกไทยเบิ้ง ทำให้อาชีพตีหม้อทำกันเกือบทุกครอบครัว หม้อบ้านจันทุงมีชื่อเสียงจนคนพูดติดปากว่าหม้อต้องเป็นของบ้านจันทุง และมีคำพูดติดปากว่าเป็นภาษาถิ่นอีสานว่า “บ้านจันทุงตีหม้อดีก่อน ถ้วยดีเล็กดีกันก่อนไป” หมายความว่าขั้นตอนวิธีการตีหม้อ (ปั้นหม้อ) เบื้องต้นให้เริ่มจากการทำคอหม้อก่อน ส่วนการทำถ้วยให้เริ่มทำจากกันจึงมาตีหรือทำปากถ้วย

๒.๑.๕ ประเพณีสำคัญ ที่ชาวบ้านจันทุงยึดถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคือ ประเพณีบุญข้าวสากเดือน ๑๐ ซึ่งถือธรรมเนียมแบบไทย โดยจัดเป็นวันทอดเทียนโฮม โดยจะเชิญหมู่บ้านต่างๆชุมชนรอบข้างเข้าร่วมงาน มีกิจกรรมน่าสนใจ เช่น การประกวดสรงกัญญา การประกวดนางงามการแข่งขันกลองยาว เป็นต้น (ประจวบ บุญมี, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; สง่า บุญธรรม, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป อัตลักษณ์ชุมชนบ้านจันทุงคือ เป็นชุมชนโบราณเป็นโนนดินสูงมักจะพบเห็นกระเบื้องดินเผาแตกกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณโนนที่ตั้งบ้าน ชาวบ้านเป็นกลุ่มคนลาวและชาวไทยโคราช (ไทยเบิ้ง) อาชีพดั้งเดิมคือการตีหม้อ (ปั้นหม้อ) ประเพณีสำคัญคือบุญข้าวสากเดือน ๑๐ นับถือพุทธศาสนาและนับถือผีปู่ตาและเจ้าพ่อทำช้าง

๒.๒จินตภาพแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจันทุง

จินตภาพแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจันทุง เกิดขึ้นจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งชุมชนบ้านจันทุง เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเสียวน้อย นอกจากจะเหมาะต่อการทำนาแล้วยังมีดินเหนียวคุณภาพดีเหมาะแก่การนำไปเป็นวัตถุดิบในการตีหม้อ (ปั้นหม้อ) และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง (ชาวไทยโคราช) ที่มีภูมิปัญญาสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่ถือเป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนในอดีต รวมทั้งการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนลาวและชาวไทยเบิ้ง ภายใต้หลักธรรมทางพุทธศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวร่วมกันคือ เจ้าพ่อทำช้างและปู่ตา ได้หล่อหลอมให้มีอาชีพหัตถกรรมตีหม้อและประเพณีผสมกลมกลืนกันระหว่างประเพณีบุญข้าวสากและประเพณีทอดเทียนโฮม (รวม)

แหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ บ้านจานทุ่ง จึงมีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ สะท้อนวิถีชีวิตของชาวลาวและชาวไทยเบิ่ง(ไทยโคราช) บ้านจานทุ่งที่มีความผูกพันกับงานหัตถกรรมการตีหม้อ(ปั้นหม้อ) เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวบ้านจานทุ่งมีอาชีพตีหม้อนำไปขายหรือแลกข้าวสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยบรรพบุรุษเกี่ยวพันไปขายในท้องถิ่นต่างๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป ภายหลังคนทั่วไปไม่นิยมตีหม้อเนื่องจากใช้เวลานาน ภูมิปัญญาชาวบ้านจานทุ่งเห็นเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงพลิกฟื้นขึ้นมา ชาวบ้าน สามารถกลับมาตีหม้อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น โดยมีนักเรียน นักศึกษา นักวิชาการและกลุ่มคนสนใจเข้าไปเรียนรู้ศึกษาหรือซื้อสินค้าอัตลักษณ์ท้องถิ่นอยู่เสมอ ทำให้ชาวบ้านได้ขายหม้อมีรายได้นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง นอกจากจะมีอาคารหรือห้องศูนย์ข้อมูลที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชนแล้ว ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรากเหง้าในวิถีชุมชน เป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ประกอบด้วย วัดบ้านจานทุ่ง โรงงานผลิตหม้อ ศาลปู่ตา ศาลเจ้าพ่อท่าช้างหนองสิม ประเพณีบุญข้าวสาก แม่น้ำเสียวน้อย หนองหินดั่ง หนองสิม ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมชุมชน ชาวบ้านสามารถจัดการด้วยความเข้มแข็งและยั่งยืนในวิถีชุมชนนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนบุคคลและสังคมให้ดีขึ้น ดังจินตภาพแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังแผนภาพต่อไปนี้

แหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจาน จึงเป็นแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ที่มีชีวิต สามารถผลิตหม้อซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภาพประกอบ ๘๗ แผนภาพเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนดีหม้อ ชุมชนบ้านจันทอง

๒.๓ เครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนดีหม้อ ชุมชนบ้านจันทอง

จากการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาออกแบบสร้างแหล่งเรียนรู้คนดีหม้อ ชุมชนบ้านจันทอง ตำบลสิงห์โคก อำเภอกษัตริย์ จังหวัดร้อยเอ็ด ของนักวิจัยท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้ ทำให้ได้ข้อสรุปอัตลักษณ์ของแหล่งเรียนรู้คนประกอบด้วย ศูนย์การเรียนรู้การดีหม้อ วัดบ้านจันทอง ปู่ตา เจ้าพ่อท่าช้าง ประเพณีบุญข้าวสากเดือน ๑๐ ทอดเทียนโฮม (รวม) แม่น้ำเสียวน้อย หนองหินตั้ง หนองสิม หนองสระพัง มีดังนี้

๒.๓.๑ ศูนย์เรียนรู้คนดีหม้อ

สถานที่ตั้ง ศูนย์ข้อมูลคนดีหม้อ ชุมชนบ้านจันทอง ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านจันทอง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอกษัตริย์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยตั้งอยู่บริเวณหนองหินตั้งทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๘๘ ครูประจวบ บุญมี กับคณะ กับศูนย์เรียนรู้คนตีหม้อ บ้านจันทอง

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านจันทองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง เชื้อสายจากจังหวัดนครราชสีมา ในอดีตอาชีพหลักคือการตีหม้อแล้วนำเกวียนบรรทุกไปขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว กาลเวลาผ่านไป

ชาวบ้านไม่นิยมตีหม้อ ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมสูญหายไป ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ เป็นต้นมา นายประจวบ บุญมี ครูโรงเรียนบ้านจันทอง ได้ของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลสิงห์โคก และภาครัฐในการสร้างอาคารสถานที่ตีหม้อ เตาเผาหม้อ เครื่องปั้นดินเครื่องหมุนขึ้นรูปหม้อ จัดชาวบ้านไปทัศนศึกษาและอบรมการผลิตหม้อให้กับเด็กเยาวชน

ความสำคัญ ศูนย์เรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจันทองเป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่จะฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านจันทอง ในการผลิตหม้อของชาวบ้านให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิดสำนึกร่วมในภูมิปัญญาและการสร้างรายได้ จากการจำหน่ายหม้อดินเผา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของชาวบ้าน

การดูแลรักษา มีคณะกรรมการหมู่บ้านและ ครูประจวบ บุญมี จัดทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา โดยเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมดำเนินงาน และจัดทำงบประมาณสนับสนุน

การฟื้นฟู โดยการของบประมาณสนับสนุนสร้างอาคารโรงเรียน จัดซื้อเครื่องจักร ซื้อเครื่องนวดดิน แท่นหมุน เครื่องบดดิน จัดอบรมพัฒนาฝีมือให้ความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผากับเด็กเยาวชน จัดทัศนศึกษาดูงาน การสร้างเตาเผาหม้อดิน รวมทั้งการใช้งานวิจัย

ท้องถิ่นเข้าไปขับเคลื่อนกระบวนการให้เกิดการพัฒนาชุมชน พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ คนดีหม้อเพื่อเป็นอัตลักษณ์ชุมชน

ปัญหาอุปสรรค ชาวบ้านงานทุ่งมีภูมิปัญญาในการตีหม้อได้ร้อยละ ๘๐ ของคนในชุมชน แต่ไม่ให้ความสำคัญกับการตีหม้อ เนื่องจากอ้างว่าใช้เวลามากไม่คุ้ม หากไปทำอย่างอื่นก็จะได้เงินเร็วและจำนวนมากด้วย (สง่า บุญธรรม. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๒ วัดสว่างงานทุ่ง

สถานที่ตั้ง วัดบ้านงานทุ่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านงานทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๘๕ วัดสว่างงานทุ่ง

ประวัติความเป็นมา วัดบ้านงานทุ่งตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ โดยชาวบ้านงานได้ร่วมกันตั้งขึ้น เพื่อเป็นศูนย์รวมการทำบุญตามคติทางศาสนา โดยหลวงพ่อกุศล ได้นำชาวบ้านสร้างศาลาการเปรียญอุโบสถขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทุกฝ่ายด้วยดี

ความสำคัญ วัดบ้านงานทุ่งเป็นแหล่งบวชเรียนศึกษาธรรมของลูกหลานชาวบ้านเพื่อซึมซับนำแนวทางหลักคำสอนทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อการดำรงอยู่ด้วยกันของคนในชุมชนอย่างสันติสุข และวัดยังเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชนในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความรักและความสามัคคีของคนในชุมชน

การดูแลรักษา เจ้าอาวาสและคณะเฒ่าเฒ่าวัดเป็นผู้ มีสิทธิเด็ดขาดให้การดูแลรักษาวัด ส่วนชาวบ้านจะช่วยดูแลรักษาโดยเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีในรอบเดือนหรือปี รวมทั้งการไปทำบุญตักบาตรที่วัด และการนำบุตรหลานบวชช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น

การฟื้นฟู ชาวบ้านร่วมกันสร้างถาวรวัตถุทางศาสนา เช่น กำแพงวัด สร้างศาลาการเปรียญ อุโบสถ การให้บุตรหลานบวชเป็นพระภิกษุช่วงเข้าพรรษา รวมทั้งการทำบุญตามคติทางศาสนา ทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค การพัฒนาวัดบ้านจานทุ่ง โดยการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ทั้งโบสถ์ ศาลา กุฏิสงฆ์ เติมพื้นที่วัด ทำให้วัดที่เคยเป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมทางสังคม แทบไม่มีพื้นที่การจัดงาน ซึ่งควรมีการวางแผนสิ่งก่อสร้างให้เหมาะสมกับวัดในฐานะเป็นสถานที่ทำบุญของชาวบ้าน

๒.๓.๓ ปู่ตา

สถานที่ตั้ง ปู่ตาดั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกโรงเรียนบ้านจานทุ่งโนนสังข์ บ้านจานทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติความเป็นมา ความเชื่อความศรัทธาต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของปู่ตา เป็นคติความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่โบราณ ตั้งแต่การเข้ามาตั้งบ้านเรือนครั้งแรก ชาวบ้านจานทุ่งก็จะสร้างศาลขึ้นและอัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมาประทับเพื่อดูแลรักษาบ้านเมือง โดยชาวบ้านจะประกอบพิธีเลี้ยงปู่ตาในวันพุธแรกของเดือนหกของทุกๆ ปี

ภาพประกอบ ๕๐ ปู่ตาบ้านจานทุ่ง

ความสำคัญ ปู่ตาเป็นศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านยึดถือเป็นที่ยิ่งร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนบ้านจานทุ่งมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต มีความสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เมื่อชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ใจ ก็ไปสักการะขอพรให้ท่านช่วยเหลือ ซึ่งทำให้สังคมบ้านจานเป็นกลุ่มก้อน มีความสามัคคี ทำให้มีความสุขมีความมั่นใจในการดำรงชีวิต

การดูแลรักษา จะใช้คติความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมสร้างความผูกพันระหว่างคนกับปู่ตา โดยชาวบ้านทุกครัวเรือนจะเลี้ยงบวงสรวงในวันพุธแรกของเดือนหกทุกปี นอกจากนี้ ชาวบ้านที่ไปบนและเลี้ยงบวงสรวงเมื่อประสบผลสำเร็จ

การฟื้นฟู โดยการจัดให้มีประเพณีเลี้ยงปู่ตาในเดือนหกและจัดสร้างศาลปู่ตา สร้างด้วยคอนกรีตแทนศาลไม้ที่มีมาแต่เดิม

ปัญหาอุปสรรค พื้นที่ยังไม่พัฒนาให้เหมาะสมและสวยงาม เด็กเยาวชนคนทั่วไปส่วนหนึ่งไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของคติในการนับถือผี ถือว่าเป็นสิ่งมลายจึงไม่ให้ความสำคัญ ทั้งๆที่คติความเชื่อนี้ก่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต เกิดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น (สง่า บุญธรรม. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๔ ศาลเจ้าพ่อท่าช้าง

สถานที่ตั้ง ศาลเจ้าพ่อท่าช้าง ตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ ของหมู่บ้านฝั่งแม่น้ำเสียน้อย บ้านจานทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โลก อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ ๕๑ ศาลเจ้าพ่อท่าช้าง บ้านจานทุ่ง

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านจานทุ่งเชื่อว่าที่บริเวณแม่น้ำเสียน้อย มีเจ้าที่รักษาและมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ จึงได้ร่วมกันสละทรัพย์สร้างศาลเจ้าพ่อท่าช้างขึ้นที่บริเวณฝั่งแม่น้ำเสียน้อย เพื่อใช้เป็นสถานที่เคารพสักการบูชาและเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน

ความสำคัญ ศาลเจ้าพ่อท่าช้างเป็นศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านยึดถือเป็นที่พึ่งร่วมกันทำให้คนในชุมชนบ้านจานทุ่ง ทำให้คนมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต มีความสามัคคีและ

อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เมื่อชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ใจ ก็ไปสักการะขอพรให้ท่านช่วยเหลือ ซึ่งโดยทั่วไปจะทำให้มีความสุขใจ

การดูแลรักษา ชาวบ้านจะใช้คติความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมเนื่องในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อ สร้างความผูกพันระหว่างคนกับเจ้าพ่อทำช้างทำให้คนหวั่นเกรงไม่กล้าเข้าไปล่วงเกินสถานที่

การฟื้นฟู โดยการจัดให้มีประเพณีเลี้ยงบวงสรวงเจ้าพ่อทำช้างและจัดสร้างศาลเจ้าพ่อทำช้างคอนกรีตแทนศาลไม้ที่มีมาแต่เดิมมีขนาดใหญ่สวยงามเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นบริเวณฝั่งแม่น้ำเสียวน้อย

ปัญหาอุปสรรค สภาพแวดล้อมโดยรอบของศาลเจ้าพ่อทำช้างยังไม่พัฒนาให้เหมาะสมกับความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เช่น ควรปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จัดทำเส้นทางเดินให้เหมาะสมและสวยงาม (ประสพ สิงห์เจริญ. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๕ ประเพณีบุญข้าวสาก เดือนสิบ ทอดเทียนโฮม

สถานที่จัดงาน ประเพณีบุญข้าวสากเดือน ๑๐ ทอดเทียนโฮม จัดขึ้นที่วัดบ้านจานทุ่ง บ้านจานทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอกะชังศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพประกอบ ๕๒ ประเพณีบุญข้าวสากเดือน ๑๐ และทอดเทียนโฮม

ประวัติความเป็นมา เดิมชาวไทยเบ็งมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือบุญข้าวสากเดือนสิบ หรือเรียกว่าบุญเดือนสิบ ส่วนกลุ่มคนลาวมีประเพณีทอดเทียนโสมในช่วงเข้าพรรษา ในบริบทสังคมบ้านจันทูจึงผนวกงานประเพณีทั้ง ๒ อย่างเข้าด้วยกัน เป็นประเพณีบุญข้าวสากเดือนสิบ และทอดเทียนโสม โดยมีกฎีกาบุญให้หมู่บ้านต่างๆเข้าร่วมงานทำบุญด้วยกัน ซึ่งทำบุญสิบทอดกันมาแต่โบราณ

ความสำคัญ ประเพณีบุญข้าวสากเดือนสิบ ทอดเทียนโสมเป็นประเพณีที่หลอมรวมคนในชุมชนบ้านจันทู ชาวตำบลสิงห์โคก และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านชีเหล็กชัย บ้านคอนแดง บ้านสิงห์โคก บ้านเหล่างาม บ้านคงมัน รวมทั้งบ้านโพนควน จากอำเภอสวรรภูมิให้มีความสามัคคีให้เป็นหนึ่งเดียวกัน อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข และยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของชุมชนท้องถิ่น

การดูแลรักษา ชาวบ้านทุกครัวเรือนสามารถดูแลรักษาโดยการจัดทำบุญที่วัด ส่วนผู้นำหมู่บ้านก็จะประชุมชาวบ้านกำหนดวันทำบุญทอดเทียนรวม และมีกฎีกาบุญไปยังหมู่บ้านต่างๆมาร่วมทำบุญทุกปี

การฟื้นฟู จัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีโดยให้มีการเส็งกลอง ประกวदनางงาม ประกวดแข่งขันสรวัดญญ์ ประกวดชบวนแห่ แข่งขันโคมไฟเข้าห้วง ตะไล เข้าห้วง (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๖ แม่น้ำเสียวน้อย

สถานที่ตั้ง แม่น้ำเสียวน้อย ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้บ้านจันทู หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๕๐๐ เมตร

ภาพประกอบ ๕๓ แม่น้ำเสียวน้อย หลังเลิกวิถีชีวิตชาวบ้านจันทู

ประวัติความเป็นมา แม่น้ำเสียวน้อยเป็นแม่น้ำที่มีมาแต่โบราณ มีต้นกำเนิดที่ฝายน้ำล้นอำเภอจตุรพักตรพิมาน ไหลผ่านบ้านจานทุ่ง บ้านโนนสังข์ที่อำเภอเกษตรวิสัย ไปจดแม่น้ำเสียวใหญ่ที่บ้านยางเลิง อำเภอสุวรรณภูมิ ซึ่งมีการขุดลอกเสียวน้อยเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี

ความสำคัญ เป็นแหล่งน้ำที่มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านในการทำนา การเลี้ยงสัตว์และเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านในการหาปลากินได้ตลอดปี ในช่วงหน้าแล้งใช้เป็นแหล่งน้ำของวัวควายของชาวบ้าน แม่น้ำเสียวน้อยจึงเป็นแหล่งที่ทำให้ชีวิตของชาวบ้านอยู่ดีมีสุข

การดูแลรักษา เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน โดยการห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ ชาวบ้านทุกคนในการช่วยกันดูแลรักษา เช่น ไม่ปีศวะหรือขับถ่ายลงแหล่งน้ำสาธารณะ

การฟื้นฟู ภาครัฐได้ตั้งงบประมาณสนับสนุนการขุดลอกแม่น้ำเสียวน้อยเพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้อุปโภคบริโภคตลอดปี (สง่า บุญธรรม. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๗ หนองหินดั่ง

สถานที่ตั้ง หนองหินดั่ง ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือบ้านจานทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ ๕๔ หนองหินดั่ง

ประวัติความเป็นมา หนองหินตั้งเป็นหนองน้ำประจำบ้านจันทรงมาตั้งแต่โบราณ จำนวน ๒๐ ไร่ ชาวบ้านได้ใช้เป็นแหล่งน้ำในวิถีชาวบ้าน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก อาบน้ำ เดิมมีหินอยู่ในหนองน้ำก้อนหนึ่ง น้ำหนักเบาสามารถลอยน้ำได้ ภายหลังถูกคนลักลอบหนี

ความสำคัญ เป็นหนองน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน โดยใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ปัจจุบันเป็นแหล่งเลี้ยงปลา เพื่อให้ชาวบ้านลงจับปลาสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อนำเงินไปพัฒนาสังคมหมู่บ้าน

การดูแลรักษา โดยคณะกรรมการหมู่บ้านซื้อปลามาเลี้ยงและขาย ปีที่แล้วได้ปลา ๓ ตัน ต้นละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท เงินนำไปใช้ซื้อปลาเลี้ยงในปีต่อไป บางครั้งจับปลาเป็นอาหารต้อนรับแขกผู้มาเยือนหรือใช้เป็นของฝาก

การฟื้นฟู ชาวบ้านจัดให้มีการพัฒนาหนองน้ำโดยการขุดประมาณจากภาครัฐในการขุดลอกหนองน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ตลอดปี และจัดให้มีการเลี้ยงปลา พร้อมทั้งมีการลงปลาเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนนำเงินไปพัฒนาสังคม

ปัญหาอุปสรรค เนื่องจากหนองน้ำตั้งอยู่ติดชุมชนและการขุดลอกหนองน้ำต้องการให้สามารถเก็บน้ำได้มากโดยขุดลึกลงไป ทำให้ไม่มีอ่าวสำหรับปลา และหนองน้ำไม่มีพืชดูดซับสารพิษทำให้เกิดน้ำเสียได้ง่าย (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๘ หนองสิม

สถานที่ตั้ง หนองสิมตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ติดกับวัดบ้านจันทรง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ ๕๕ หนองสิม

ประวัติความเป็นมา หนองสิม มีพื้นที่ประมาณ ๑๑ ไร่ เดิมเป็นที่ตั้งของ สิมที่สร้างไว้กลางน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกว่า หนองสิม สืบต่อกันมาเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ชาวบ้าน ได้รับงบประมาณขุดลอกหนองสิม เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ ได้สร้างประปาหมู่บ้านโดยใช้น้ำที่ หนองสิมผลิตน้ำประปาสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ความสำคัญ หนองสิมเป็นหนองน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน โดยใช้น้ำใน ผลิตน้ำประปาเพื่อให้ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเป็นเขตอภัยทานในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ตามธรรมชาติ ถือเป็นหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนแห่งหนึ่ง

การดูแลรักษา คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรักษา ร่วมกันกับ ชาวบ้าน ในการรักษาน้ำให้สะอาด และมีความเพียงพอในการผลิตน้ำประปาใช้

การฟื้นฟู ชาวบ้านของบประมาณสนับสนุนการขุดลอกหนองสิม และปั้นตุ๊กตาดินล้อมรอบเพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้อุปโภคบริโภคตลอดปีและเพื่อให้มีน้ำในการ ผลิตน้ำประปาของชุมชน

ปัญหาอุปสรรค เนื่องจากหนองน้ำตั้งอยู่ติดชุมชนและการขุดลอกหนอง น้ำต้องการให้สามารถเก็บน้ำได้มากโดยขุดลึกลงไป ทำให้ไม่มีอ่าวสำหรับปลาและหนองน้ำไม่มีพืช ูดซับสารพิษทำให้เกิดน้ำเสียได้ง่าย (ประสพ สิงห์ เจริญ. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

๒.๓.๕ หนองสระพัง

สถานที่ตั้ง หนองสระพังตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน บ้าน งามทุ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลสิงห์โลก อำเภอยะรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ ๕๖ หนองสระพัง

ประวัติความเป็นมา หนองสระพังเป็นที่ดินธรณีสงฆ์ เดิมเป็นที่ขุดบ่อสำหรับน้ำกินของชาวบ้าน เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า บ่อน้ำกิน ประมาณ ๔-๕ บ่อ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ได้รับงบประมาณในการขุดลอก เพื่อให้สามารถเก็บน้ำได้ดีและเป็นแหล่งปลาของหมู่บ้าน

ความสำคัญ หนองสระพัง เป็นหนองน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน โดยใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ปัจจุบันเป็นแหล่งเลี้ยงปลาเพื่อใหชาวบ้านลงจับปลา สร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อนำเงินไปพัฒนาสังคม

การดูแลรักษา การดูแลรักษาหนองน้ำเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดหาปลาปล่อยเลี้ยงและลงจับปลา นอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคนในการช่วยกันดูแลรักษา เช่น ไม่ปีศสาวหรือขับถ่ายลงหนองน้ำ เป็นต้น

การฟื้นฟู หนองสระพังชาวบ้านของบประมาณสนับสนุนการขุดลอก หนองสระพังเพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้อุปโภคบริโภคตลอดปีและเพื่อใช้น้ำทางการเกษตร

ปัญหาอุปสรรค เนื่องจากหนองน้ำตั้งอยู่ติดชุมชนและการขุดลอก หนองน้ำต้องการให้สามารถเก็บน้ำได้มากโดยขุดลึกลงไป ทำให้ไม่มีอ่าวสำหรับปลา และหนองน้ำไม่มีพืชดูดซับสารพิษทำให้เกิดน้ำเสียได้ (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

สรุป ชุมชนบ้านจานทุ่งมีจุดเด่นคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง (ไทยโคราช) ที่มีภูมิปัญญาการตีหม้อ และมีประเพณีสำคัญคือบุญข้าวสากเดือนสิบ ที่นำคนข้างนอกไปร่วมทำบุญทอดเทียนโสม (รวม) และที่สำคัญคือ มีครูประจวบ บุญมี เป็นลูกหลานชาวบ้านจานทุ่ง ที่มีสำนึกดี คำนึงชาวบ้านฟื้นฟูภูมิปัญญาการตีหม้อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สร้างสำนึกในภูมิปัญญา นำไปพัฒนาและประยุกต์ก่อให้เกิดรายได้ให้กับกลุ่มหรือชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุขของชาวบ้านในอนาคต มีวัดบ้านจานทุ่งเป็นศูนย์รวมการทำบุญตามคติทางพุทธศาสนา มีปู่ตาและเจ้าพ่อทำช้าง ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตในอีกแนวทางหนึ่ง

๒.๔ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

แหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง ตำบลสิงห์โคก อำเภอกะชังร้อยเอ็ด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากเริ่มโครงการวิจัยแล้ว ซึ่งดำเนินการโดยคณะนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งมีครูเป็นแกนนำ ในส่วนกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้มีทั้งบุคคลและคณะบุคคลเข้ามาเป็นเครือข่าย ในการสร้าง ดังนี้

๒.๔.๑ คณะนักวิจัยท้องถิ่น บ้านจานทุ่ง ดำเนินการประชุมสร้างความเข้าใจ ในการจัดทำโครงการวิจัยท้องถิ่น เพื่อสร้างสำนึกร่วมในการฟื้นฟูงานหัตถกรรมการตีหม้อ บ้านจานทุ่ง

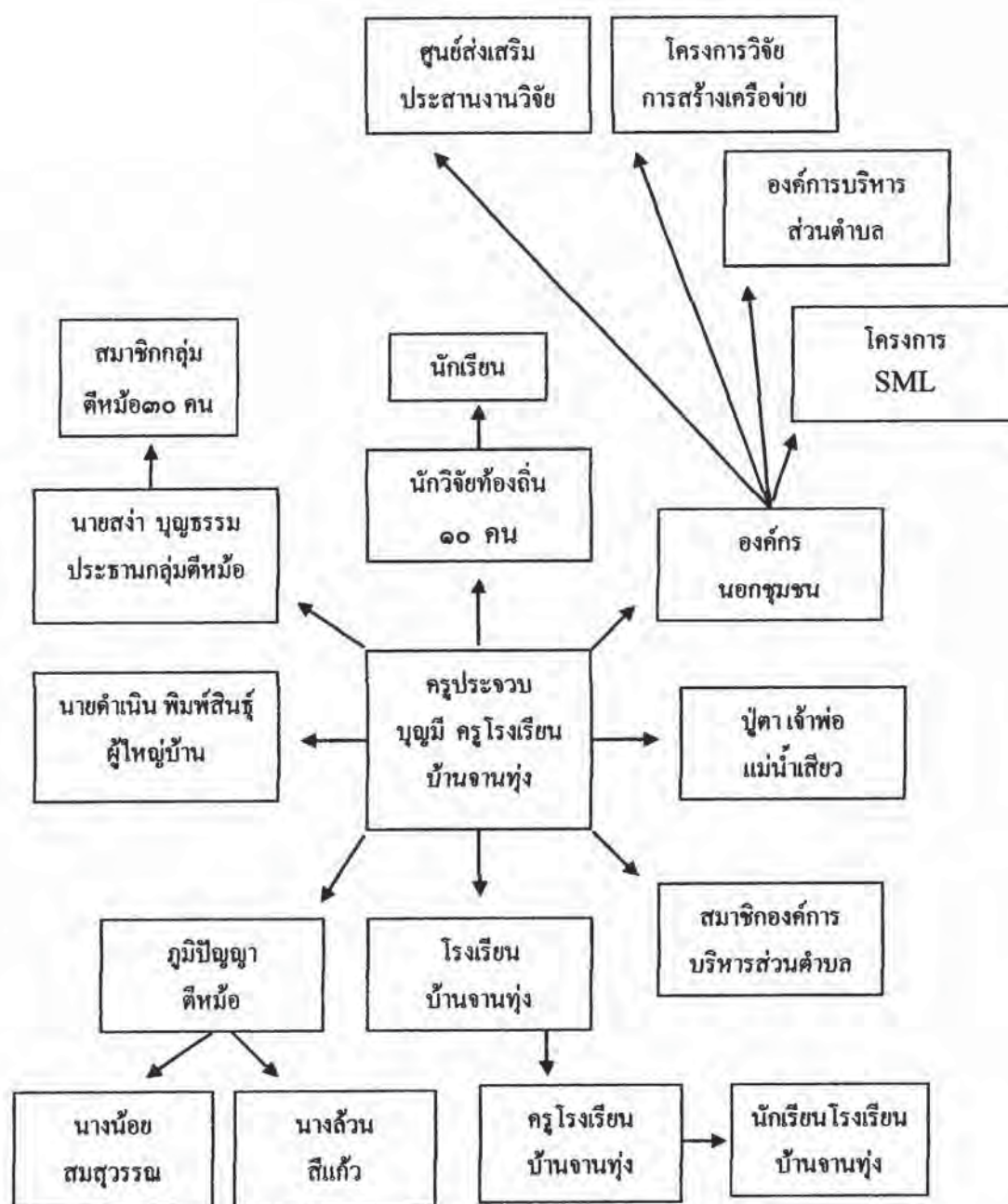
๒.๔.๒ นักเรียนโรงเรียนบ้านจานทุ่ง เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง กระบวนการตีหม้อการตีหม้อ การอบรมการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ เป็นต้น

๒.๔.๓ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการตีหม้อเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องประวัติหมู่บ้าน ประวัติการตีหม้อ รวมทั้งร่วมดำเนินการตีหม้อบ้านจานทุ่ง

๒.๔.๔ คณะกรรมการหมู่บ้าน ให้การสนับสนุนโดยเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาเข้าร่วมในการทัศนศึกษาดูงาน และเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นในงานพัฒนาภูมิปัญญา

๒.๔.๕ ศูนย์ประสานงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โหนดทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นพี่เลี้ยงในการจัดการโครงการวิจัยท้องถิ่นบ้านจานทุ่ง เพื่อเกิดการฟื้นฟูอาชีพการตีหม้อ

๒.๔.๖ โครงการวิจัย การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ให้การสนับสนุนโดยการสร้างแหล่งเรียนรู้การตีหม้อ รวมทั้งความหมายและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น บ้านจานทุ่ง (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ๕๑ แผนภาพเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คนดีหม้อ

๒.๕ กระบวนวิธีการสร้างแหล่งเรียนรู้คนดีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

ในการสร้างแหล่งเรียนรู้คนคิดมือ ขุนชนบ้านจานทุ่ง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ และให้มีความเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเบ็ง (ไทยโคราช) มีกระบวนการสร้าง เป็น ๒ ระยะ(ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; ส่ง บุญธรรม. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนการเริ่มโครงการ มีดังนี้

๑. ผู้นำชุมชนโดยครู ประจวบ บุญมี และคณะ ได้เขียนโครงการขอ งบประมาณจากภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดสร้างอาคาร ซื้อเครื่องนวดดิน เครื่อง เป็นหมุน สร้างเตาเผาหม้อดิน เป็นต้น

๒. จัดให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ไปทัศนศึกษาดูงาน โรงงาน เครื่องปั้นดินเผาและจัดอบรมเด็กเยาวชนในการสร้าง ผลิตภัณฑ์ปั้นดินเผา เช่นการหล่อ โดยเชิญ วิทยากรภูมิปัญญามืออาชีพมาให้ความรู้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เด็กเยาวชน เป็นต้น

ระยะที่ ๒ หลังการเริ่มโครงการ มีดังนี้

๑. การเสนอโครงการวิจัยต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย วิจัยเพื่อท้องถิ่น และจัดประชุมชี้แจงโครงการต่อผู้นำชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน

๒. การเสนอแนวคิดการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนต่อคณะนักวิจัยท้องถิ่น และ ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการฟื้นฟูภูมิปัญญาฝีมือของชาวบ้านงานทุ่ง

๓. นักวิจัยและชาวบ้านร่วมมือกันสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา ชาวบ้าน ขั้นตอนการตีหม้อโดยภูมิปัญญาชาวบ้านงานทุ่ง คติความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมสำคัญของ ชุมชน ประเพณีบุญข้าวสากเดือน ๑๐

๔. ผู้นำชุมชนเดินทางไปศึกษาดูงาน การผลิตและแปรรูปเครื่องปั้นดินเผาที่ด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

๕. การตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องการตีหม้อ ขณะเดียวกันมีการผลิตและจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้

สรุป ชุมชนบ้านงานได้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจากหน่วยงานภาครัฐ โดยนำ งบประมาณมาซื้อเครื่องนวดดิน จ้างวิทยากร ศึกษาดูงานและสร้างเตาเผาหม้อดิน ภายหลังศูนย์ ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้ และหัวหน้าโครงการสร้างพิพิธภัณฑ์ เข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างสำนักต่อภูมิปัญญาการตีหม้อ และ สนับสนุนให้ตั้งแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านงานทุ่ง

๒.๖ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านงานทุ่ง

จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ทำให้ เห็นความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านงานทุ่ง ทั้งก่อนดำเนินการทำวิจัย และหลังการทำวิจัย (ประจวบ บุญมี, ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังตารางนี้

ตาราง ๗ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง ระหว่าง
ก่อนและหลังทำวิจัย.

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑. ภูมิปัญญาดังคนต่างอยู่ไม่สนใจฟื้นฟู ภูมิปัญญาการตีหม้อ ๒. การตีหม้อมีเพียงภูมิปัญญา ๒ คน ต่างคน ต่างทำ และยังไม่มีการรวมกลุ่ม	<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑. มีการรวมตัวของกลุ่มภูมิปัญญาด้านการตี หม้อของชาวบ้านจานทุ่งจำนวน ๖๒ คน ลงทุน หุ้นคนละ ๑๐๐ บาท ๒. ครูโรงเรียนบ้านจานทุ่งโนนสังข์ จัดทำ หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการตีหม้อบ้านจานทุ่ง ๓. คณะนักวิจัยและชาวบ้านลงทุนแปรรูปหม้อ ดินเผา สร้างรายได้ให้กับกลุ่ม ๔. คณะนักวิจัยจ้างช่างภูมิปัญญาจัดทำผลิตภัณฑ์ หม้อดินเผาควบคู่กับการผลิตแบบใหม่ ๕. การเตรียมการจัดตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชน
<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กร นอกชุมชน</u> ๑. มีการประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบล สิงห์โคกสนับสนุนงบประมาณ ๒๐๐๐๐๐ บาท สร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ ๒. ยังไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีชาวบ้าน กับเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น	<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กร นอกชุมชน</u> ๑. การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเกษตรวิสัย สนับสนุนการศึกษาดูงานการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ดินเผาที่ด่านเกวียน ๑๑ คน ๒. พัฒนาชุมชนอำเภอเกษตรวิสัย สนับสนุน งบประมาณ ๒,๖๐๐ บาท จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ๓. วิทยาลัยการอาชีพเกษตรวิสัย สร้างและมอบ เป็นทุน ๑ แท่นมอบให้กับศูนย์การเรียนรู้ การตีหม้อบ้านจานทุ่ง ๔. คณะนักวิจัยและชาวบ้านลงทุนจ้างช่างจาก ปากเกร็ด กรุงเทพมหานครมาฝึกและจัดทำ ผลิตภัณฑ์แปรรูปหม้อดินเผาจำหน่าย

ตาราง ๓ (ต่อ)

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
	๕.คณะนักวิจัยและภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การฟื้นฟูภูมิปัญญาการตีหม้อต่อเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ และทำให้เกิดความรักหวงแหนภูมิปัญญาและเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น

๒.๓ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง

จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คนตีหม้อ ท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ ในกรณีการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้านจานทุ่ง ทำให้เห็นพลังจิตสำนึกร่วมที่เป็นรูปธรรม มีลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ ชาวบ้านการรวมตัวของกลุ่มภูมิปัญญาด้านการตีหม้อของชาวบ้านจานทุ่งจำนวน ๖๒ คน ลงทุนหุ้นคนละ ๑๐๐ บาท

๒.๖.๒ การเตรียมการจัดตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชนคนตีหม้อบ้านจานทุ่ง

๒.๖.๓ คณะนักวิจัยและชาวบ้านลงทุนแปรรูปหม้อดินเผา สร้างรายได้

๒.๖.๔ คณะนักวิจัยข้างช่วงภูมิปัญญาจากปากเกร็ด กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นวิทยากรฝึกจัดทำผลิตภัณฑ์หม้อดินเผาควบคู่กับการผลิตแบบเก่า

๒.๖.๕ จากการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการกับภูมิปัญญาตีหม้อ ชุมชนบ้านจานทุ่ง ทุกคนต่างเห็นด้วยและต้องการฟื้นฟูภูมิปัญญาการตีหม้อของบรรพบุรุษ เพราะเกรงว่าจะสูญหายไปจากชุมชน และมีความภูมิใจที่ได้ร่วมมือกันรักษาไว้

๒.๖.๔ โรงเรียนบ้านจานทุ่งโนนสังข์ ได้สร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการตีหม้อเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน (ประจวบ บุญมี. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์ ; สง่า)

สรุป ภูมิปัญญาด้านการตีหม้อเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ และจัดกระบวนการเรียนรู้สู่เด็กและเยาวชน ทุกคนต่างเห็นด้วยและต้องการฟื้นฟูภูมิปัญญาการตีหม้อครูนำองค์ความรู้ไปสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

๓. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตาชุมชนบ้านหนองกก

-หนองยาว

กระบวนการวิธีการสร้างแหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตา ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ลักษณะการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว เกิดจากสำนึกร่วมของคนในชุมชน โดยการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง นักวิจัยท้องถิ่นและผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชนขยาย และสรุปประเด็นเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ชุมชน จินตภาพแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตา เครือข่ายในการสร้างแหล่งเรียนรู้กระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้และพลังและสำนึกร่วมของชุมชน ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ อัตลักษณ์ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว

จากการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่น และการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยท้องถิ่น เพื่อค้นหาข้อสรุปนำไปสู่ การสร้างแหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตา ดังนี้

๓.๑.๑ เป็นชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังปรากฏหลักฐาน บ้านเมืองเสือมีคูคลองเมืองโบราณรอบหมู่บ้าน และเคยเป็นที่ตั้งของเมืองพัคคมภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม

๓.๑.๒ เปีงบ้านของชาวบ้านหนองกก หนองยาวและบ้านเมืองเสือ คือคติ ความเชื่อในเจ้าพ่อศรีนครเตา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเฒ่าเต่า

๓.๑.๓ ประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ชาวบ้านทำร่วมกัน ได้แก่ประเพณีบุญครูเฒ่า ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น

๓.๑.๔ มีลักษณะชาติพันธุ์เป็นคนจากบ้านสิงห์โคก ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นส่วนมาก เช่น นามสกุล โขธาจันทร์ นามสกุล เสนาราช เป็นต้น

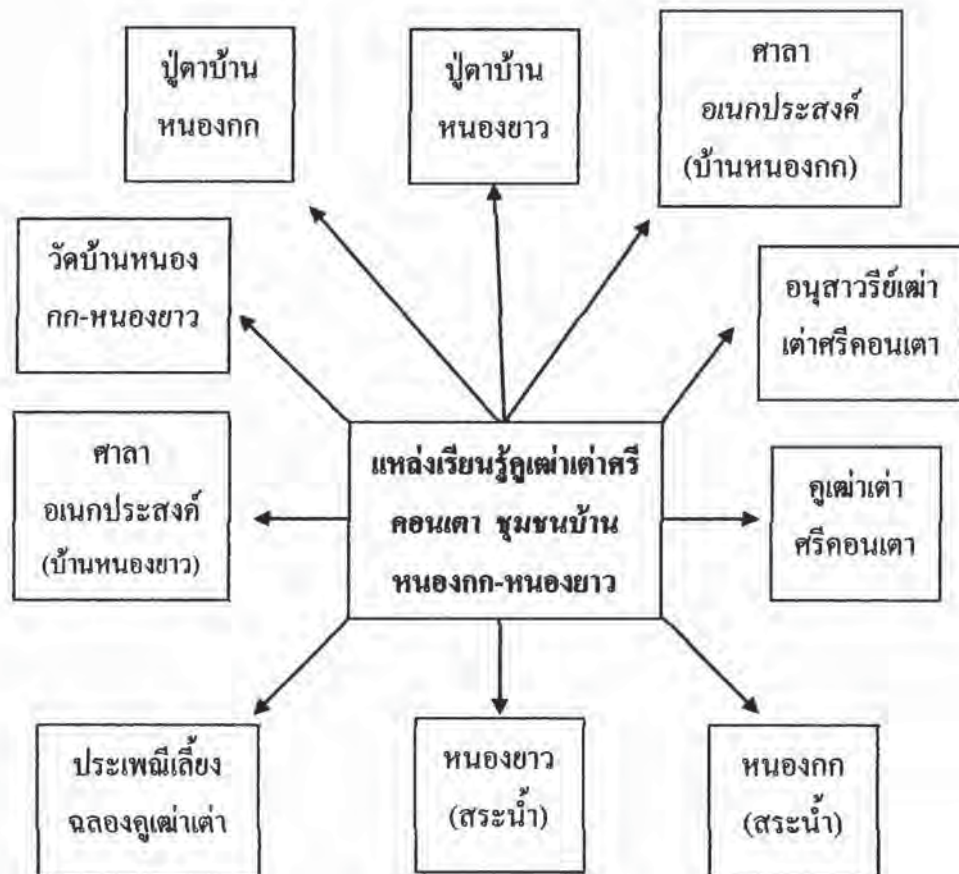
สรุป อัตลักษณ์ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาวคือ เป็นชุมชนโบราณ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานสำคัญคือถนนโบราณผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ ชาวบ้านเรียกว่าคุยเฒ่าเต่า ชาวบ้านนับถือเจ้าพ่อศรีนครเตา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเฒ่าเต่า ประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ บุญครูเฒ่า ประเพณีบุญบั้งไฟ

๓.๒ จินตภาพแหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว

แหล่งเรียนรู้ครูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอพัคคมภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามมีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้สะท้อนวิถีชีวิตคความเชื่อที่มี

ค่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อวิถีชาวบ้านในเขตอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย ประมาณ ๒๑ หมู่บ้าน ในที่นี้คือเฒ่าหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ้าพ่อศรีนครเตา

จินตภาพแหล่งเรียนรู้หรือเฒ่าศรีนครเตา เป็นที่ชาวบ้านผลิตซ้ำทุกปี ในช่วงวันเพ็ญเดือน ๕ หรือเดือนเมษายน การจัดงานฉลองเฒ่าในแต่ละปี มียอดเงินหมุนเวียนจำนวนมาก หากมีการบริหารจัดการในวิถีคติความเชื่อชุมชน อาจสามารถมีรายได้นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เช่น การนำข้าวเปลือกไปถวายเฒ่า หากมีอาคารหรือห้องศูนย์ข้อมูลที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชนแล้ว ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรากเหง้าในวิถีชุมชน เป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย วัดบ้านเมืองเสือ ปู่ตาบ้านหนองกก เฒ่าเฒ่า อนุสาวรีย์เฒ่า ประเพณีเลี้ยงเฒ่า ดังแผนภาพจินตภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๔๘ แผนภาพแหล่งเรียนรู้เฒ่าศรีนครเตา

๓.๓ แหล่งเรียนรู้คูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว

คำว่า ชุมชนคูหรือคูเฒ่า หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมคูเฒ่า เฒ่า ซึ่งมีคติความเชื่อ และมีความเคารพนับถือ ยึดถือเป็นที่พึ่งในวิถีชีวิต และเข้าร่วมกิจกรรมงาน ประเพณีท้องถิ่นคลองคูเฒ่าเป็นประจำทุกปี

จากการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาออกแบบสร้างแหล่งเรียนรู้คูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกกหนองยาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ของนักวิจัยท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ท่งกุลาร้องไห้ ทำให้ได้ข้อสรุปอัตลักษณ์ของศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย คูเฒ่าศรีคอนเตา อนุสาวรีย์เฒ่าศรีคอนเตา วัดบ้านหนองกก-หนองยาว ประเพณีฉลองคูเฒ่า ปู่ตาบ้านหนองกก ปู่ตาบ้านหนองยาว หนองยาว หนองกก ศาลาอเนกประสงค์ ดังนี้

๓.๓.๑ คูเฒ่าศรีคอนเตา

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านหนองกก ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ตั้งห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑ กิโลเมตร

ภาพประกอบ ๕๕ คูเฒ่า (ถนนโบราณ) ถูกขุดเป็นคลองส่งน้ำ

ประวัติความเป็นมา คูเฒ่าเป็นถนนโบราณที่สร้างขึ้นเพื่อการสัญจร ไปมาในท่งกุลาร้องไห้ น่าจะสร้างขึ้นในสมัยประวัติศาสตร์ ในวัฒนธรรมเขมร พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๗ กรมพัฒนาที่ได้ขุดคูเฒ่าให้เป็นคลองส่งน้ำ และสร้างเป็นถนนทั้งสองฝั่งคลอง มีเป้าหมายให้เป็นแหล่งรองรับน้ำฝนและรับน้ำหนุนจากลำพังซู ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของคูเฒ่า และเพื่อให้ชาวบ้านสูบน้ำทำนาและจับหาปลา ธรรมชาติเพื่อบริโภค

ความสำคัญ คูเฒ่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นศักยภาพการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ของคนในอดีต เป็นเรื่องที่น่าสับสนเพื่อค้นหาองค์ความรู้ ความสัมพันธ์ของชุมชนโบราณในทุ่งกุลาร้องไห้ ในมุมมองทางโบราณคดีของชาวบ้านยังเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีเจ้าที่รักษาและยังก่อให้เกิดเป็นประเพณีเฉพาะถิ่นที่หล่อหลอมให้คนในท้องถิ่นอยู่ได้อานาจผืนดินเดียวกันและทำให้คนเป็นกลุ่มก่อนมีความสมัครสมานสามัคคีกัน

การดูแลรักษา ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยจะจัดพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวงในวันเพ็ญเดือน ๕ เป็นประจำทุกปี โดยบริจาคทรัพย์และเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณี นอกจากนี้เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือก็จะไปขอบนให้เฒ่าศรีคอนเตาช่วยเหลือและจะเลี้ยงบวงสรวงในวันพุธ

การฟื้นฟู ปี พุทธศักราช ๒๕๓๖ กรมพัฒนาที่ได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อทำการเกษตรในพื้นที่ทุ่งปะหลาน การพัฒนาดังกล่าวนี้นี้ได้มีการขุดคุ้ยเฒ่าให้เป็นคลองส่งน้ำไปด้วย สร้างเป็นถนนทั้งสองฝั่งคลอง เพื่อให้ชาวบ้านสูบน้ำทำนาและจับหาปลาธรรมชาติเพื่อบริโภค

ปัญหาและอุปสรรค คูหรือคุยเฒ่าศรีคอนเตา เป็นโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติ ปัจจุบันได้ถูกทำลายหรือพัฒนาเป็นคลองส่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ทำให้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ หรือข้อมูลทางมานุษยวิทยาได้ถูกทำลายไป

๓.๓.๒ อนุสาวรีย์เฒ่าศรีคอนเตา

สถานที่ตั้ง อนุสาวรีย์เฒ่า (เจ้าพ่อศรีนครเตา) ตั้งอยู่ที่โนนตามา ที่ดินสาธารณะของบ้านหนองกก-หนองขาว หมู่ ๑,๘ และ๑๑ ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยอยู่ทางทิศใต้ของบ้านหนองกก มีพื้นที่ ๗ ไร่ อยู่ติดกับคุยเฒ่าทางด้านทิศเหนือกลางทุ่งนา ห่างที่ตั้งชุมชน ๓ กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านเชื่อว่าเฒ่าศรีคอนเตาเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ และก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือประเพณีเลี้ยงบวงสรวงเฒ่า จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้ให้เป็นທີ່ประกอบพิธีกรรมและสักการบูชาสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมีคนจาก ๒๑ ชุมชน ซึ่งมาร่วมพิธีกรรมเลี้ยงศาลเฒ่าศรีคอนเตาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปีโดยนับคือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่น เป็นที่ยำเกรงของผู้คนในท้องถิ่น

ความสำคัญ อนุสาวรีย์เฒ่าศรีคอนเตา เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นคติความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่ออำนาจวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของเฒ่าศรีคอนเตา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเจ้าพ่อศรีนครเตา ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนิน

ชีวิตของชาวบ้าน จนก่อให้เกิดเป็นประเพณีพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่หล่อหลอมให้คนในท้องถิ่นอยู่ได้อานาจผืนดินเดียวกัน และมีความรักความสามัคคี ดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติ

การดูแลรักษา ผู้นำและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยจะจัดเป็นงานประเพณีเลี้ยงบวงสรวงฉลองคูเฒ่าเฒ่า ในวันเพ็ญเดือน ๕ ของทุกปี โดยเชิญชวนหมู่บ้านต่างเข้าร่วม ซึ่งเสมือนเป็นการผลิตซ้ำในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของเฒ่าเฒ่าศรีคอนเตา วัชรบุรุษทางวัฒนธรรมของทุ่งกุลาร้องไห้ ดอกอ่ำให้ลูกหลานได้รักษาสืบทอดคคความเชื่อและประเพณีของท้องถิ่น

ภาพประกอบ ๑๐๐ อนุสาวรีย์เฒ่าเฒ่าศรีคอนเตา บ้านหนองกก-หนองขาว

การฟื้นฟู ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างอนุสาวรีย์เฒ่าเฒ่าศรีคอนเตาไว้สักการบูชา พร้อมสร้างถนนรอบบริเวณ โนนคามา ซึ่งเป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ไว้ชัดเจน นอกจากนี้ยังได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์และสิ่งของและร่วมมือกันจัดงานประเพณีทุกปี

ปัญหาและอุปสรรค อนุสาวรีย์เฒ่าเฒ่าศรีคอนเตาตั้งอยู่นอกชุมชนไม่สะดวกในการจัดงานหรือประกอบพิธีกรรมทั้งส่วนบุคคลและสังคมส่วนรวม อีกประการหนึ่งคนทั่วไปยังไม่เข้าใจความหมายของงาน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับความเชื่อพื้นบ้าน และยังถือว่าเป็นเรื่องงมงาย

๓.๓.๓ วัดบ้านหนองกก-หนองขาว

ที่ตั้ง วัดบ้านหนองกก-หนองขาว ตั้งอยู่ติดกับถนนระหว่างบ้านหนองกก และบ้านหนองขาว ในเขตปทครอง ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ตั้ง ห่างจากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๗ กิโลเมตร

ความเป็นมา หลังจากชาวบ้านหนองกกได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๖๘ เพื่อชาวบ้านให้มีสถานที่ทำบุญตามคติทางศาสนา ตามฮีต ๑๒ กลอง ๑๔ ทั้งงานพิธีกรรมส่วนบุคคลและสังคม และมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำบุญ เป็นสถานที่อบรมธรรม ขัดเกลาจิตใจของชาวบ้านให้ผ่องใส ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งวัดขึ้น เพื่อให้หมู่บ้านมีหลักฐานมั่นคง สืบไป

ความสำคัญ วัดบ้านหนองขาว เป็นสถานที่ทำบุญตามคติทางพุทธศาสนา และเผยแผ่หรือฝึกอบรมเด็กเยาวชน ชาวพุทธให้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรม และนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้เข้าไปพบปะสังสรรค์ทางสังคม ทำให้เกิดความสามัคคี สมานสามัคคี ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชน

ภาพประกอบ ๑๐๑ ประตูดุ๊ยและสภาพภายในวัดบ้านหนองกก บ้านหนองขาว

การดูแลรักษา นอกจากมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลรักษา ชาวบ้านทั่วไปที่เป็น ชาวพุทธถือเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทุกคนที่จะร่วมกันดูแลรักษา วัดซึ่งเป็นสมบัติของสาธารณะของ หมู่บ้าน โดยร่วมมือกันจัดงานประเพณีวัฒนธรรม ตามคติทางศาสนา ตามฮีต ๑๒ เหมือนกับชาว ไทยอีสานทั่วไป การจัดงานบุญหรือการนิมนต์พระภิกษุเข้ามาจำพรรษาที่วัดของหมู่บ้าน ถือเป็น วิธีการดูแลรักษาวัดให้เป็นสถานที่พึ่งของชาวบ้านสืบไป

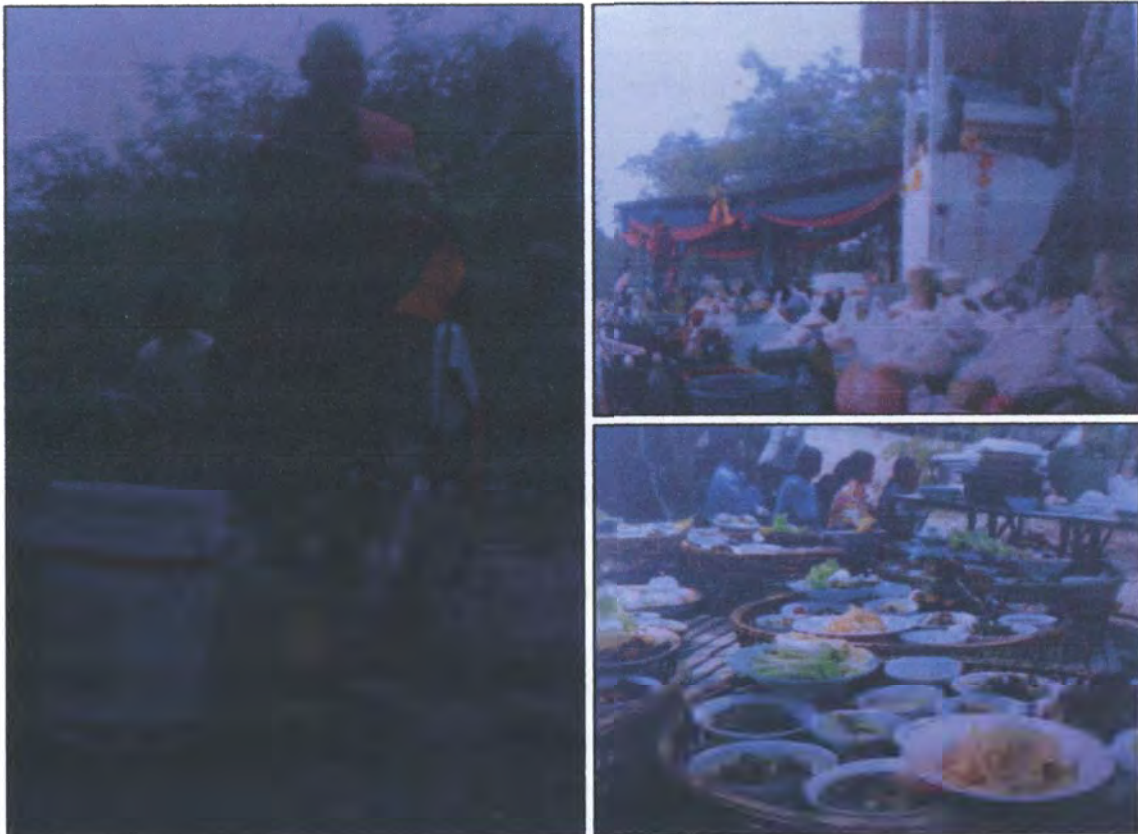
การฟื้นฟู ควรปรับปรุงพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนา โดยจัด บริเวณสถานที่ จัดระเบียบอาคารให้เหมาะสม จัดสถานที่ให้ร่มรื่น เหมาะต่อการทำบุญ การเรียนรู้

ซึมซับกิจกรรมของคนทั่วไป รวมทั้งพัฒนาพระภิกษุให้ปฏิบัติกิจของสงฆ์ให้เคร่งครัด สามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค ในช่วงเดือนเมษายน การเข้าทำบุญที่วัดอาจมีคือน้อยกว่าทุกเดือนในรอบปี ชาวบ้านควรจัดแบ่งเวรกันเข้าทำบุญให้เหมาะสม ให้พระภิกษุสามเณรสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้เป็นปกติ

๓.๓.๔ ประเพณีเลี้ยงบวงสรวงภูเฒ่า

สถานที่ สถานที่จัดงานประเพณีเลี้ยงบวงสรวงภูเฒ่า ใช้สถานที่โนนคามา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์ภูเฒ่า (เจ้าพ่อศรีนครเตา) ตั้งอยู่ที่ดินสาธารณะของบ้านหนองกก-หนองขาว หมู่ ๑,๘ และ ๑๑ ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านหนองกก มีพื้นที่ ๗ ไร่

ภาพประกอบ ๑๐๒ พระสงฆ์ ชาวบ้าน ทำพิธีเลี้ยงบวงสรวงเฒ่าเฒ่าศรีคอนเตา

ประวัติความเป็นมา ประเพณีฉลองเฒ่าเฒ่าศรีคอนเตา เป็นประเพณีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ของชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว ตำบลเมืองเสือ ที่จัดกันมาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่สมัยโบราณ จัดขึ้นในช่วงวันเพ็ญเดือน ๕ โดยเชื่อว่าชาวบ้านเป็นลูกหลานดินเหนียว

บุญคุณต่อเผ่าเผ่า จึงนำข้าวเปลือกไปถวายและจัดทำพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวง จัดให้เวลากลางวันมี
มหรสพสมโภชน์ ลักษณะพิเศษ คือ ในงานนี้จะมีการเล่นการพนัน ซึ่งถือเป็นประเพณีมาแต่โบราณ

ความสำคัญ เผ่าเผ่าศรีคอนเตา ถือเป็นเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษา
อยู่บริเวณคูเผ่า เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ก่อให้เกิดเป็น
ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทำให้คนมาทำงานร่วมกัน เกิดความรู้จักกันเข้าใจกัน กลายเป็น
สังคมที่เข้าใจและทำให้มีความสามัคคีส่งผลต่อการเป็นสังคมที่สงบสุขร่มเย็น

การดูแลรักษา ผู้นำและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาโดยจะจัดเป็นงาน
ประเพณีเลี้ยงบวงสรวงคูเผ่าเผ่า ชาวบ้านเป็นลูกหลานจะนำข้าวเปลือกไปถวายและจัดทำพิธีกรรม
เลี้ยงบวงสรวง จัดให้เวลากลางวันมีมหรสพสมโภชน์ นอกจากนี้เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน
ต้องการความช่วยเหลือก็จะไปบ่นให้เผ่าเผ่าศรีคอนเตาช่วยเหลือและจะเลี้ยงบวงสรวงเมื่อประสบ
ผลสำเร็จในวันพุธ

ภาพประกอบ ๑๐๓ ชาวบ้านไปสักการบูชาเผ่าเผ่าศรีคอนเตา และจุดบั้งไฟเสี่ยงฟ้าฝน

การฟื้นฟู ผู้นำชุมชนได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน
ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน ร่วมกันบริจาคปัจจัยสนับสนุนการจัดงาน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล
สนับสนุนงบประมาณในการจัดงาน การจ้างมหรสพสมโภชน์เฉลิมฉลองในงาน

ปัญหาและอุปสรรค บางครั้งการนำคติความเชื่อไปใช้ในทางที่ผิด อาจ
สร้างความเสียหายต่อตนเองและสังคม เช่น การเล่นการพนันในพื้นที่บริเวณในงานเลี้ยงบวงสรวง
เป็นต้น อาจทำให้เสียทรัพย์ ส่งผลต่อความมั่นคงของครอบครัวและสังคม

๓.๓.๕ ปู่ตาบ้านหนองกก

ที่ตั้ง ศาลปู่ตาบ้านหนองกก หมู่ ๑ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านติดกับถนนสาธารณะ บริเวณศาลปู่ตายังคงเป็นป่าธรรมชาติ มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นจำนวนมาก ทำให้บรรยากาศร่มรื่น ขนาดพื้นที่ ประมาณ ๑ งาน อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๒๐๐ เมตร และอยู่ใกล้กับหนองน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน

ลักษณะของศาล ที่ตั้งศาลเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน มีพื้นที่ ๓ ไร่เศษ ลักษณะของศาลเป็นศาลชั้นเดียวไม่ยกพื้น ขนาดประมาณ ๒.๕ x ๕ x ๓ เมตร ตัวศาลและผนังก่ออิฐที่บดลยจนถึงแนวหลังคา หลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสีหน้าจั่วทำด้วยไม้ ด้านในยกพื้นสูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร

ความสำคัญ ปู่ตาบ้านหนองกกเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชน ชาวบ้านยึดถือเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เมื่อมีความเดือดร้อนเช่น เจ็บป่วย เมื่อมีความต้องการจะประสบความสำเร็จในการเรียน การสอบ การเลือกตั้งก็จะไปขอให้ปู่ตาให้ช่วยเหลือเรียกว่าไป “บน” โดยกล่าวว่าถ้าปู่ตาช่วยเหลือลูกหลานจนสำเร็จก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ ไก่ หรือหัวหมูมาเลี้ยง กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการให้สินบน ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นคงทางจิตใจ และส่งผลในด้าน สังคมคือทำให้ชาวบ้านได้มีความสมัครสมานสามัคคี

ภาพประกอบ ๑๐๔ สภาพแวดล้อมปู่ตาบ้านหนองกก

การดูแลรักษาปู่ตา ตาเจ้าและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยจะจัดพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวงในวันพุธแรกของเดือนหกเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือก็จะไปขอกกล่าวบนให้ปู่ตาช่วยเหลือและจะเลี้ยงในวันพุธ ซึ่งถือเป็นประเพณีของชุมชนท้องถิ่น การกระทำความดีถือเป็นการปฏิบัติตามจารีตและเป็นการดูแลรักษาปู่ตาให้เป็นที่พึ่งและคงอยู่กับสังคมชาวบ้าน

การฟื้นฟู จากการศึกษาสภาพแวดล้อมของปู่ตา จะเห็นว่าชาวบ้านยังคงรักษาสภาพแวดล้อมปู่ตาไว้ได้ดี ส่วนการฟื้นฟูปู่ตาเห็นได้จากการสร้างศาลปู่ตาค้นวอิฐหือปูนแทนปู่ตาที่สร้างด้วยไม้ ทำให้มีความมั่นคง และมีความสวยงามเหมาะสมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค ที่พบคือพื้นที่ดอนปู่ตาดิดกับที่ของเอกชน ยังไม่มีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ และยังไม่มีการทำแนวเขตให้ชัดเจน และอีกส่วนหนึ่งในอนาคต ป่าดอนปู่ตาจะถูกบุกรุกทำลายไป เหมือนกับป่าดอนปู่ตาหลายๆ แห่งที่ถูกทำลายจนหมดสิ้นไป ดังนั้น ผู้นำชุมชนควรมีมาตรการ หรือสร้างกฎกติกาเพื่อรักษาป่าปู่ตาของชุมชนไว้ หรืออาจจัดกิจกรรมให้มีการปลูกป่าหรือสร้างรั้วเป็นแนวเขตป้องกันการบุกรุกป่าปู่ตาไว้

๓.๓.๖ ปู่ตาบ้านหนองขาว

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของวัดบ้านหนองกกหนองขาว มีพื้นที่เป็นป่าประมาณ ๓ ไร่ และอยู่ติดกับถนนด้านทิศใต้ ซึ่งอยู่คนละฝั่งถนนกับวัดบ้านหนองกก - หนองขาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอยักษ์กณภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ ๑๐๕ ปู่ตาบ้านหนองขาว

ประวัติความเป็นมา เมื่อชาวบ้านหนองขาวได้แยกไปตั้งหมู่บ้าน และได้ตั้งศาลปู่ตาขึ้นเพื่อให้เป็นที่พึ่งของลูกหลาน เบื้องต้นได้สร้างศาลปู่ตาคด้วยไม้และมีความชำรุดตามกาลเวลา จนกระทั่งเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ ผู้นำชาวบ้านจึงได้พาชาวบ้านสร้างศาลปู่ตาขึ้นใหม่เป็นอาคารชั้นเดียวคิดพื้นที่ดินความกว้างประมาณ ๒.๕ เมตร ยาว ๓ เมตร หลังคาทรงจั่ว ผนังอาคารด้านหลังเป็นคอนกรีต ส่วนด้านข้างใช้ไม้ระแนง มีลักษณะโปร่ง และมีประตูเปิดปิดเข้าออกอาคาร ทำให้มีความปลอดกัยยิ่งขึ้น

ความสำคัญ ปู่ตาบ้านหนองขาวถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านหนองขาว มีความเชื่อเหมือนกับชาวไทยอีสานทั่วไป ถือเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษของชาวบ้าน ที่เมื่อตายไปวิญญาณบรรพบุรุษจะเฝ้าดูแลรักษาหมู่บ้าน ถูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ถูกหลานก็จะสร้างศาลให้อยู่อาศัย เมื่อส่วนบุคคลหรือสังคมหมู่บ้าน ได้รับความเดือดร้อนใดๆ เช่น ต้องการประสบผลสำเร็จในการเลือกตั้ง การสอบ การเกณฑ์ทหาร วิวาทวิวาทหยาบ สิ่งของหาย ก็จะอาศัยปู่ตาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยมาทำพิธีบอกกล่าวบนให้ท่านช่วยเหลือ เมื่อประสบผลสำเร็จก็จะจัดสิ่งของมาเลี้ยงบวงสรวงตามประเพณี

การดูแลรักษาปู่ตา ตาจำและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยจะจัดพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวงในวันพุธแรกของเดือนหกเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือก็จะไปบอกกล่าวบนให้ปู่ตาช่วยเหลือ เมื่อประสบผลสำเร็จ ก็จะเลี้ยงในพร นอกจากนี้ได้สร้างประตูสามารถเปิดปิดป้องกันสัตว์หรือสิ่งต่างๆ ที่จะเข้าไปในตัวอาคาร

การฟื้นฟู โดยชาวบ้านช่วยกันสละทรัพย์สร้างศาลปู่ตา ให้มีขนาดใหญ่ มีความมั่นคงและมีความเหมาะสมกับความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน โดยเฉพาะได้สร้างรูปเหมือนปู่ตาในท่านั่ง ขนาดใหญ่กว่าคนจริงตามอุดมคติของชาวบ้าน ให้มีความน่าเคารพนับถือ ให้เป็นสัญลักษณ์แทนปู่ตาเพื่อเป็นที่สักการบูชาของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค คนรุ่นใหม่เช่นเด็กเยาวชน อาจมองว่าคตินับถือปู่ตาเป็นเรื่องงมงาย ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นจึงควรมีการจัดการเรียนรู้ให้เห็นและเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมชุมชน ที่มีที่พึ่งทางจิตใจทำให้มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

๓.๓.๗ หนองขาว บ้านหนองขาว

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของ วัดบ้านหนองกก – หนองขาว เขตปกครอง ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา เดิมบริเวณหนองขาวมีพื้นที่จำนวนน้อยประมาณ ๒ ไร่ และมีพื้นที่รอบๆ เป็นพื้นที่ของเอกชนหรือชาวบ้านมีลักษณะเป็นดงกล้าของชาวบ้าน ภายหลังจึงมีการซื้อที่ดินของชาวบ้านเพิ่มเติม รวมเนื้อที่ประมาณ ๓๐ ไร่ และได้รับงบประมาณในการขุดหนองน้ำเพื่อให้มีที่เก็บน้ำเพียงพอ ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ ด้วยงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการจำนวน ๕๔๐,๐๐๐ บาท

ความสำคัญ หนองขาวเป็นหนองน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนทุกครัวเรือนต่างได้ใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงมีความความสำคัญต่อวิถีชาวบ้านหลายประการ เช่น เป็นสถานที่ใช้น้ำเป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำประปา เพื่อใช้ร่วมกันทั้งหมู่บ้าน วัดและโรงเรียน ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงและอนุรักษพันธุ์ปลา ซึ่งในแต่ละปีต้องซื้อปลาไปปล่อยเป็นเงินจำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท และเงินรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงปลา ก็นำไปเป็นทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งทางด้านสังคม

วัฒนธรรมและงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน และบริเวณรอบๆ หนองน้ำใช้เป็นสถานที่ปลูกต้นไม้เพื่อใช้เป็นสถานที่สถานที่อนุรักษ์ป่า

ภาพประกอบ ๑๐๖ หนองขาว หนองน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน

การดูแลรักษาหนองน้ำสาธารณะ หนองขาวเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านทุกคนซึ่งต้องดูแลช่วยกัน หากมีสิ่งใดไม่เหมาะสม เช่น พบเห็นคนลักลอบจับปลาในหนองน้ำที่มีกตึกหวงห้าม ก็จะแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

การฟื้นฟู โดยชาวบ้านช่วยปลูกต้นไม้รอบหนองน้ำ เพื่อให้ร่มเงา และเป็นการอนุรักษ์พืชหรือป่า ชาวบ้านช่วยกันเลี้ยงปลา และตั้งกฎกติกาในการใช้เพื่อไม่ให้ใครๆ เข้าไปละเมิดหนองน้ำสาธารณะของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค ผลจากการพัฒนาให้มีการปิดกั้นทางเดินของน้ำตามธรรมชาติ และหนองน้ำตั้งอยู่กลางพื้นที่ของเอกชน ทำให้ไม่มีทางเดินของน้ำไหลลงไปที่หนองน้ำ จึงทำให้ไม่มีปริมาณน้ำเพียงพอในการใช้ประโยชน์ การใช้น้ำประปา ซึ่งในอนาคตจำเป็นต้องขุดท่อน้ำจากแหล่งน้ำให้ไหลตามท่อเข้ามาในพื้นที่หนองน้ำ

๓.๓.๗ หนองกก บ้านหนองกก

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เขตปกครอง ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา เดิมหนองน้ำแห่งนี้มักจะมีสัตว์น้ำประเภทนก คือนกกกเข้ามาอาศัยอยู่เสมอ ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองกก ตามชื่อของสัตว์ประเภทนกสืบทอดมา หนองกกเป็นหนองน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ ๕ ไร่ ปัจจุบันมีรั้วล้อมรอบได้

มาตรฐาน ซึ่งได้รับการขุดลอกให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในชุมชน เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นเงินจำนวน ๕๔๐,๐๐๐ บาท

ภาพประกอบ ๑๐๗ หนองกก หนองน้ำสาธารณะของบ้านหนองกก

ความสำคัญ ชาวบ้านได้ใช้น้ำในหนองกกเป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำประปาในหมู่บ้าน มีการเลี้ยงปลา ใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีลอยกระทง และยังเป็นสถานที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา อนุรักษ์ป่าธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละปีจะใช้เงินประมาณ ๒๕,๐๐๐ บาทในการนำไปซื้อปลามาเลี้ยง รายได้จากการเลี้ยงปลาก็จะนำไปพัฒนาหมู่บ้าน

การดูแลรักษา เนื่องจากหนองน้ำแห่งนี้เป็นหนองน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน และเป็นที่ใช้น้ำผลิตน้ำประปา ดังนั้นการดูแลรักษาแหล่งน้ำนอกจากจะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็ยังเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย ในการดูแลรักษา ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีมีสุขของชาวบ้านทุกครัวเรือน

การฟื้นฟู ชาวบ้านร่วมมือกันฟื้นฟูหนองกก โดยการขุดลอกประมาณสนับสนุนในการขุดลอกเพื่อให้สามารถเก็บน้ำได้มากๆ เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของคนในชุมชน และยังสร้างรั้วล้อมรอบ ป้องกันสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่จะทำให้ น้ำสกปรก

ปัญหาและอุปสรรค ผู้ใหญ่เสถียร ตั้งขารี กล่าวว่า ปัญหาของหนองน้ำสาธารณะของบ้านหนองกกในปัจจุบันคือ สืบเนื่องมาจากการพัฒนาความเจริญของรัฐ ทำให้เปลี่ยนเส้นทางเดินของน้ำ ทำให้ระบบน้ำเข้าไปถึงหนองกก ซึ่งได้วางท่อน้ำจากลำพลามาได้ ๑ กิโลเมตร และยังมีเหลืออีกประมาณ ๑ กิโลเมตร

๓.๓.๖ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านหนองขาว

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บ้านหนองขาว หมู่ที่ ๑๑ เขตปกครอง ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติความเป็นมา บ้านหนองขาวเหนือ หมู่ที่ ๑๑ ตั้งขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๗๕ มีนายบัว ขวมนิ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และสร้างศาลาประชาคม ขึ้นในปี พุทธศักราช ๒๕๔๔ ด้วยงบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ศาลาอเนกประสงค์ของบ้านหนองขาว สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ด้วยงบประมาณของทางราชการ จำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน เช่น การจัดงานประเพณี การประชุมชาวบ้าน การต้อนรับส่วนราชการที่ออกไปตรวจหรือเยี่ยมหมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๑๐๘ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านหนองขาว หมู่ที่ ๘ และหมู่ที่ ๑๑

ความสำคัญ ศาลาอเนกประสงค์หรือชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าหอประชุมมีความสำคัญกับชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากใช้เป็นที่ตั้งที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน เป็นที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดประชุมประจำเดือน จัดงานบุญสงกรานต์ รดน้ำดำหัว บุญซำฮะ เป็นสถานที่เล่นกีฬาของเด็กเยาวชน หรือกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ศาลาแห่งนี้จึงเป็นสถานที่หลอมรวมสร้างความเข้าใจในอันติของคนในชุมชน ให้เกิดความสามัคคีและอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

การดูแลรักษาปูคา ในการดูแลรักษาอาคารอเนกประสงค์ ซึ่งเป็นสถานที่สาธารณะของหมู่บ้าน เป็นหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และชาวบ้านทุกคน โดยทั่วไป การดูแลรักษาจะทำการปิดกวาดทำความสะอาดในช่วงเวลาเตรียมสถานที่ในการประชุม หรือการจัดกิจกรรมสำคัญ

การฟื้นฟู ชาวบ้านได้ช่วยกันฟื้นฟูศาลาอาคารอเนกประสงค์ โดยการจัดทำป้ายข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับชุมชน เช่น ประวัติหมู่บ้าน รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน โครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน คำขวัญประจำหมู่บ้าน วิสัยทัศน์ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค สถานที่อาคารไม่มีประตู ไม่มีผนัง เปิดโล่ง ซึ่งอาจมีข้อเสียบางประการที่ไม่สามารถเก็บรักษาสິงของบางมีค่าอย่างได้ หรือการรักษาความสะอาดได้ เช่น ลมพัดขยะ ฝุ่นเข้าไปในตัวอาคาร ทำให้สกปรกได้ง่าย

๓.๓.๖ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านหนองกก

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ในที่สาธารณะบริเวณทางแยกในหมู่บ้าน บ้านหนองกก หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม บริเวณกลางหมู่บ้าน

ประวัติความเป็นมา เดิมเป็นเพียงศาลาพักอยู่บริเวณทางแยกกลางหมู่บ้าน และมีเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน ค่อมานายเสถียร ตั้งชาติ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ร่วมกันหาเงินทุนและซื้อที่ดินเพิ่มขึ้น จำนวน ๒ งาน เป็นเงินประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท ค่อมามีเมื่อปี พุทธศักราช ๒๕๕๒ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ (SML) จำนวน ๑๒๐,๐๐๐ บาท สร้างเป็นอาคารอเนกประสงค์ ใช้เป็นสถานที่จัดประชุมหรือการทำกิจกรรมทางสังคม ของชุมชน บ้านหนองกก

ความสำคัญ ศาลาอเนกประสงค์หรือชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าหอประชุมมีความสำคัญกับชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากใช้เป็นที่ตั้งที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน เป็นที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดประชุมประจำเดือน จัดงานบุญสงกรานต์ รดน้ำคำหัว บุญข้าสละ เป็นสถานที่เล่นกีฬาของเด็กเยาวชน หรือกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ศาลาแห่งนี้จึงเป็นสถานที่หลอมรวมสร้างความเข้าใจในอันติของคนในชุมชน ให้เกิดความสามัคคีและอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

ภาพประกอบ ๑๐๕ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านหนองกก

การดูแลรักษาปูตา ในการดูแลรักษาอาคารอเนกประสงค์ ซึ่งเป็นสถานที่สาธารณะของหมู่บ้าน เป็นหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และ

ชาวบ้านทุกคน โดยทั่วไป การดูแลรักษาจะทำการปิดกวาดทำความสะอาดในช่วงเวลาเตรียมสถานที่ในการประชุม หรือการจัดกิจกรรมสำคัญ

การฟื้นฟู ชาวบ้านได้ช่วยกันฟื้นฟูศาลาอาคารอเนกประสงค์ โดยการจัดทำป้ายข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับชุมชน เช่น ประวัติหมู่บ้าน รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน โครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน คำขวัญประจำหมู่บ้าน วิสัยทัศน์ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค สถานที่อาคารไม่มีประตู ไม่มีผนัง เปิดโล่ง ซึ่งอาจมีข้อเสียบางประการที่ไม่สามารถเก็บรักษาสสิ่งของบางมีค่าอย่างได้ หรือการรักษาความสะอาดได้ เช่น ลมพัดขยะ ผ่นเข้าไปในตัวอาคาร ทำให้สกปรกได้ง่าย

สรุป ชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นพลังสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน หากเป็นได้เพียงแหล่งเรียนรู้ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นมีความสำคัญวิถีชีวิตชุมชนคือ คือคูเฒ่าเฒ่า และคติความเชื่อต่อเจ้าพ่อศรีนครเตาจึงสร้างอนุสาวรีย์ไว้สักการะ และจัดงานประเพณีฉลองคูเฒ่าเฒ่า นอกนี้มีวัดบ้านหนองกก-หนองขาว ปู่ตา ที่เกี่ยวเนื่องกับคตินับถือศาสนาผี การนับถือพุทธศาสนา อันก่อให้เกิดเป็นขนบแบบแผนประเพณีทั้งส่วนบุคคลและสังคม เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๓.๔ เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้คูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว

แหล่งเรียนรู้คูเฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยุหะคีรี จ.นครราชสีมา เป็นแหล่งเรียนรู้สร้างขึ้นใหม่ดำเนินการโดยคณะนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและครูเป็นแกนนำในส่วนกระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้ มีบุคคลและคณะบุคคลเป็นเครือข่าย ดังนี้

๓.๔.๑ คณะนักวิจัยท้องถิ่น นำแนวทางการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว ไปประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้เกี่ยวข้องให้ทราบแนวทางการทำงาน

๓.๔.๒ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นนักวิจัยท้องถิ่นและหรือผู้นำชุมชน ประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงโครงการและกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คูเฒ่าศรีคอนเตา ต่อชาวบ้านหนองกกและบ้านหนองขาว

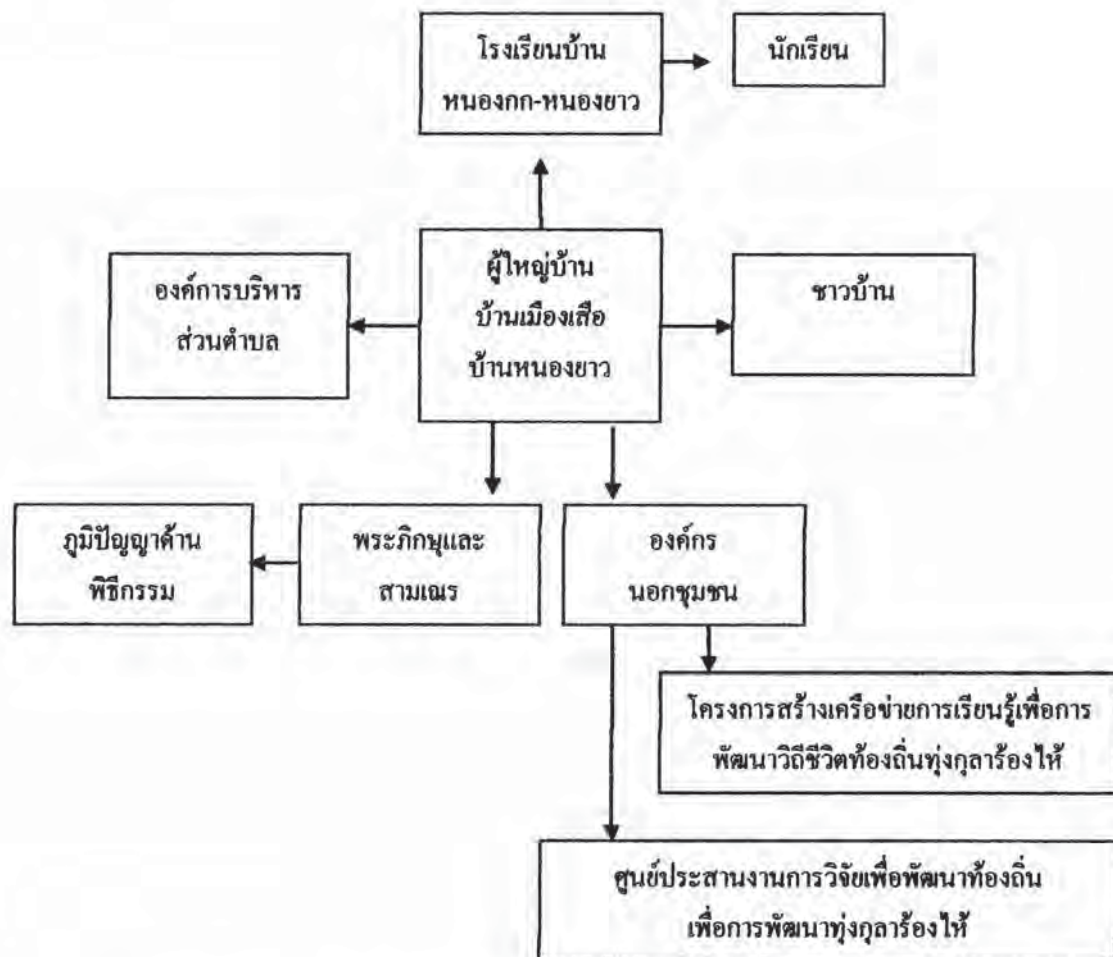
๓.๔.๓ นักวิจัยท้องถิ่นและหรือผู้นำชุมชน เตรียมการจัดเนื้อหากิจกรรมกระบวนการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้กับเด็กเยาวชนและคนทั่วไป เช่น การจัดทำข้าวปุ้น การทำบั้งไฟ การทำขนม กิจกรรมงานประเพณีฉลองคูเฒ่าศรีคอนเตา

๓.๔.๔ ครุณานักเรียนเข้าไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นการจัดทำขนม การทำบั้งไฟ เป็นต้น

๓.๔.๘ หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะวิจัย และผู้นำชุมชนประชุมและสังเคราะห์รูปแบบแหล่งเรียนรู้พื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๔.๙ ศูนย์ส่งเสริมประสานงานการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น node ทุ่งกุลาร้องไห้ สนับสนุนแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน และลงมือช่วยปฏิบัติการในชุมชน

เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองกก-หนองขาว มีผังแผนภาพจินตภาพ ในหน้าต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๑๑๐ แผนภาพเครือข่ายการสร้างแหล่งเรียนรู้คู่มือคำศรียคอนเตา

๓.๕ กระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้คู่มือเต่าศรีคอนเต ชุมชนบ้านหนองกก-

หนองยาว

การสร้างแหล่งเรียนรู้คู่มือเต่าศรีคอนเต ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิถีชีวิตชุมชน ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนและเป็นอัตลักษณ์ร่วมของชาวทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้สร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น มีกระบวนการสร้าง ดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนการเริ่มโครงการ มีดังนี้

๑. ผู้นำชุมชนโดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาตำบล เข้าร่วมโครงการวิจัยท้องถิ่น

ระยะที่ ๒ หลังการเริ่มโครงการ มีดังนี้

๑. คณะนักวิจัยท้องถิ่นและหรือผู้นำชุมชน ประชุมรับทราบแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คู่มือเต่าศรีคอนเต จากหัวหน้าโครงการวิจัย เกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมายโครงการ ความสำคัญ จินตภาพแหล่งเรียนรู้

๒. นักวิจัยท้องถิ่นและหรือผู้นำชุมชน เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นและการจัดทำโครงการ ที่มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

๓. คณะนักวิจัยท้องถิ่นเข้าไปประชุมชี้แจงโครงการที่ อาคารอเนกประสงค์ บ้านหนองกก-หนองยาว เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้คู่มือเต่าศรีคอนเต ต่อชาวบ้านหนองกกและบ้านหนองยาว

๔. นักวิจัยท้องถิ่นและหรือผู้นำชุมชน สืบค้นหาและสรุปอัตลักษณ์ชุมชน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน โครงสร้างเครือญาติ ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ โนนต่างๆ ในทุ่งคกความเชื่อเต่าศรีคอนเต ประเพณีฉลองกูเต่าเต่า และเตรียมการจัดเนื้อหากิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กเยาวชนและคนทั่วไป

๕. ชาวบ้านหนองกก หนองยาว และบ้านเมืองเสือ ร่วมกันสร้างศาลาที่พักเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยเงินงบประมาณ ๒๕๐๐๐ บาท และสร้างห้องน้ำ เพื่อบริการผู้มาร่วมงาน ด้วยเงินงบประมาณ ๑๕๐๐๐ บาท

๖. ผู้นำชุมชนร่วมกันดำเนินการสืบค้นองค์ความรู้ท้องถิ่น เกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม งานเลี้ยงบวงสรวงเต่าศรีคอนเต

๗. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มแม่บ้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การทำขนมจีนแบบพื้นบ้านดั้งเดิม การจัดทำบั้งไฟ ในช่วงเตรียมงาน และให้นักเรียนเข้าไปเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนนำเด็กไปเรียนรู้ประเพณีพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวง เต่าศรีคอนเต เป็นต้น

๘. ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านได้ร่วมมือกันดำเนินการ พัฒนาพิธีกรรมเลี้ยง บวงสรวงเฒ่าศรีคอนเตา โดยยกระดับประเพณีชาวบ้านขึ้น จากเดิมที่เคยดำเนินการแบบธรรมดา ก็พัฒนาไม่ให้ล้าหลังเกิดไป ไม่น่าสมัยเกินไป โดยใช้วิธีผสมผสาน จากเดิมที่มีการจัดเฉพาะพาข้าว ธีรรมา ก็จัดให้มีหัวหมู และจัดระบบคอกไม้รูปเทียน เป็นต้น

๙. หัวหน้าโครงการ โครงการวิจัยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาวิถี ชีวิตชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น Nodeทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นพี่ เลี้ยงในการจัดการ โครงการวิจัยท้องถิ่นบ้านจานทุ่งเพื่อเกิดการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๖ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้เฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้าน

หนองกก-หนองยาว

จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างแหล่งเรียนรู้เฒ่าศรีคอนเตา ทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ทั้งก่อนดำเนินการทำวิจัย และหลังการทำวิจัย ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๘ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้เฒ่าศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว ระหว่างก่อนและหลังทำวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้เฒ่าศรีคอนเตา	
ก่อนดำเนินการทำวิจัย	หลังดำเนินการทำวิจัย
<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u>	<u>ความสัมพันธ์ในชุมชน</u> ๑. ผู้นำชุมชน ครู โรงเรียนบ้านหนองกก-หนอง ยาวนำความรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ชุมชนจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคนสอน ซึ่งทำให้ผู้นำ ชุมชน ครู นักเรียน และภูมิปัญญาชาวบ้านมี ความสัมพันธ์กันดีขึ้น
<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กร นอกชุมชน</u> -	<u>การเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กร นอกชุมชน</u>

๓.๗ พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูเฒ่าเต่า

ศรีคอนเตา ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว

จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ภูเฒ่าเต่าศรีคอนเตา ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ ในกรณีการสร้างแหล่งเรียนรู้ ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาวทำให้เห็นพลังจิตสำนึกร่วมที่เป็นรูปธรรม มีลักษณะดังต่อไปนี้

๓.๗.๑ เกิดกระบวนการเรียนรู้ฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดทำข้าวปุ้น ข้าวต้ม ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยผู้นำชุมชน

๓.๗.๒ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย และได้ร่วมงานกันจัดการประเพณีท้องถิ่นในเชิงอนุรักษ์ร่วมกันจนสำเร็จ

๓.๗.๓ คณะครูได้แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีบวงสรวงภูเฒ่าศรีคอนเตา (เจ้าพ่อศรีนครเตา) และได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนสาระเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น

๓.๗.๔ ชาวบ้านหนองกก หนองยาว และบ้านเมืองเสือ ร่วมกันสร้างศาลาที่พัก เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยเงินงบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท และสร้างห้องน้ำ เพื่อบริการผู้มาร่วมงาน ด้วยเงินงบประมาณ ๑๕๐๐๐ บาท

สรุป ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาว เป็นกลุ่มที่มีจิตสำนึกและเป็นพลังในการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูซึ่งมีความสนใจในการจัดการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชน ให้เด็กเยาวชนได้สืบทอดเรียนรู้เพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรม

๔. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีอาชีพชุมชน บ้านโพเงิน

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชน บ้านโพเงิน ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จากการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิจัยท้องถิ่นและผู้นำชุมชน รวมทั้งการสำรวจและเก็บข้อมูลนำมาศึกษา ได้ข้อค้นพบแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านโพเงินประกอบด้วย จินตภาพแหล่งเรียนรู้ เครื่องมือแหล่งเรียนรู้ เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ กระบวนการวิธีการสร้างแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้พลังและสำนึกร่วมของชุมชนในการสร้างแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้คือ

๔.๑ อัตลักษณ์ชุมชนบ้านโพนเงิน

อัตลักษณ์ชุมชนบ้านโพนเงิน โดยการสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้รู้ และการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียน เพื่อค้นหาข้อสรุปนำไปสู่การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีอาชีพชุมชน ที่เป็นที่เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์อัตลักษณ์ร่วมทุ่งกุลาร้องไห้ พบว่า

๔.๑.๑ เป็นชุมชนโบราณที่มีพื้นที่เป็นโนนดินสูง มีคูคลองเมืองโบราณล้อมรอบ ภายในพื้นที่ชุมชน เดิมเคยพบภาชนะดินเผาแตกกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะการพบภาชนะดินเผาที่ทำเป็นโลงศพโบราณห่อหุ้มกระดูกมีลักษณะคล้ายฝักหอยหรือหีบ(รังไหม)ร่วมสมัยกับชุมชนโบราณบ้านเมืองบัว นอกจากนี้ชาวบ้านเล่าว่าเคยพบโลหะลักษณะเป็นเงิน จึงเรียกชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านโพนเงินสืบมา

๔.๑.๒ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของบ้านโพนเงินคือ เป็นชาวเขมรที่อพยพมาจากบ้านไพรขลา ดังตามเรื่องราวทางประวัติหมู่บ้านเล่าว่า มีคำคำซึ่งมาเชื่อมลูกหลานที่บ้านโพนเงินปัจจุบัน บ้านโพนเงินเป็นที่อยู่อาศัยของชาวลาวและเขมร ใช้ภาษาลาวพูดในชีวิตประจำวัน

๔.๑.๓ ประเพณีสำคัญของชุมชนบ้านโพนเงิน คือประเพณีเลี้ยงปู่ตา ซึ่งจะจัดทำขึ้นในวันพุธแรกของเดือนหก ซึ่งวันนี้ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะร่วมกันทำพิธีเลี้ยงปู่ตา

๔.๑.๔ ชาวบ้านโพนเงิน มีคติความเชื่อต่อเจ้าพ่อศรีนครเตา เนื่องจากบรรพบุรุษได้อพยพมาจากบ้านไพรขลา อำเภอยะพนมบุรี จังหวัดสุรินทร์ และมีการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อศรีนครเตาไว้สักการบูชาบริเวณคอนปู่ตา

๔.๑.๕ บ้านโพนเงินคือเป็นชุมชนที่เด่นในการขยันทำมาหากินเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากการประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว ยังปรากฏมีการปรับตัวด้านอาชีพอยู่เสมอ เช่น คนในชุมชนประกอบอาชีพ การหล่อเตา การทำกรอบวิทยาศาสตร์ การหล่อกระถางดอกไม้ ประกอบอาชีพธุรกิจประกอบอาชีพต่างๆอย่างหลากหลาย(อุทัย ชัยพิมพ์ . ๒๕๕๕: สัมภาษณ์)

สรุป อัตลักษณ์บ้านโพนเงินคือ เป็นชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏมีภาชนะดินเผาร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านเมืองบัว ชาวบ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ประเพณีสำคัญคือเลี้ยงปู่ตาและเลี้ยงฉลองเจ้าพ่อศรีนครเตา และชาวบ้านขยันทำกินมีการปรับตัวประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้อย่างหลากหลาย

๔.๒ จินตภาพแหล่งเรียนรู้วิถีอาชีพของชุมชน บ้านโพนเงิน

บ้านโพนเงิน ตำบลเมืองบัว อำเภอยะพนมบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ตั้ง มีลักษณะเป็นเนินดินสูง อยู่ติดกับแม่น้ำเตารอบๆ ชุมชนมีคูคลองรอบ ปัจจุบันชาวบ้านได้จับจองเป็นที่นาทำกิน กล่าวกันว่าเดิมชุมชนจัดงานแข่งขันเรือยาวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง เดิมเคยพบภาชนะดินเผาเป็น

เศษกระเบื้องแตกกระจายอยู่ทั่วไป อันแสดงถึงการเป็นชุมชนโบราณ และยังพบภาชนะดินเผาใช้ใน ประเพณีการฝังศพครั้งที่ ๒ ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีบ้านเมืองบัว

ประชากรอพยพมาจากบ้านไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี ที่ชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านมีความเชื่อความศรัทธาต่อ เจ้าพ่อศรีนครเตาและปู่ตา ชิดเป็นที่พึ่งทางใจ และประกอบพิธีกรรม ลักการบูชาในเดือน ๖ ทุกปี ชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เมื่อเสร็จจากการทำนาก็ชวนขาย ปรับตัวประกอบอาชีพอื่น ด้วยความสุจริต ขยัน อดทน มีเหตุผลและอยู่อย่าง พอเพียง ถึงชุมชนบ้านโพนเงินจะเป็นชุมชนขนาดเล็กแต่ก็มีอาชีพที่หลากหลายในชุมชน จนกล่าวได้ว่าชาวบ้านไม่มีคำว่าตกงาน เพราะดำเนินชีวิต ในวิถีการประกอบอาชีพของชาวบ้านโพนเงินจึงมี ลักษณะเด่นเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีอาชีพท้องถิ่น การขยันทำมาหากิน ประกอบอาชีพอิสระเป็นอาชีพ เสริมจากการประกอบอาชีพทำนา มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านแบบด้านการปรับตัวด้านการ ประกอบอาชีพ เพื่อความอยู่รอดท่ามกลางสังคมเปลี่ยน ของชุมชนในทุ่งกุลาร้องไห้ สามารถสร้าง รายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนจนมีความมั่นคงทางสังคม ถือเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตให้กับ ชุมชนอื่นๆ ในการประกอบอาชีพอิสระเชิงสร้างสรรค์ สุจริต สามารถพัฒนาคุณภาพคุณภาพชีวิตให้ ดีขึ้น

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในภูมิบ้านโพนเงินที่ชาวบ้านยึดถือร่วมกันคือ เจ้าพ่อศรีนครเตาซึ่ง ป็นเป็นอนุสาวรีย์ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ข้างศาลปู่ตา โดยชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์ที่มีอิทธิพลต่อการ ดำเนินชีวิต สามารถช่วยเหลือคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงมีขนบแบบแผนปฏิบัติ จนกลายเป็นประเพณีของส่วนบุคคลหรือสังคม ในการประกอบ อาชีพทำนา การจัดงานสำคัญในชุมชน การเดินทางไปประกอบอาชีพการค้าขาย ก็ต้องมีการบอก กล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยดูแลรักษาให้สามารถค้าขายได้เงินได้ทองจำนวนมาก หรือแม้แต่กำลังทำ กรอบวิทยาศาสตร์ หากทำผิดพลาดเสียหายเพียงน้อยนิดก็บอกกล่าวให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ช่วยเหลือ

หากนำทรัพยากรรากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน บ้านโพนเงิน ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี คติความเชื่อทางพุทธศาสนา ศาสนาผี ประเพณีวัฒนธรรม การประกอบอาชีพต่างในชุมชน นำมาร้อยเรียงกันเป็นแผนภาพ ก็จะให้เห็น อุดมลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของชาวชุมชนบ้านโพนเงิน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงสู่ความเป็นอัตลักษณ์ ร่วมของทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีอาชีพในชุมชน ได้แก่ วัดบ้านโพนเงิน สุสานโบราณ ศาลปู่ตา อนุสาวรีย์เจ้าพ่อศรีนครเตา แม่น้ำเตา หนองวังหม้อแกง โรงงานทำเตาอิฐได้ โรงงาน กระดาษคอกไม้ โรงงานกรอบวิทยาศาสตร์ โรงงานมิดโคน โรงงานทำสวงคูดึง(หูกั่วเตา) ร้านค้า กองทุนชุมชน (อุทัย ชัยพิมพ์า. ๒๕๕๕ : สัมภาษณ์) ดังแผนภาพจินตภาพต่อไปนี้